

ISBN: 973-97375-7-9

Lei: 5.500

I. L. PERETZ

Un
bătrân
copac
a râs

EDITURA HASEFER
București, 1996

Redactor: PAULA LITMAN

Coperta și ilustrațiile: BURSCHI GRUDER

I. L. PERETZ

UN BĂTRÂN COPAC A RÂS

Schițe și nuvele

Traducere și glosar de S. SCHNEIDER

Prefața de ANTON CELARU

ISBN: 973-97375-7-9

BUCUREȘTI, 1996

Prezentul volum înmănușează o selecție din scrierile beletristice în proză ale lui I.L. Peretz (ciclurile *Povestiri populare*, *Povestiri hasidice*, *Adam și Eva*, *Alte povestiri*). Pentru facilitarea înțelegerii textelor, traducătorul a întocmit un *Glosar* (aflat la finele cărții) cuprinzând note despre anumite obiceiuri și sărbători evreiești, evenimente și personaje istorice etc., precum și numeroși termeni laici și de cult folosiți curent de autor.

PREFAȚĂ

La originea literaturii moderne evreiești de expresie idiș se află operele a trei corifei ai condeiului: Mendele Moiher-Sforim (1836-1917), Șalom Alehem (1859-1916) și Ițhoc Leibuş Peretz (1851-1915). Diferența de vârstă dintre primul și ceilalți doi, precum și întâietatea lui ca debut scriitoricesc i-au atras lui Mendele Moiher-Sforim, chiar și printre istoriografi, titlul familial de „bunic” al acestei literaturi, în timp ce Șalom Alehem și I. L. Peretz au devenit, prin același pitoresc joc de limbaj, „nepoți” ai lui. „Bunic” și „nepoți” și-au fost, de fapt, contemporani o bună parte a vieții lor, petrecute, cu unele paranteze, în aceeași arie geografică, deși în puncte diferite, aceea a imperiului rus de atunci. În mod normal, creațiile lor sunt tributare specificității etnice, istorice și spirituale a aceluiasi mediu: constelația de mici așezări cu populație, dacă nu exclusiv, oricum predominant evreiască, din răsăritul european de odinioară.

Firește, așa-zisul târg evreiesc constituie o noțiune istorică. El a avut cândva un rol benefic pentru conservarea identității iudaice din diaspora est-europeană, în condiții extrem de dificile. În secolul al XIX-lea, însă, și mai ales în cea de-a doua jumătate a lui, tipul acesta de localitate cunoaște dezechilibrele declinului, o pauperizare acută și recul spiritual. Martori direcți ai acestei perioade de ruptură, cei trei mari scriitori se dovedesc la fel de receptivi la drama omenească ce se produce, dar reacțiile lor literare sunt cu totul diferite, dictate fiind de natura artistică a fiecăruia dintre ei.

Format în climatul *hascalei*, versiunea evreiască a iluminismului european, Mendele Moiher-Sforim practică, pe dense desfășurări

epice, o satiră necruțătoare la adresa unui stil de viață depășit și condamnat; miza lui e aceea a salvării prin cultură și culturalizare. Șalom Alehem apelează la diapazonul comic, nu doar pentru a face mai suportabilă trista realitate, ci mai cu seamă pentru a sugera un efort terapeutic pe plan psihologic — și nu numai; vocația acestui genial umorist este aceea a râsu-plânsului eliberator. În fine, peisajul literar al respectivului capitol de istorie evreiască se îmbogățește enorm prin contribuția lui I. L. Peretz, ca reprezentant al curentului romantic.

Romantismul peretzian are ca sorginte, în special, componenta poetică, morală, democratică a *hasidismului*, curentul religios ivit în secolul al XVIII-lea printre evreii din Polonia și care venea în întâmpinarea unei sensibilități populare dezorientate și rănite, proclamând sacralitatea vieții de fiecare zi, instaurând bucuria contopirii cu inepuizabilele frumuseți ale naturii și fervoarea cântecului, concomitent cu părăsirea unor prescripții tradiționale de o severitate dusă uneori până la absurd. Parabolele hasidice ale lui Peretz au o forță evocatoare străină de orice paseism facil, de orice viziuni idilice atât asupra trecutului, cât și a viitorului. Peretz este romantic și prin vibrația pură și fierbinte cu care participă la durerile din jurul său, prin nădejdea sa în corectarea perversităților sociale, dar și prin teama lui, generatoare de reflecții uneori amare până la dezolare și disperare, că eterne malformații ale genului uman pot duce la spulberarea năzuințelor spre o lume echitabilă și senină.

*

I. L. Peretz s-a născut în 1851, în localitatea Zamosc, de pe teritoriul polonez, aflat multă vreme sub ocupație țaristă. Și-a însușit o solidă cultură iudaică și europeană și a îmbrățișat avocatura, pe care a profesat-o un număr de ani în orașelul natal. Atras spre literatură, publică mai întâi versuri în limba ebraică, dar adevărata lui carieră beletristică începe printr-o cotitură aproape bruscă spre scrisul în limba idiș — la o vârstă când depășise simțitor prima tinerețe. Trecerea lui la limba idiș s-a produs datorită relațiilor sale cu Șalom Alehem, care, de bună seamă, i-au înlesnit limpezirea unor

procese intelectuale intime, stimulate și de curentele de idei din lumea poloneză și cea rusă a timpului. Debutul său propriu-zis datează din 1888, când a publicat poemul epic în idiș *Moniș* (*Moniș*) în culegerea *Idișe folcs-bibliotec* (*Biblioteca populară evreiască*), editată de Șalom Alehem. Idealurile raționaliste ale *hascalei* capătă în *Moniș* o transfigurare romantică, ceea ce dă acestui poem și o valoare programatică pentru creația ulterioară a lui Peretz. Fapt este că, debutant în idiș la aproape patruzeci de ani, scriitorul s-a dezvoltat dintr-o dată pe deplin matur, obținând o largă recunoaștere ca atare.

Afirmarea sa în acest sens coincide cu un semnificativ episod biografic. Ca adept al unor principii social-politice avansate, i se interzice practica avocaturii și e nevoit să se strămute la Varșovia, unde ocupă un post important în instituția comunitară evreiască (în această funcție îl va surprinde moartea în 1915, o moarte prematură, deoarece se afla încă în plină putere de creație). Instalarea la Varșovia, pe atunci un centru spiritual și artistic evreiesc de o puternică vitalitate, a înrăurit ferul prezența lui Peretz ca literat, publicist, animator cultural. Se deschide în viața sa o perioadă de *Sturm und Drang*, de militantism impetuos, oficiat, între altele, în publicațiile și antologiile pe care le scoate, precum *Idișe bibliotec* (*Biblioteca evreiască*) sau *Iomtov-bleter* (*Foi de sărbătoare*), continuate de-a lungul anilor de alte culegeri și periodice: *Literatur un lebn* (*Literatură și viață*), *Idișe vohnșrift* (*Revista săptămânală evreiască*), *Idiș* (*Idiș*) ș.a.

Pentru a înregistra pulsul exact al vieții obștești, Peretz străbate numeroase orașele și publică ciclul *Raize-bilder* (*Tablouri dintr-o călătorie*), document literar și sociologic cu larg ecou. Stările de lucruri care îl șochează își găsesc impresionante transfigurări în registrul epic — de pildă, în povestirile *Dojana* sau *Un ștram** — sau se traduc prin imprecășii în versuri: *Să nu crezi* sau *Trei croitorese*. Ne mai aflăm pe un teren sumbru, cu oameni-reptile și visători neînțeleși, luați în răs. Este o primă fază a operei sale în proză, care se va amplifica apoi considerabil prin tranziția lui Peretz spre tema hasidică — văzută mai ales sub aspectul poetic și nonconformist

* A se vedea termenul în glosarul de la sfârșitul volumului.

al nașterii și ascensiunii hasidismului. Este un parcurs pe care, în cartea de față, îl ilustrează, bunăoară, diferența de viziune dintre povestirile *Bonțe Tăcutul* și *Dacă nu și mai sus* (egale însă ca măiestrie literară).

Fostul scriitor realist și sceptic, observă analiștii, se metamorfozează într-un romantic pasionat de simboluri. Peretz descoperă în hasidism aspirația incandescentă spre împlinirea omului, spre armonia dintre om, divinitate și natură. Inspirația hasidică și-a găsit o rafinată întruchipare în ciclurile *Hsidiș* (*Povestiri hasidice*) și *Folcsștimlihe ghešitn* (*Istoriisiri populare*), aflate la nivelul cel mai elevat al creației peretziene. Trebuie spus că nici în aceste narațiuni scriitorul nu se desparte de protestul împotriva resemnării, mediocrității și indiferentismului. De același spirit sunt pătrunse dramele de factură mistică și simbolică scrise de Peretz: *Di goldene keit* (*Lanțul de aur*), *Bainaht oifn altn marc* (*Noaptea în târgul vechi*) ș.a., considerate realizări supreme ale literaturii dramatice evreiești.

Scriitor de prestigiu și în limba ebraică, Peretz datorează cu precădere idișului deplină cristalizare a înzestrării sale ca literat și ca personalitate a forului public. A iubit nespus această limbă, expresivitatea ei naturală, mlădioasă, nuanțată, cu infinite valențe comice și tragice — rezultată dintr-o experiență spirituală evreiască de multe secole. Se înțelege astfel de ce a fost principala figură a istoricei conferințe idișiste, convocate în 1908 la Cernăuți. Cuvântarea sa la această conferință rămâne un document esențial pentru o literatură și cultură înfloritoare, cărora cruzimile secolului nostru aveau să le dea o lovitură cumplită. Peretz a presimțit întrucâtva cataclismul. Poate că a și murit sub apăsarea acestui presentiment; primul război mondial începuse. Cei o sută de mii de oameni care l-au condus la odihna lui veșnică au deplâns pierderea unui poet al speranței și al luminii.

*

Opera lui Peretz a cunoscut o generoasă difuzare în lume, atât în original, printre cititorii de idiș, cât și prin repetate traduceri în diferite limbi. În România s-a creat o „tradiție peretziană“, ilustrată de retipăriri și îndeosebi de tălmăciri, exegeze, reprezentații teatrale.

Într-un studiu apărut în „Revista Cultului Mozaic“ (actuala „Realitatea evreiască“), nr. 579, 1 iulie 1985, profesorul ieșean I. Kara notează că traduceri din Peretz au apărut, încă în timpul vieții sale, în *Calendarul israelit ilustrat* (1903) și în *Cronica israelită* (1907 și 1909). Imediat după moartea scriitorului, gruparea literară *Liht* (*Lumina*) din Iași, care a rămas în istoria evreilor români ca un reper cultural de seamă, i-a consacrat un număr al revistei cu același nume, paralel cu tipărirea aparte a unui text, în idiș și în românește, și cu organizarea de adunări de omagiu în capitala moldavă și în alte orașe. În același an, a apărut volumul de povestiri traduse în românește *La fachir*, sub semnătura lui Horia Carp, o personalitate de vârf, multe decenii, a obștii evreiești din România.

De atunci și până în prezent, presa evreiască din România și organizațiile reprezentative l-au păstrat mereu pe I. L. Peretz în conștiința publică, iar teatrul evreiesc i-a închinat remarcabile spectacole atât în anii interbelici, cât și după cel de-al doilea război mondial. În 1946, Editura „Bicurim“ a publicat volumul *Molima*, cu povestiri traduse de Isac Cotigaru (Victor Russu). În 1957, în Editura de Stat pentru Literatură și Artă, a apărut, în idiș, o amplă antologie (*Oisgheveilte šriftn*), îngrijită de Meir Rispler, iar în 1974, în Editura „Univers“, s-a tipărit volumul *Schițe și nuvele*, în românește de Ionatan Schneider (care, potrivit informațiilor ce se dețin, a avut la bază o primă versiune, a idișistului Haim Zaidman).

Ediția de față preia în bună parte volumul din 1974. Este un prim act de inserare a Editurii „Hasefer“ în ceea ce am numit mai sus „tradiția peretziană“.

ANTON CELARU

LA CĂPĂTÂIUL MURIBUNDULUI

I

Ceaușul raiului — un înger luminos — răsfângere a harului Celui prea Înalt, iese din rai, deschide tulburat fereștrua cerului, scoate capul și, îngrijorat, se adresează soarelui ce apune, rostind cu o voce tristă și tremurătoare:

— Soare, nu știi ce se petrece la Leibl Konshilover?

Soarele tace. Nu stie.

Și mai neliniștit își retrace capul său aureolat. Și nu degeaba. De ani și ani, de două ori pe zi, cele șapte ceruri răsună de cuvintele lui Leibl Konskilover:

— *Ş'ma Israel*, ascultă, Israele, Domnul Dumnezeu nostru este Dumnezeu unic!

Iar cuvântul „unic“ se împrăștie la picioarele tronului ceresc ca un sunet argintiu de alicie, și se rostogolește, țiuie, murmură, freacă ca un roi de fluturi care, tânjind după lumină, atrași de flacăra, se pârlănesc, ard cu imensa voluptate a „suferințelor într-o iubire“...

Ultima dată a fost auzit dimineața.

Rugăciunea de după-amiază, *minha*, n-a mai făcut-o.

*

În ruga și imnul de slavă lipsise ceva. Un instrument amuțise în orchestră. O strună de primă vioară plesnise. A uitat oare Leibl Konsklover să facă rugăciunea de seară? Va rosti de două ori rugăciunea *Š'mone esre* seara, la *maariv*?

Între timp soarele asfințește.

Umbrele ascunse ale serii încep să iasă din tainite, din crăpăturile stâncilor, din gropile și văgăunile pustiului, de după arbori și din frunzișul pădurilor adânci. Se ivesc, împletindu-se, și se răspâdesc peste tot ținutul.

Iată că soarele dispăre cu totul. Luna și stelele strălucesc în tăcere și, luând în stăpânire lumea, ȧes în noapte, cu fermecatele lor fire de păianjen, o plasă fină, argintie, peste pământul obosit.

O dată cu soarele, dispăre de pe cer îngerul zilei, ce poartă emblema „Adevăr”, și o dată cu luna, urcă îngerul nopții, purtătorul emblemei „Credință”¹. Porțile cerului se deschid încetîșor. Pâlcuri, pâlcuri, intră sufletele oamenilor adormiți, care noapte de noapte vin să aștearnă în sfintele cărți cum și-au petrecut ziua...

Penitele scârtaie. Rășăie milioane și milioane de aripi, unele albe ca zăpada, cele mai multe cenușii și pătate, altele roșii ca sângele... și toate cele șapte ceruri se umplu de un freamăt, un amestec de rugă, regret, dor, dragoste, nădejde, spaimă... Deodată totul încremenește.

Tronul ceresc se învâluie în tăcere, în ceață. O ceață argintie, deasă, tot mai deasă... iar din ceață se aude un uguiu ca de porumbel:

„Vai de mine, mi-am ruinat lăcașul,
Mi-am ars palatul,
Mi-am izgonit fiul, unicul meu fiu”²...

¹ După o legendă talmudică, zilele și nopțile sunt simbolizate în cer prin alternarea inscripțiilor „adevăr” și „credință” pe fruntea unui înger.

² Citat talmudic.

și un fior de milă străbate cele șapte ceruri.

Se face din nou tăcere. Toată suflarea cerească își ține respirația, așteptând parcă un miracol, o veste, ceva.

Dar nimic nu se întâmplă...

Doar pe pământ se aude un zvon: cântă cocoșii.

Ceața din jurul tronului ceresc dispăre și vraja, fiorul de spaimă trece. Se deschid din nou ferestrele cerului, sufletele își reiau zborul. Îngerii cu aripi bătute în nestemate izgonesc sufletele întârziate, pe cele care tremură, care plâng, pe cele cuprinse de groază... Nu durează mult și de pe pământ se aude chemarea de *hafoť*.

Pe fruntea nopții argintii cuvântul „credință” pălește încetul cu încetul. O slabă rază roșietică se ridică dinspre răsărit.

Ceașul raiului se deșteaptă ca din vis, deschide din nou mica fereastră a cerului, scoate capul și întreabă:

— Lună și stele! Înainte de a dispărea, nu-mi puteți spune ce s-a întâmplat cu Leibl Konsklover?

O steluță îndepărtată licărește plutind către fereștriuică și răspunde:

— Înger luminos, eu știu! Am plutit peste Konsklove și am privit în geam: Leibl Konsklover moare. E bătrân. Pe plapumă, barba-i albă strălucește ca argintul. Fața îi este zbârcită și palidă. I-au pus în dreptul nasului o pană și pana nu s-a mișcat...

Și îngerul-ceaș al raiului, fără a mai cere voie nimănui, pornește pe proprie răspundere ca o săgeată spre pământ, să primească sufletul lui Leibl Konsklover, gândind: „Va fi o bucurie neașteptată în rai!”.

Îngerii zboară repede, atât cei negri, cât și cei albi... Așa că, atunci când îngerul cel luminos ajunge la căpătâiul muribundului, găsește acolo un înger negru.

Pornise oare mai devreme îngerul cel negru sau cunoștea un drum mai scurt? Cine poate ști!?

— Ce faci aici? — se miră speriat îngerul cel luminos. Doar asta-i Leib Konsklover!

— Și ce-i cu asta? — râde îngerul cel negru și cele două rânduri de dinți albi sclipesc în gura-i strâmbă.

— Sufletul acesta e al meu. Eu sunt ceașul raiului.
— Foarte încântat — se înclină îngerul cel negru, făcând o strâmbătură. Eu nu-s decât un biet diavol din iad. Dar să-ți arăt ceva!
Și, împingând cu piciorul, de sub patul bolnavului apare un sac legat la gură.

— Ce crezi că e în sac?

— *Talesul și tfilinii* — caută să ghicească îngerul cel bun.

— Ascunse sub pat? Numai păcatele se ascund.

Și diavolul se apleacă peste sac, îl dezleagă, îl desface și, răsturnându-l cu piciorul, sclipiri de aur se răsfâng în odaie. Se aude un zornăit metalic și puzderie de galbeni se risipesc și se rostogolesc care încotro.

— Bani furați, bani tâlhăriți! — exclamă îngerul cel negru. Bani jecmăniți de la naivi, storși de la văduve, jefuiți de la orfani, șterpeliți din „cutia milelor“. Cu lacrimi amare sunt udați, sângele închegat îi pătează. Ia privește-l cum tresare numai cât ce-i așingi aurul!

Cu ochii închiși, muribundul nu-și găsește liniștea.

Îngerul cel alb tremură de spaimă și-și acoperă fața cu aripile. Printre obloane se strecoară zorile și o rază cade pe genele muribundului. Iar genele îi tremură.

Pentru ultima oară muribundul întredeschide ochii.

— Cine e? — întreabă el, mișcând buzele încrețite și palide, ca niște frunze veștede.

— Eu — răspunde îngerul cel rău. Am venit să-ți iau sufletul. Vino!

— Unde?

— În iad!

De groază, muribundul închide din nou ochii.

— Roagă-te, roagă-l pe Dumnezeu — îl îndeamnă îngerul cel bun. Imploră iertare! Pocăiește-te! Încă nu e prea târziu. Leapădă aurul!

— Ș'ma... — murmură bătrânul.

— Nu se va lepăda — zice îngerul cel rău și pune aripa sa grea și neagră pe fața muribundului. Și, sub aripă, glasul se stinge o dată cu muribundul.

Îngerul cel alb se retrage rușinat.

II

Într-un miez de noapte întunecată și ploioasă, în mijlocul larmei și zbieretelor din iad, răsună un glas poruncitor:

— Nahman'ke din Zbaraj moare. E un păcătos, nu-și tăia unghiile după datină, le tăia la rând și le arunca la întâmplare, cum se nimerea¹. Nu o dată a uitat să facă rugăciunea de *minha*... Cine merge să-i ia sufletul?

— Eu — răspunde un înger al iadului.

— Pregătește deocamdată un cazan de smoală clocotită.

Îngerul își ia îndată zborul și părăsește iadul.

Repede zboară îngerii cei răi, dar din fericire și cei buni. Cei buni sunt poate mai departe, dar mila fără de margini le dă aripi.

Când îngerul iadului ajunge la patul bolnavului, îl găsește la căpătâi pe îngerul cel bun. Stătea la căpătâiul muribundului și-l îmbărbăta:

— Nu te teme de moarte, sărmane om. Moartea e numai o punte, un hotar între întuneric și lumină, o trecere de la griji și chinuri la odihnă și fericire...

Dar bolnavul parcă nu mai aude. Pare dur, privirile-i arzătoare rătăcesc pe pereții din jur.

Îngerul cel negru rămâne locului lângă ușă și privește mirat.

— Nu cumva te înșeli, prietene? — îl întreabă el pe îngerul cel luminos.

— Nu — răspunde îngerul cel bun. Am fost trimis după acest suflet, după acest suflet curat și milostiv. Nu poți avea asupra lui nici o putere.

— Dar nu și-a tăiat unghiile după datină...

— Știu — i-o retează scurt îngerul cel bun. În schimb, n-a trăit un singur moment pentru sine, ci numai pentru cei slabi și suferinzi,

¹ Tăierea rituală a unghiilor. Potrivit unui obicei mitic păstrat de evreii de rit mozaic, tăierea unghiilor se făcea pe sărite. De asemenea, unghiile nu trebuiau aruncate, ci se cereau atse împreună cu o așchie de lemn, care ținea loc de „maritor“ al anlei lor.

pentru văduve și orfani, pentru cei obidiți, pentru cei aflați în beznă, pentru cei oproșiți...

— În catastifele noastre stă scris de câte ori nu și-a făcut rugăciunea de *minha*...

— Dar niciodată nu s-a dat în lături când a fost vorba să ajute pe cineva, niciodată n-a lipsit de la datoria de a aduce un cuvânt de mângâiere, de încurajare, celor doborâți de osteneală, atunci când fierea sta gata să le înecă sufletul curat, când ultima nădejde părea că-i părăsise. Casă nu și-a clădit, de așternut moale nu s-a îngrijit, dragostea femeii n-a căutat-o, bucurie de la copii n-a nădăjduit. A trăit numai pentru alții, pentru că pe ceilalți oameni îi socotea mai buni ca pe sine...

Nori negri alunecă pe boltă. Un fulger îi luminează o clipă; după ce se stinge, mai întunecați, mai apăsători par norii.

Tunetul îl trezește pentru ultima oară pe muribund.

— Cine-i aici, la mine? Cine-mi stă la căpătâi? — întreabă el, cu buzele arse.

— Eu, un înger luminos din oastea îngerilor bunului Dumnezeu și trimis de bunul Dumnezeu să-ți ia sufletul. Vino cu mine!

— Unde? — îl întreabă bolnavul.

— Sus în cer, în rai.

— Cer, rai — murmură muribundul. Și cum se trăiește acolo, în cer, în rai?

— Bine... Trăiești luminat de harul Domnului, în umbra strălucitoare a tronului ceresc, cu o coroană de aur pe cap.

— Har, aur, coroană... — mai șoptește muribundul. Și ce trebuie să fac eu acolo?

— N-ai de făcut nimic... Acolo veșnică e odihna, veșnică și luminoasă bucuria strălucitoare și nesfârșită fericirea... Vino!

— Dar ce voi face acolo? — se întoarce cu ultimele puteri muribundul către înger. E cineva de ajutat pe acolo? Sunt acolo oameni care au căzut și-i pot ridica eu, sunt bolnavi de lecuit, flămânzi de ospătat, însetați cărora să le uzi buzele, rătăciți pe care să-i cauți și să-i găsești? Într-asta stătea fericirea mea...

— Nu, asta nu — răspunde cu un glas nesigur îngerul. Așa ceva acolo nu există. Acolo nimeni nu va avea nevoie de ajutorul tău.

— Și-atunci, ce pot face acolo? Acolo unde nimeni nu are nevoie de sufletul meu, de inima mea, de o lacrimă de milă în ochii mei, de un cuvânt de mângâiere din gura mea ori de brațul meu care să ridice pe cel căzut?

Îngerul cel rău aude și își linge buzele. Un rânet i se întinde de la o ureche la alta, deschide gura și două rânduri de dinți albi sclipesc în întunecimea odăii.

Îngerul cel luminos rămâne descumpănit și nu știe ce să-i mai răspundă muribundului.

— Totuși, îngere, totuși?...

Îngerul cel bun se întoarce la fereastră, privește spre cer și așteaptă sfat și îndrumare. Dar cerul rămâne mut, fără o vorbă, fără vreo licărire, fără vreo scânteie. Iar norii se strâng mereu, tot mai mulți, tot mai grei. O umbră se așterne peste fața îngerului bun. Cerul pare aspru, mândru și neîndurător. Nu l-a mai văzut niciodată așa... Se cutremură.

De această clipă se folosește îngerul cel rău și se apropie de pat din cealaltă parte.

— Vino mai bine cu mine — îi șoptește muribundului.

— Unde?

— Acolo unde te trage inima... La cei nefericiți, flămânzi, arși de sete... la cei vlăguiți și chinuți, la cei rătăciți, la cei uitați de Dumnezeu. De ajutat, nu-i vei ajuta, însă vei suferi, vei împărtăși suferința lor.

— Viu, viu! — exclamă cu glas puternic bolnavul.

Și îngerul cel alb se întoarce cu mâinile goale.

CU PRIVIRILE PLEcate

I

Cândva, demult, într-un sat la câteva mile de Praga, trăia un cârciumar evreu pe nume Iehiel-Mehl.

Boierul satului nu era boier de rând, ci un om vestit: un conte. Iar lui Iehiel-Mehl îi mergea din plin pe moșia boierului, vorba ceea: chiar mai bine decât și-ar fi dorit. Ajunsese „cineva”. Era om de bine și o gazdă primitoare. Când venea la Praga, de sărbătorile de toamnă¹, cheltuia în dreapta și în stânga. Apoi, cum nu era fără carte, deveni „om de casă” la rabin, la capul *ieșivei*, și cumpăra de la el *etroghimi*, *mața-șmira* și câte de toate.

Într-o zi îl rugă pe rabin să-l binecuvânteze: să-i dăruiască Dumnezeu și băieți.

Rabinul văzu, însă, prin harul Domnului, că acestui om nu-i era ursită vreo bucurie de la copii. Și cum decât băieți de la care nu ți-e dat să ai bucurie mai bine lipsă, îl refuză hotărât. Iehiel-Mehl

¹ Marile sărbători religioase evreiești, Anul Nou religios și Iom Kipur.

se întristă adânc de acest refuz, dar capul *ieșivei* îl mângâie, spunându-i: „În schimb, Iehiel-Mehl, dacă îți va ajuta Dumnezeu, ai să strângi zestrea cuvenită și ai să mă rogi să-ți aleg un ginere, îți voi alege din *ieșiva* mea unul de n-ai să regreti.”

Iehiel-Mehl plecă acasă ceva mai liniștit. Avea două fete și va începe să pună bani deoparte, întâi pentru fiica lui cea mare, apoi pentru cea mai tânără. „Ce poți face? La urma urmei, nici niște gineri învățați în ale *Torei* nu sunt de lepădat!”

Se strădui deci, și Dumnezeu îl ajută. Iar când ajunse la primele cinci sute de taleri, îi spuse nevastă-si, Dvose:

— A venit vremea s-o mărităm pe fata noastră cea mare, pe Nehame.

Dvose îi răspunse că, într-adevăr, e tocmai timpul potrivit. Și-și făcură socoteala: trei sute de taleri zestre, două sute pentru îmbrăcăminte, daruri pentru mire și mireasă, cheltuieli de nuntă și altele, și apoi o masă pentru săraci, să rămână de pomină în Praga.

Dar de la vorbă la faptă e drum lung. Ca de obicei, interveni piedici. Boierul te trimite când încoace, când încolo. Între timp se așterne zăpada, se desfundă drumurile. Vara plouă. Apoi, mai vine o sărbătoare și nu poți închide cârciuma. Cu alte cuvinte, treaba nu se face așa de repede și până una-alta, după cum e rânduită lumea, omul propune și Dumnezeu dispune.

II

Nehame, fata cea mare a crâșmarului, chiar că merita un mire de la *ieșiva* din Praga. Era o ființă de aur, nu alta, un suflet bun, o fire liniștită. Bunătatea i se citea pe față. Se lăsa îndrumată „de tata, de mama și de toți oamenii cu frica lui Dumnezeu”² care poposeau

¹ Capul *ieșivei* nu avea numai atribuții didactice. El era și îndrumătorul sufletesc al elevilor săi. De asemenea, se îngrijea ca aceștia să-și poată continua studiile și după ieșirea din *ieșiva*. La evrei era o mare cinste să-și mărite fetele cu tineri recomandați de capul *ieșivei*.

² Fragment din rugăciunea de dimineață a fetelor.

la cârciumă. Binecuvânta cu evlavie aluatul pentru *hala*, rostea rugăciunea la aprinsul lumânărilor de Șabat¹ și citea în cartea de rugăciuni de ți-era mai mare dragul s-o ascuți. Pe scurt, merita să fie condusă sub baldachin.

Nehame era, așadar, o fată virtuoasă. În schimb, calea pe care mergea fata mai mică nu se arăta atât de dreaptă, era puțin piezișă. Nu spre rău, ferească Sfântul, dar nu chiar așa cum s-ar fi cuvenit. Fata cea mică era o ființă ciudată, mereu cu gândul aiurea, visătoare. Câteodată lăsa ochii în jos, fața i se făcea albă ca varul și părea dusă într-o lume imaginară. Când o strigai, parcă venea de pe alt tărâm, o apuca un tremur și puțin îi lipsea să nu cadă din picioare. Câteodată îi privea pe oameni cu niște ochi atât de străpungători, cu o privire atât de stăruitoare, că te treceau fiorii.

Se observa la ea un început de deprinderi urâte. N-o puteai dezlipi de cârciumă, mai ales noaptea, când era joc și cântec. Nopti întregi ar fi stat cu ochii întă, să vadă flăcării hârjonindu-se cu fetele, întinzând hora — o învârtă amețitoare — și cântând de se cutremura cârciuma. Iar când o luau cu de-a sila în iatac și o culcau alături de Nehame, rămânea cu ochii închiși până ce adormea soră-sa. Cum simțea că Nehame a adormit, sărea din pat, desculță, fie vară, fie iarnă, și se ducea de privea în cârciumă pe gaura cheii ori pe o crăpătură a ușii.

Când maică-sa o surprindea și o smulgea de acolo, simțea că trupul fetei ardea ca în febră și ochii îi scăpărau scântei; speriată, Dvose alerga să-i povestească lui Iehiel-Mehl cele întâmplate.

— De-am putea-o mărita mai întâi pe cea mică! — ofta Iehiel-Mehl.

— Trebuie să ne sfătuim cu careva — răspundea Dvose.

Între timp, se iviră mereu alte piedici. Până când iată ce se întâmplă.

¹ Vineri seara și în a junul sărbătorilor religioase evreiești, înainte de asfințitul soarelui, femeile aprind lumânări, rostind binecuvântarea prescrișă.

III

Boierul satului, contele adică, avea un singur fecior, pe care, cum era pe atunci obiceiul la boierii cei mari, îl ținea la studii la Paris. Când, o dată pe an, venea acasă în vacanță pentru un scurt timp, aproape că nu-l vedea nimeni. Tânăr fiind, călărea zi și noapte prin păduri și vâna. Iar Iehiel-Mehl cumpăra de la bucătărie pielicelele iepurilor și ale altor sălbăciuni, pe o nimica toată.

Într-o zi, pe o căldură insuportabilă, când aerul frigea ca focul, tânărul trecu pe drumul de lângă cârciumă. Îi veni o idee. Descălecă repede de pe calul alb ca laptele, îl legă de un stâlp și ceru un pahar de mied.

Cu mâinile tremurânde, Iehiel-Mehl îi întinse un pahar de mied. Tânărul boier îl duse la gură, sorbi o înghițtură și se strâmbă. Se vede că în pivnița tatălui său aveau mied mai bun, vechi Dumnezeu știe de câți ani.

Ar fi trântit, poate, paharul în capul lui Iehiel-Mehl, dar o zări pe Malca, încremenită într-un colț al cârciumii, palidă și cu ochii ațintiți asupra lui. Puse liniștit paharul jos, aruncă pe tejghea un taler întreg și întrebă:

— Ascultă, Moise (pentru boierii cei mari toți evreii sunt Moise), asta-i fiica ta?

Pe Iehiel-Mehl întrebarea îl lovi drept în inimă. Se bâlbâi ca vai de el.

— Da, da, fiica mea.

Tânărul boier se uita, se uita la fată și nu-și mai lua ochii de la ea. A doua zi veni din nou să bea mied.

Și tot așa, a treiă zi, și a patra zi: Însă boierul n-o mai zări pe fată. O ascunsese tatăl ei. Atunci boierul se mânie. Ce-i drept, nu spuse el pentru ce, dar își tot răsuca mustăcioara neagră și ochii îi scăpărau. Până când, odată, aruncă o vorbă cum că Iehiel-Mehl plătește cam puțin pentru cârciumă, că niște evrei din Praga ar oferi o arendă mult mai mare...

Era adevărat, dar boierul cel bătrân nici nu-i lăsa să-i calce pragul. Nu-l interesa. „Ține evreul ăsta cârciuma, lasă-l să-și câștige pâinea“...

Vorba tânărului îl cam neliniște pe Iehiel-Mehl. Mai ales când văzu că Malca umbla din ce în ce mai îngândurată, hotărî să plece la Praga să se sfătuiască cu rabinul. Numai că se iviră iar alte piedici.

Boierul cel tânăr apărea zi de zi, iar odată, din senin, îi spuse lui Iehiel-Mehl ca în treacăt:

— Moişe, vinde-mi-o pe fiică-ta!

Barba albă a lui Iehiel-Mehl începu să tremure şi i se făcu negru înaintea ochilor.

Boierul râse.

— O cheamă Estera? — întrebă el.

— Nu, Malca.

— Să zicem că pe ea o cheamă Estera, pe tine Mordehai şi pe mine Ahaşveroş¹, spuse boierul. Ce zici? Nu-ţi face iluzii că am să-i pun o coroană pe cap! Dar tu capeţi cârciuma fără plată şi pe veci, să fie a ta, a urmaşilor şi urmaşilor urmaşilor tăi.

Şi-i acordă un răgaz de gândire.

IV

Iehiel-Mehl îşi dădu seama că nu-i a bună. Dis-de-dimineaţă, înhămă calul la căruţă, plecă la Praga şi trase direct la rabin, capul *ieşivei*.

Îl găsi adâncit în studiul *Ghemarei*. După ce-i dădu bineţe, fără să piardă o clipă, îl întrebă:

— Rabi, o pot mărita pe fata mai tânără înaintea celei mari?

Capul *ieşivei* îşi puse coatele pe carte şi răspunse:

— Nu, Iehiel-Mehl, „la noi nu se obișnuiește”²... Nu e un obicei evreiesc. Şi-i aminti povestea lui Iacov şi Laban.

— Ştiu — spuse Iehiel-Mehl —, dar dacă n-ai încotro?

— Adică?

¹ Vezi glosarul (*Estera*).

² „La noi nu se obișnuiește așa” (citată din *Biblie* — *Facerea*). E vorba de răspunsul lui Laban, când Iacov i-a cerut-o de nevastă pe Rahel, care era mai tânără decât sora ei, Lea.

Atunci Iehiel-Mehl îşi descărcă sufletul amărât faţă de *ţadicul* din Praga. Şi-i povesti totul de-a fir-a-păr. *Ţadicul* rămase o clipă gânditor şi-i spuse apoi:

— Da, n-ai încotro. „Într-un moment greu, sunt îngăduite unele abateri”¹...

Iehiel-Mehl îi arătă *ţadicului* că e om cuprins, îi vorbi despre cei cinci sute de taleri şi-i aminti de făgăduiala că-i va alege un ginere din *ieşiva*.

Ţadicul din Praga căzu din nou pe gânduri, îşi sprijini un moment fruntea în palme peste *Ghemara*, ridică apoi capul şi-i spuse:

— Nu, Iehiel-Mehl, nu pot face asta.

— De ce, rabi? — întrebă Iehiel-Mehl, tremurând. Are cumva Malca mea, ferească Dumnezeu, vreun păcat pe suflet? Un copil tânăr, un copăcel tânăr, ajunge să-l îndoi că...

— Ferească Dumnezeu — îl întrerupse capul *ieşivei* — n-am spus că a păcătuit, nici nu m-am gândit la așa ceva! Dar nu e bine. Ascultă, Iehiel-Mehl, fiica ta n-a păcătuit, dar cu totul neprihănită, înțelegi, nu este. De fapt — continuă capul *ieşivei* —, mă gândesc în primul rând la binele tău. Fiica ta are nevoie de supraveghere. Supravegherea unui soț, a unui bărbat — un om cu greutate, un negustor... Şi-apoi, de supravegherea unor socri, a oamenilor din casă. Orice-o fi, trebuie să i se scoată din minte povestea asta... De aceea, e bine să între într-o casă unde sunt multe urechi şi mulți ochi. Cu ispita, când ți se strecoară în suflet, trebuie să te lupți. Ispita e ca hreanul cel iute — îl semeni numai o dată, dar de crescut crește mereu... Tu îl rupi şi el crește la loc... Nu-i așa?

Sărmanul Iehiel-Mehl trebui să recunoască, din nefericire, că rabinul are dreptate.

— Şi acuma — îi spuse în continuare *ţadicul* — pune-te în situația mea. Ascultă-mă cu atenție, Iehiel-Mehl! Să zicem, de pildă, că vreau să fiu un om de omenie şi să mă țin de cuvânt — căci într-adevăr ți-am făgăduit — adică să mențin ce-am apucat odată să spun, şi să-ți satisfac dorința. Şi anume, că ți dau ca ginere un băiat din *ieşiva*. Adică un băiat sărac, un băiat fără familie. Dar va fi bine

¹ Expresie întrebuințată deseori în *Talmud*.

oare? Ce este băiatul acesta? Un cărturar! Va sta tot timpul aplecat peste carte... Altceva nu știe, nu vrea să știe și nici nu i se cere să știe. Și-apoi, unde vor locui? Doar n-ai să-i iei cu tine la țară!

— Sigur că nu, atâta timp cât boierul cel tânăr n-a plecat.

— Dar cine știe cât va sta! Te joci cu boierii? Știi că lor, când li se năzare ceva... Au alte griji? N-au din ce trăi? Așadar, să-i ții la tine nu se poate. Ți aduci la Praga. Le închiriezi o locuință, îi lași aici și le trimiți bani pentru întreținere. Și ce face perechea? El, tânărul, șade zi și noapte în *beit-hamidraș*, cufundat în învățătură. Dar ea? Tânăra femeie ce face? Ce gânduri îi trec prin minte? Pe unde rătăcește mintea ei?

— Adevărat, rabi — recunosc Iehiel-Mehl, cu vocea sugrumată. Ce-i de făcut atunci?

— Ce s-o putea — răspunse capul *ieșivei* —, iar eu te voi ajuta. Eu însumi voi trimite după un pețitor și am să-i spun unde să meargă. Să fie o casă de oameni cu rânduială, unde se gustă câte puțin din viață, dar după lege, nu pe ascuns. Ai să vezi, Dumnezeu te va ajuta. În schimb, Iehiel-Mehl — îl consolă *țadicul* —, dacă vei veni la mine pentru cealaltă fiică și Dumnezeu te va ajuta și vei avea bani strânși la chimir, îți spun că vei căpăta o podoabă de băiat, să-l cântărești cu aur... Deocamdată mărită-ți fata asta.

V

Și așa a și fost.

După sfatul capului *ieșivei*, și în cea mai mare taină, Malca fu logodită cu un tânăr dintr-o casă de gospodari. Dar Malca nu știu până în ultimul moment de ce vin croitorii, de ce i se fac haine, de ce într-o zi e trezită dis-de-dimineață și dusă la Praga.

Însă chiar când, în sfârșit, înțelese ce înseamnă toate acestea, nici atunci nu scoase un cuvânt. Sufletul ei tânăr parcă se închisese.

Ce se petrecea în inima ei nimeni nu știa. Când o vedeai, părea — fie-le dăruit tuturor fiicelor Sionului același dar — înzestrată cu toate calitățile din lume. E drept, era puțin cam palidă și stătea mai întotdeauna cu ochii plecați. Ei și? La început acest lucru fu luat

drept un soi de „grații de mireasă“, după aceea oamenii spuneau că „așa a făcut-o Dumnezeu“. Oricum, era o frumusețe, își lua ochii.

Cu atât mai bine. Nu făcea un pas fără soacră, nu-și exprima niciodată vreo dorință. Mânca și bea orice i se dădea, ce și când i se aducea, iar de îmbrăcat, îmbrăca rochia pe care i se spunea s-o îmbrace. O femeie retrasă, liniștită și frumoasă. Sâmbăta, când îmbrăca rochia de atlas negru cu broșa de aur și-și punea pe gâtul alb perlele, iar în urechi îi atârnav cerceii cu briliante, femeile se opreau în stradă, rămâneau cu gurile căscate și exclamau: „Vai, parcă ar fi o prințesă!“.

Ea însă își continua tăcută și supusă drumul între soacră și cumnate, parcă nici n-ar fi fost vorba de dansa. La sinagogă se așeza în partea rezervată femeilor, lângă soacră, lăsa jos mătăsoasele ei sprâncene, deschidea cu mânăța-i albă copertele argintii ale cărții de rugăciune, aurită pe margini, și buzele începeau să-i tremure, să-i tremure...

În timpul săptămânii, când o întreba cineva din familie, seara: „Unde vrei să mergi azi la plimbare, Malca?“, ea nu-și dezvăluia dorința. Unde merg cu toții, merge și ea. Dacă treceau prin fața unei vitrine cu bijuterii, toți se opreau și priveau, numai Malca nu. Se oprea numai pentru că se opreau ceilalți, dar de privit, privea în gol.

Lumea spunea: „Ce-i trebuie ei bijuterii, când ea însăși e o bijuterie?“.

Mai ales că pentru tânărul ei soț ea reprezenta totul. O păzea ca pe ochii din cap, ca pe lumina ochilor.

Când o priveai, parcă vedeai o sculptură minunată. Și curată ca un cristal pur... Dar înăuntru, în sinea ei, ce se petrecea?

Înăuntru era cărciuma, erau cântecele, dansul și jocul... În inima ei, chipul tânărului boier. De cum închidea ochii, fie că se afla în sinagogă, fie sâmbăta seara la rugăciunea femeilor, „Dumnezeul lui Avraham“, sau vineri la aprinsul lumânărilor, fantezia ei țesea mereu. Se vedea — Doamne, păzește-ne de rele! — dansând cu boierul la hora de după seceriș, acolo, la cărciumă, ori gonind cu boierul pe un cal alb ca laptele, peste dealuri și văi. Când soțul ei se apropia de dansa, închidea ochii și-l îmbrățișa și-l săruta... Dar pe cine? Pe tânărul boier îl îmbrățișa și-l săruta...

Când soțul o ruga, o implora: „Scumpa mea, viața mea, deschide ochii tăi frumoși — ce mult îți plăceau ochii ei! —, deschide aceste porți ale paradisului“, ea nu-și deschidea ochii pentru nimic în lume. Atunci când el, supărat că ea nu-i face pe plac, se făcea că pleacă de lângă ea, Malca îl strângea în brațe ca într-un clește... El se speria și dădea să se smulgă, dar dânsa se ruga de el, șoptindu-i:

— Boierul meu, vulturul meu!

El credea că-l iubește nespus de mult, își închipuia că el e boierul ei, vulturul ei... „Vorbe de la țară — gândea el. Fie, să nu deschidă ochii dacă se sfiește!“...

VI

Astfel și-a dus Malca, an de an, viața ei. Copii n-a avut, iar de trăit, trăia... însă nu cu bărbatul ei...

Cu ce se poate asemui o astfel de viață?

Cu un măr ce pare sănătos și proaspăt, pe creanga verde a pomului cu fructe aurii-roșiatice, ca zorile când răsare soarele. Un măr atât de parfumat, atât de minunat, de parcă ar sufla peste el o adiere paradisiacă... Când de fapt numai coaja de deasupra e proaspătă și sănătoasă, iar pe dinăuntru e ros de un vierme.

Alta fu soarta fiicei celei mari a lui Iehiel-Mehl, Nehame.

După ce se sfârși dansul și petrecerea la Praga, Iehiel-Mehl se întoarse acasă cu puținii bani ce-i mai rămăseseră. De atunci însă, lucrurile luară o cu totul altă întorsătură. Lui Iehiel-Mehl toate îi merseră anapoda.

Cum ajunse la marginea satului, văzu că întreaga lui gospodărie, cu mobila, cu mesele și băncile din cârciumă, zăcea în câmp, iar alături, stând de pază, un țăran de la curtea boierească. Și acesta nu-l mai lăsa nici măcar să intre în sat. Se vede că, în timp ce petrecea la nunta fiicei sale mici, cineva oferise o chirie mai mare și-i luase cârciuma. Pesemne că boierul cel bătrân se lăsase

înduplecat de fiul său să primească o chirie mai mare. Și că noul chiriaș, un alt evreu, s-a și instalat în cârciumă.

Nevasta și fiica plâneau, leșinau. Se rugă Iehiel-Mehl de paznic să-i dea voie măcar să-i spună o vorbă boierului cel bătrân, dar paznicul puse mâna pe armă și-l amenință că trage. Așa-i porunca.

Țăranul îl cunoștea pe Iehiel-Mehl și aproape că-l podideau lacrimile — dar ce putea face? Boierul dăduse poruncă și el trebuia s-o execute întocmai.

Iehiel-Mehl își dădu seama că totul e pierdut. Să se înapoieze la Praga? N-avea cu ce. Abia îi rămăseseră câțiva taleri după nuntă și nici nu ține s-o facă de rușine, cu sărăcia lui, pe fata de curând măritată. Își va lua deci nevasta și pe fiică-sa Nehame și va pleca la un alt boier, într-un sat mai depărtat de Praga. Va cere învoirea boierului și își va deschide în sat o prăvălioară cu sare, pâine de brutărie și alte mărunțișuri. Va lăsa dugheana în seama nevastei și a fiicei, iar el va pleca să se judece cu fostul boier, contractul lui cu acesta nefiind încă expirat. Și, în același timp, va chema la judecată în fața rabinului pe evreul care-i luase pâinea¹.

Dar de la vorbă la faptă e drum lung, mai ales când mâinile ți-s goale. Trecură vreo doi ani. Pierdu procesul cu boierul și, culmea, mai făcu și închisoare, pentru cheltuielile de judecată. Judecata în fața rabinului o câștigă în cele din urmă, dar cel ce-i luase cârciuma nu vru cu nici un chip să respecte hotărârea. Țădicul care avea autoritatea necesară să-l constrângă murise între timp și comunitatea din Praga căuta și tot căuta un rabin și nu putea alege unul potrivit. Deci, când „nu-i judecător, nici judecată nu-i“².

După câțiva ani, Iehiel-Mehl se întoarse acasă slăbit de nemâncare, dezamăgit, căzu bolnav la pat, zăcu așa câteva săptămâni și muri. Nici nevastă-sa nu-i supraviețui mult timp și Nehame rămase orfană, singură în sat, ca o frunză pe apă.

¹ Neînțelegerile dintre evrei, civile sau penale, erau soluționate de rabini, în spiritul legislației iudaice, pentru evreii religioși sentințele fiind obligatorii. Nerespectarea obligațiilor luate avea ca urmare izolarea vinovatului și disprețul obștii.

² Expresie întrebuințată deseori în *Talmud*.

Vânzarea nu mergea, pentru că n-avea marfă. De când rămăsese singură, flăcăii din sat nu-i dădeau pace. Se țineau după ea și se mâniiau că sărăntoaca de evreică nu-i lasă s-o atingă. Scrise o scrisoare după alta surorii sale la Praga. Dar — după cum știm — sora din Praga trăia pe altă lume și nu citea scrisorile: așa că orfana părăsită nu primi nici un răspuns. Într-o noapte, luă o hotărâre: închise prăvălioara goală și plecă, pe ascuns, din sat. O porni pe jos, cu nădejdea în Dumnezeu, că va nimeri la soră-sa din Praga. O soră e, totuși, soră...

VII

Porni seara, cu un codru de pâine sub braț. Dincolo de sat, când se apropie de pădure, o apucă frica de sălbăticiunile codrului. Nu intră în pădure, ci se cățăără în primul copac mai înalt, să aștepte sus, în rămuriș, până s-o lumina de zi. Stătu ce stătu și tocmai când să-și facă rugăciunea obișnuită de dinaintea culcării, auzi niște câini lătrând. Lătratul se apropia din ce în ce. Își dădu seama că în pădure vânează boierii.

Se tupilă și mai bine printre crengi. Vânătorii se tot apropiau. O întreagă haia de câini se napusti spre copac și începu să latre nebunește. Doi călăreți veniră în goană să vadă de ce latră și se rotesc câinii în jurul copacului.

Cei doi călăreți, doi boieri tineri, se cățărară în copac. Cu sila, coborâră fata și făcură lumină să vadă cine e. Văzură însă că e o fată evreică, o fată foarte frumoasă, dar slăbită de nemâncare.

O asigurară că nu-i vor face — ferească Dumnezeu — nici un rău, e doar ca un luceafăr ce luminează în întuneric. De și-ar schimba hainele, ar străluci ca o regină și ar miroși ca un trandafir.

Nehamei însă i se făcu negru înaintea ochilor. Observă îndată că tinerii boieri încep să se certe între ei. Fiecare ar fi vrut-o pentru sine. Și fiecare pretindea că-i aparține, deoarece câinele său a adulmecat-o mai întâi. În cele din urmă, horărâră să se bată în duel și acela care va rămâne în viață o va lua cu dânsul. Se așezară unul în fața celuilalt, gata să tragă. Deodată însă, se răzgândiră. Mai bine

să tragă la sorti. Iar cel ce va câștiga o va sui pe cal și va porni cu dânsa în galop spre castel... În clipa aceea, ea leșină.

Dimineța, se trezi în castelul boierului.

VIII

Când își reveni, acolo, în castel, și văzu că boierul o ține în brațe, o îmbrățișează și o sărută, Nehame înțelese că totul e pierdut, că nu mai are scăpare. Îl rugă numai atâta:

— Boierule, mă aflu în mâinile tale. Ești prea puternic ca să mă pot împotrivi și nu am cu ce mă împotrivi. Un singur lucru te rog. Ai milă de mine și făgăduiește-mi acest unic lucru. Mi-ai pângărit trupul, nu mai am ce face. Lasă-mi cel puțin sufletul curat, lasă-mă în credința mea, cu gândurile mele. Lasă-mă să cuget și să gândesc ce vreau...

Nu prea înțelese boierul ce vrea să spună fata, dar, cum o îndrăgise cu adevărat, îi făgădui. În gândul său, își spuse: „Ce-mi poate strica? Oricum, tot nu mă însor cu ea“.

Într-o zi, cumpără de la un evreu din Praga o carte de rugăciuni și i-o oferi în dar. Nehame primi cartea cu bucurie, dar o puse îndată deoparte. „Mâinile mele — spuse ea — nu sunt vrednice să atingă această carte sfântă“.

Boierul se miră, dar tăcu.

Viața pe care Nehame o ducea în castelul boierului era cu desăvârșire diferită de viața pe care o ducea soră-sa la Praga. Amândouă țineau privirile plecate, umblau absente și visătoare. Dar în timp ce Malca păcătuia cu sufletul într-un trup curat, Nehame, dimpotrivă, își abandona trupul și-și păstra sufletul pur.

Când boierul se apropia de ea, Nehame închidea ochii și gândea: „Acum mă sărută mama. Ea mă îmbrățișează, mă sărută, mă învață să spun binecuvântarea de dimineață și «Dumnezeul lui Avraham»... și «Tora ne poruncește»... Însă buzele ei păcatoase nu rosteau nimic. Cuvintele se scufundau în sufletul ei, luminându-l până în adâncuri.

IX

Nimeni nu trăiește veșnic, dar celor două surori le-a fost dat să moară tinere.

Și când sufletele se despărțiră de trupuri, sufletul celei tinere, al Malcăi, care era tot mânjit de păcate, ieși negru ca un corb din trupu-i alb. Și se pierdu îndată în neant... Iar sufletul curat și alb al celei mari, Nehame, de cum se eliberă din trupul păcătos, se ridică în sus, spre cerul înalt, liniștit și ușor o porumbiță. Ajuns în fața raiului, sufletul ei se opri tremurând de teamă, dar, cu mare mila lui, Domnul i se arătă îndată, îi deschise poarta, îl mângâie și-i șterse lacrimile.

Însă toate acestea oamenii de pe pământ n-aveau cum să le știe... Bogătașa din Praga avu o înmormântare impunătoare. Se ținură discursuri funebre și se cheltui o avere. Fu înmormântată în cimitir, la loc de cinste, printre toate femeile cucernice. După un an i se ridică un monument cu felurite epitafuri de laudă...

Dar când boierul trimise trupul celei mari la Praga, nici un ceaș nu vru să se atingă de trupul cel păcătos. Niște simpli hamali îi făcură cele cuvenite: și, învelită într-un sac, fu aruncată într-o grăpă, undeva lângă gardul cimitirului.

Căci așa e omul — vede numai aparențele...

X

După o vreme, lărgindu-se străzile, o parte a cimitirului vechi din Praga fu adăugată la oraș. Se deschiseră mormintele pentru dezgroparea și mutarea osemintelor rămase, iar un gropar deschise și mormântul Nehamei, de lângă gard. Dar nu mai găsi decât un craniu. Din celelalte oase nu mai rămăsese nici urmă. Când, fără să vrea, îl lovi cu piciorul, craniul se rostogoli și nu se mai găsi. Nu mai fu reînhumat.

Însă groparul care deschise mormântul Malcăi o găsi pe moartă în întregime proaspătă și neatinată, aproape cu un zâmbet pe fața ei albă...

— E o femeie sfântă! — spuneau oamenii. Viermii n-au avut nici o putere asupra ei.

Căci așa gândesc și vorbesc oamenii. Văd numai cu ochii, și numai aparențele; și nu știu ce se petrece în inima omului, nici ce-i în sufletul lui.

CIOBUL

Undeva, într-un orășel îndepărtat, de provincie, trăia pe vremuri un bijutier. Giuvaergiu și șlefuitor de briliante — mare meșter în meseria sa — om cu mâini binecuvântate. Însă, deși neîntrecut în arta și îndemânarea lui, nimeni nu prețuia perfecțiunea la care ajunsese: nici el, nici clienții. Și cu toate că făcea diferite bijuterii pentru gospodarii târgului — cercei, inele, verighete și altele — abia își trăgea zilele, năpădit de nevoi.

Iată însă că, după un timp, o întâmplare face ca arta lui să fie cunoscută.

Un gospodar din micul orășel se încuscrește cu un bogătaș dintr-un oraș mai mare. Toată lumea pleacă la nuntă și bijuteriile giuvaergiului sunt văzute într-un loc mai de văză. Bogătașul, un om priceput, negustor umblat în lume, se minunează.

Giuvaergiu devine cunoscut și acolo și primește comenzi și din orașul cel mare. Cu timpul se și mută acolo, având destui clienți.

Apoi, pe la un bogătaș dintr-un oraș mare mai vine câteodată și un boier, ba pentru afaceri, ba la o petrecere, sau pur și simplu sâmbătă, să mănânce pește umplut.

Atunci se pregătește o masă frumoasă și toți ai casei poartă bijuterii. Boierul intră în casă și — cum e și el un mare cunoscător — privirile i se opresc uimite:

— De unde ați cumpărat bijuteriile astea? Cine vi le-a făcut?
Și uite-așa se află de giuvaergiu și printre boieri...

*

După cum se știe, fiecare guvernator dă o dată pe an un bal în cinstea nobilimii. Așa-i obiceiul. Guvernatorul din orașul nostru dă și el un bal, la care vin boierii cu cucoanele și fiicele lor.

Lumea poartă bijuteriile făcute de giuvaergiu nostru... Guvernatorul vede un inel, o broșă, un colier — și rămâne uluit. Așa ceva nu mai văzuse.

— Cine le-a lucrat?

— Cutare și cutare.

— Așa?

A doua zi, giuvaergiu e chemat la guvernator și devine omul său de casă.

*

Odată vine să inspecteze gubernia un membru al familiei domnitoare. Se cuvine să fie primit cu pâine și sare, așezate pe o tavă. Cine să facă tava? De bună seamă, giuvaergiu nostru. Tava ajunge în reședința regală și stârnește și-acolo mare vâlvă...

Nu degeaba spunea regele Solomon: „Mai de preț e numele decât mirul cel binemirositor!“.

După un timp, regele cel bătrân părăsește lumea noastră. E ales un nou rege. Coroana cea veche e depusă în tezaur. Trebuie făcută o coroană nouă. Se caută giuvaergii mari. Printre alții, e chemat și giuvaergiu nostru. Vine, lucrează și se distinge printre cei mai buni.

Căci „pronia ridică din pulbere pe cel sărman“¹.

*

¹ Citat din Psalmi.

Giuvaergiul nostru locuiește în sfârșit în orașul de reședință, are acces la Curte și poate oricând să intre la rege. Un simplu muritor, chiar un demnitar mai mărunț, nu poate răzbate la el.

Da, numai că roata se învârtă întruna și dacă nu mai poți urca (până unde ar mai putea urca giuvaergiul nostru?), începi să cobori.

*

Giuvaergiul nostru începe să huzurească și nimic nou nu mai iese din mâinile sale. Lucrurile vechi s-au banalizat. Ochii au obosit să se tot uite la ele. Inima dorește ceva nou. Se ivește undeva un *nou* artist. Așa că — după cum e rânduiala în lume — unul coboară, altul se ridică... Noul meșter urcă pe drumul celui vechi. Bătrânul giuvaergiu — dimpotrivă — face cale întoarsă. Din orașul de reședință în capitala guberniei, din capitala guberniei în capitala județului, din capitala județului — acasă; adică de la rege la guvernator, de la guvernator la boier, apoi la bogătaș, apoi la gospodarul din orașelul său... și din nou la verighete...

Mai jos nu putea să cadă. Oamenii săraci n-au nevoie de bijutieri. Rămâne omul fără nimic și ajunge de umblă cu limba scoasă de un cot...

Chiar și vremurile se înrăutățiseră. Nu prea se făceau nunți și concurența creștea...

Ce să-i faci! Mizeria te împinge la tot felul de ticăloșii.

Într-o zi, când foamea îl strângea mai tare cu ușa și n-avea ce duce la gură, bijutierul, umblând hai-hui pe stradă, găsește un ciob dintr-o sticlă de apă sau poate de doctorii — cine știe?! Un simplu ciob de sticlă. Îl duce acasă și se așază să-l șlefuiască. Și tot șlefuiind, sub mâinile lui sticla începe să radieze, să strălucească. Parcă e vrăjtită. Țâșnesc din ea puzderie de scântei, te orbește, nu alta. El însuși e uluit. Nici el nu știuse ce artist mare este. Ia sticla, o fixează într-un inel rătăcit pe undeva, pe care abia l-a găsit, și iese în stradă să amăgească pe cineva. Inima îi bate ca unui tâlhar. Îi iese înainte un tânăr cu fața rumenă. Se gândește meșterul nostru: poate o fi logodit și îi trebuie un inel. Mai-mai că o nimerise. Verighetă nu-i trebuie, însă un dar pentru logodnică, de ce nu? Fie și un inel. Și

cum bijutierul îi joacă briliantul în fața ochilor, tânărul se prinde în plasă, îi cade cu tronc inelul și-l întreabă:

— Cât vrei pe el?

Pe bijutier nu-l lasă inima să stabilească el prețul — doar nu era escroc din fire — și-i întoarce întrebarea:

— Dumneata cât dai?

„Dumnezeu știe dacă oi putea să am o astfel de bijuterie“, își spune tânărul. Scoate o monedă și zice în glumă:

— Un taler!

Bijutierul îi pune inelul în palmă, smulge talerul din mână dreaptă a tânărului și aleargă la cârciumă, să-și mai stingă amarul, să-și mai potolească și el foamea...

Aci, se înțelege, îl vom lăsa pe giuvaergiu și-l vom urma pe tânăr.

„O fi nebun? Dar ce mă privește!“, își zice tânărul și se duce îndată cu inelul la fata pe care o pețea.

Și cum femeile sunt firi ușurate, fata cu care era în vorbă avea doi adoratori: primul era el, fiu de gospodari, cu ceva parale și părtaș la un imobil, al doilea — un husar (în orașel se afla o unitate de cavalerie) din aceia cu coif și sabie, brandenburguri și pintenii, un călăreț îndrăcit.

Nu știa pe care să-l aleagă. Un husar! Azi e aici, mâine e cine știe unde. Stătea, așadar, în cumpănă. Până una-alta, când vine tânărul nostru, îl primește cu plăcere. Inelul, cu atât mai mult, îi fură ochii, nu alta.

Apoi vorbesc, râd, cum e obiceiul.

Timpul însă nu stă pe loc. Se apropie seara, din piață, de la cazarma husarilor, se aude goarna, se sună stingerea... Fata noastră își amintește de celălalt, e neliniștită, spune întruna: „E destul de târziu, e târziu“. Și ca să scape de tânăr, dar să nu iasă vorbe — ferească Dumnezeu! — pe seama ei, îi întinde gurița și-l împinge pe ușă afară.

Era tocmai timpul. Abia a coborât tânărul scările, a traversat străduța și a cotit-o după colț, din partea cealaltă a străzii se și aude — trop, trop, trop — un călăreț. Iată-l ajuns în fața gardului. Saltă

jos de pe cal, îl leagă de grilaj. Sabia și pintenii zornăie pe scări, ușa se deschide larg...

Ce s-o mai lungim? Peste noapte, darul pentru logodnică se transformă într-un dar pentru logodnic... Abia-i încape pe vârful degetului celui mic.

Dar povestea nu se termină aici. „Briliantului“ îi era sortit ceva mai de seamă.

În zori, abia mijeste de zi... În străduța noroioasă căluțul tropăie, tot tropăie pe loc. Nimeni nu-l aude. Deodată se sparge liniștea, un glas de trâmbiță sună „alarma“. În timpul nopții sosise pe neașteptate un mare general. Husarii sunt treziți și chemați la locul de exercițiu. Va fi inspecție — tara-ta-ta! Eroul nostru, cel cu inelul, sare din pat, vrea să fugă, dar nu-i e atât de ușor peșiorului să scape din plasă... Fata își încolăcește brațele albe împrejurul gâtului său... El se desface, ea îi ascunde coiful, sabia... Își mai ia o dată rămas-bun, apoi încă și încă o dată.

...Cu chiu-cu vai, scapă din mâinile ei. Fuga-fuguța de pe scară iute pe calul flămând, dar bucuros și țâști ca săgeata spre piață. Escadronul e aliniat. Se repede la locul lui și ia poziția. Comandantul escadronului dă cu ochii de el și vrea să deschidă gura, să-i facă o prafătură.

Deodată îi fulgeră prin fața ochilor inelul.

Se roșește ca o iască aprinsă și-i smulge inelul din vârful degetului.

— Furat?

Se bâlbâie husarul:

— Să trăiți (și așa mai departe... el, om cinstit, să fie bănuț... ferească Dumnezeu!).

Se înțelege că adevărul nu poate să-l spună. Doar nu va compromite o față de gospodari. Răspunde, așadar, repede:

— L-am cumpărat!

— Cât ai dat pe el? — îl întreabă aspru ofițerul.

„Afurisită treabă!, gândește husarul. Trebuie să aibă totuși oarecare valoare“. Și aruncă într-o doară:

— Douăzeci de taleri!... (O avere pentru un husar).

Ofițerul deschide iarăși gura pentru un perdaf... În acel moment se ivește un cal alb. Pe el — generalul. În spatele lui — alți cai — generali mai mici în grad.

Generalul salută:

— Sănătate!

Toate escadroanele răspund: Sănătate! Zgomot ca de tunet! Pământul se cutremură... Apoi inspecția... Dacă ai noroc, îți merge din plin. Escadronul eroului nostru se distinge. Husarii zboară ca înaripați, sar pe cai ca diavolii, trag la țintă excelent. Husarii sunt lăudați și capătă bani de băutură, iar ofițerul nostru e pe loc avansat colonel.

Fericire, veselie, băutură, chefuri. Se bea o lună, două... Între timp, husarul sfârșește stagiul militar și pleacă acasă bucuros. A scăpat basma curată atunci când întârziase din cauza celui inel prăpădit. Regimentul și comandantul său au fost în curând mutați într-un oraș mai mare, într-un cantonament. Inelul ar fi fost cu desăvârșire uitat, de nu se întâmplau cele arătate mai departe:

Printre caii regimentului a izbucnit deodată o molimă. Ți-era mai mare mila să te uiți la ei; cădeau ca muștele. Dar, cum fiecare om are dușmani, mai cu seamă un ofițer înălțat în grad peste noapte, s-a găsit cineva să trimită la guvern un denunț cu privire la furaje. Cum că ovăzul n-ar fi ovăz...

Fiind tocmai în ajunul unui război, treaba devine serioasă. Se trimite cu cea mai mare urgență un general foarte important în inspecție. Generalul vine pe neașteptate, merge în grabă drept la magazie, se uită la ovăz, strâmbă din nas, pleacă la cancelarie și trimite după colonel.

Colonelul sosește — e primit cu asprime de general, care nu se scoală de pe scaun — și e ținut în poziție de drepti. Colonelului îi tremură picioarele. Dar intervine și de astă dată briliantul. Generalul ridică privirea, și îl fulgeră sclipirea briliantului. Sare în sus și răcnește ca un leu:

— Șperțarule!

În țara noastră asta se cheamă mită. De unde are un colonel, provenit dintr-o familie modestă, un briliant atât de mare și de scump?

Îi smulge inelul din deget, să-l atășeze la acte, și-l întreabă:

— Cât ai dat pe el?

Colonelul își dă seama că trebuie să fie un obiect de mare valoare. Și cum nu poate să spună adevărul, aruncă o vorbă:

— O mie de taleri!

Și cum generalul îl tot privește, neîncrezător, colonelul adaugă cu subînțeles:

— Pentru o mie și un taler îl cedez.

Generalul lasă capul în jos și scrie...

În primul rând, un raport către guvern... Că ovăzul e mărgăritar curat. În al doilea rând, o poliță pentru o mie și un taler... Când se va mai înlesni, va plăti... Și pleacă.

Acum intervine miracolul.

Nu se știe cum, dar inelul ajunge la curtea regală.

Odată, regina rămânând pe gânduri, scapă batista. O doamnă de onoare, tânără, frumoasă, nou venită la curte, o ridică și i-o dă.

Regina ridică puțin ochii, vrea să-i mulțumească — cu jumătate de gură, cum îi stă bine unei regine —, deschide gura și rămâne cu ea căscată. Ce se întâmplase? Inelul doamnei de onoare! Briliantul inelului a vrăjit-o, nu altceva. Îl ia și-l cercetează. N-a mai văzut un asemenea briliant la nici un inel. Nici în vreun tezaur, nici bătut în vreo coroană regală.

Întreabă:

— De unde ai tu un astfel de briliant?

Doamna de onoare face fețe-fețe, tremură și nu răspunde un cuvânt.

„Trebuie să fie ceva la mijloc“, gândește regina. Cum și o regină e uneori geloasă — căci cine altul decât regele poate face un asemenea dar? —, ea se ridică, intră în cabinetul regelui și-i arată inelul. Vrea să vadă ce-o să spună.

Regele nu știe nimic, dar rămâne ca fermecat la vederea briliantului. N-a mai văzut un astfel de briliant, limpede, mare, fără nici o pată. Face ochi mari și nu se mai satură privindu-l. Regina îi spune că-l poartă cutare doamnă de onoare. Regele răspunde că nu-l interesează de unde vine inelul. Ce nu se poate petrece la Curte...

Dar briliantul nu se potrivește nimănui, decât unui rege. Doamnei de onoare îi va plăti valoarea. Și ia inelul.

Pe inel se gravează numele regelui și stema țării și devine sigiliul regal. Regele semnează cu el toate hârtiile, fie cele penale sau civile, fie cele politice. Cine poartă inelul un moment pe deget poate să dăruie lumea. Poate dispune de viața și moartea oamenilor, să bage în închisoare sau în lanțuri, când și pe cine vrea. Astfel că regele nu-l lasă nicicând din deget...

Pentru a o despăgubi pe doamna de onoare, regele poruncește să fie chemați meșterii specialiști, care să aprecieze valoarea briliantului. Oamenii vin, dar părerile sunt împărțite. Unul spune: trei sute de mii, altul o jumătate de milion, al treilea chiar un milion întreg. Ce-i de făcut? Își amintește regele de fostul bijutier al Curții și poruncește:

— Să mi-l aduceți...

Dacă e ordin să fie adus, trebuie să fie adus!

Ia-l însă de unde nu-i. E căutat, se fac cercetări. Trece un timp. Se află unde e. Se trimite, ca de obicei, un ordin. Și dacă autoritățile în subordine primesc porunca să-l înainteze pe giuvaergiu la rege, ce pot să gândească? Probabil c-a jefuit tezaurul și abia acum s-a descoperit fapta. Stălcit în bățai și pe jumătate mort de spaimă, cu chiu-cu vai, ajunge la palat.

Regele este înștiințat. E aici, dar...

Vor să-l întrebe dacă n-ar fi cazul să i se scoată lanțurile. Regele e însă furios — primise vești proaste de pe câmpul de luptă — și strigă:

— Nici un „dar“!

Îl aduc deci în halul în care se găsește.

Regele nici nu bagă în seamă cum se înfățișează. Îi arată briliantul și-l întreabă:

— Cât valorează?

Răspunde bijutierul: — Nimic!

— Cum adică?

Și demnitarii din jur:

— Cum adică, sigiliul regal... nimic?

— Cel mai mare briliant din lume! — spun alții, uluiți.

Giuvaergiul nu se intimidează însă câtuși de puțin.

— Nu e briliant — zice el.

— Cum asta? Ceilalți l-au apreciat la sute de mii!

— Eu știu mai bine!

Regele se arată neliniștit și întreabă cu vocea schimbată:

— Cum mai bine?

— Pentru că — răspunde giuvaergiul — eu l-am făcut, cu mâinile mele.

Și vrea să povestească în ce fel, când, dar nu mai apucă...

E scos și azvârlit în închisoare. Și pe bună dreptate!

„Cu acest briliant s-au semnat mulțime de verdicte, atâtea moșii au fost luate și date, atâtea case, atâtea orașe... Atâția oameni ridicați în onoruri, iar alții ferecați în lanțuri, aruncați în temniță, în apă, în foc și lichidați. Verdictele sunt și trebuie să rămână valabile și regele trebuie să fie și să rămână cu adevărat rege, iar sigiliul său, adevăratul său sigiliu. Inelul regelui este inelul regelui, briliantul trebuie să rămână briliant“.

Așa suna hotărârea primului-ministru.

Povestea pe care v-am spus-o este — ca toate poveștile — o parabolă și, ca orice parabolă, nu se potrivește chiar întru totul cu realitatea. Trebuie doar să i se adauge ceva care s-o mai împodobească... Trebuie să se mai înfrumusețeze povestea...

Rămâne, totuși, o poveste!

Și povestea asta vine de sus de tot. A spus-o întâia oară *rabi* Ioinesen, apoi a circulat din gură în gură...

UN BĂTRÂN COPAC A RÂS

(Veche fabulă indiană)

— Copii, ați văzut vreodată copaci care să râdă?
— Nu!

— Nici nu-i de mirare, la o adică eu sunt ceva mai bătrân decât voi și tot n-am văzut.

Dar cândva, în vremurile de demult, când fabula era încă tânără și în plină strălucire, se întâmplau lucruri minunate.

Așa s-a făcut că, în țara unde s-a născut fabula și de unde s-a răspândit în toată lumea, un copac a fost odată apucat de râs.

Uite, aș vrea să vă spun această mică poveste care se cheamă „Un bătrân copac a râs“.

N-are importanță că în istorioara noastră rolul cel mare îl au cu totul alte personaje: niște peștișori de aur, un cocostârc (ucigaș șiret), un rac mai deștept decât cocostârcul (cocostârc căruia racul i-a venit de hac, măcar că avea picioarele lungi) și un bătrân copac tăcut, care nu s-a amestecat deloc în această poveste, ci, privind și văzând cele petrecute, abia la urmă a râs și el, după ce totul se sfârșise.

Ce strașnice lucruri se pot întâmpla în fabulă! Așadar, dragi copii — cum fără îndoială că v-ați închipuit și singuri —, lucrurile

s-au întâmplat în India, țara de baștină a fabulei, și demult, foarte demult, când fabula indiană era încă tânără și plină de strălucire, dar nu avea aripi mari și puternice să poată zbura în lume și să vină până la noi, aici; însă în cele din urmă, deși târziu, foarte târziu, a venit.

În India, patria fabulei, într-un colț de țară liniștit, curgea pe atunci un râuleț. Un râuleț molcom și cristalin, într-o albie îngustă, nu prea adâncă, căptușită cu nisip auriu, sub cerul indian, tăcut și albastru, între cele două maluri pe care creșteau cei mai frumoși crini de apă, minunate flori de lotus.

În vremea aceea străveche, trăiau în râulețul acesta o mică familie de peștișorii aurii și un rac mare, înzăuat în fier, înarmat cu două foarfece puternice, uriașe. Peștișorii aurii nu legaseră prietenie cu el, ci se dădeau în lături, cu respect, din calea lui.

Peștișorii se țineau laolaltă. Râulețul curgea în matca lui obișnuită, cântând și murmurând vesel, iar în apa-i cristalină peștișorii o duceau ca într-un paradis. Fiind o apă mai ferită, nu se nimerea nici un pescar cu vreo plasă, așa că puteau trăi fericiți, întru lauda Domnului.

Din când în când, își căutau de joacă, țâșnind în sus, făceau câteva mișcări pe oglinda strălucitoare și luminoasă a apei, aruncau o privire spre blajinul cer albastru și se înapoiau acasă, între ai lor.

Dar în apropierea râulețului, chiar după crinii de apă, după florile de lotus, se întindea o bucată de pământ mlăștinos, iar în mijlocul mlaștinei se înălța un copac bătrân, acela care nu s-a amestecat, ci abia la urmă a râs, de unul singur, acolo, în mijlocul fâșiei de pământ mlăștinos. Un cocostârc, ce-și făcuse cuib pe o ramură a lui, noaptea și-o petrecea în cuib. Ziua umbla pe picioarele-i lungi, puternice, prin mlaștină. Ochișorii lui cafenii-roșietici căutau viermișori, hrană ce-i plăcea foarte mult. Cum zărea vreunul, întindea ciocul lung de aramă și gata, îl și înghițea. Unu, doi, trei, și așa mai departe, până ce se ghiftuia. Iar ca să digere această hrană plăcută, se așeza într-un picior, cum îi era obiceiul, și-și închidea îndată ochișorii cafenii-roșietici.

După aceea, se plimba în toată voia prin mlaștină, ca un gospodar după un prânz copios. Câteodată, de plăcere, clămpănea

din cioc. Altădată, picioarele-i lungi se pomeau pe danț. Puternicele aripi cenușii dăntuiau și ele. Uneori, scotea din mlaștină, cu picioarele-i vânjoase, pietricele și — ca un copil zburdalnic — le arunca în aer.

De toate acestea peștișorii însă nu știau. Toate le erau ascunse de florile de lotus.

Iar de se întâmpla vreodată ca o pietricică, rătăcită din joaca cocostârcului, să cadă la ei în râuleț, peștișorii de aur erau încredințați că piatra le-a căzut din înaltul cerului albastru. La început, peștișorii aurii se speriau. Cei tineri se împrăștiu prin apă, iute ca săgeata, cei bătrâni se scufundau și, de spaimă, se îngropau pe jumătate în nisip. Când se mai linișteau, ieșeau din ascunzătoare și se apropiau — pe ocolite — de pietricică. Se uitau, chibzuiau: nici o primejdie. Începeau să dăntuiască, să înoate în jurul pietrei și s-o lovească ușor cu codița. Cum s-ar zice, făceau muzică pe limba lor.

Și așa se scurse un timp îndelungat, până când vremuri grele se abătură asupra peștișorilor aurii, asupra vecinului lor străin, racul, asupra cocostârcului din mlaștină, asupra aceluia colț de țară.

Începuseră călduri mari prin tot ținutul. Pe zi ce trecea, era tot mai cald. Soarele apărea din ce în ce mai arzător și râulețele secau întruna.

În fiecare zi dată de Dumnezeu, oglinda apei tot cobora, iar de ambele părți malurile se tot înălțau; soarele, din ce în ce mai însetat, sorbise râulețul aproape cu totul.

Ce vor face peștișorii aurii? Hrana lor era în apă și în apă respirau. Înotau prin apa mereu mai scăzută, speriați, pierduți, din oră în oră mai deznădăjduiți. Nu le mai ardea de muzică, de joacă, oftau lung și implorau întruna mila Domnului. Din timp în timp, câte un peștișor din această familie necunoscută ieșea la suprafață să vadă dacă nu se arată undeva pe cer un început de nor, un semn de ploaie... dacă malurile tot se mai înalță, dacă soarele e tot atât de arzător și de însetat. Dar simțea îndată în spinare înțepătura unei traze de soare și, ca străpuns de o sulită înroșită în foc, se prăvălea la fund. Zi de zi, aceeași veste:

— Malul se înalță tot mai mult, abia mai vedem vârful florilor de lotus. Umbrele lor nu se mai întind pe apă. Cerul e limpede și aprins, iar soarele aruncă săgeți de foc.

Abia atunci aflară peștișorii de aur despre cocostârc.

Odată, un peștișor trimis sus până la luciul apei întârzie mai mult ca de obicei. Când se înapoie, era pe jumătate pârjolit și povesti despre un lucru minunat, văzut de el pentru întâiași dată, și de la care nu-și putuse dezlipi ochii.

Și anume: văzuse un păsăroi ciudat. Stătea într-un picior, pe mal, aplecat peste râuleț, dus pe gânduri, cu ochii pe jumătate închiși. Avea aripi mari, cenușii, care stăteau nemișcate. Ce putea fi?

Același lucru îl văzu un alt peștișor, a doua zi, apoi al treilea, a treia zi... Minunea devenea din ce în ce mai mare; se spunea că aripile îi sunt mai puternice, mai lungi și mai largi decât ale unui vultur! Și de privit privește întruna în apă cu ochii pe jumătate închiși...

Hotărâra, deci, ca un pește mai bătrân, mai înțelept, să înoate până la suprafață și să stea de vorbă cu făptura într-un picior. Trebuie deci să fie un cucernic, care a făcut legământ în fața Domnului să stea într-un picior, să se canonească așa, întru slăvirea bunului Dumnezeu... Și cugetă, cugetă mereu. Iar dacă gândește de atâta timp, trebuie să fie înțelept, foarte înțelept. Poate va putea să dea vreun sfat, vreo povață bieților peștișori în năpasta ce i-a lovit.

Și așa și făcură. Un pește mai bătrân urcă la suprafață.

— Mare și puternică făptură, îngăduie în îndurarea ta unui biet peștișor auriu să te întrebe ceva! — strigă către mal, în sus, peștele. Și veni de sus răspunsul:

— Spune!

Fericit, cutremurat de o mare bucurie, peștele întrebă:

— De dragul cui, înalță făptură, ai făcut legământ și stai într-un picior?

— De dragul vostru! — sosi răspunsul din ciocul de aramă. Și-i povesti apoi cele ce urmează.

În mijlocul câmpiei se înalță un copac singuratic, unde el cocostârcul, își are casa. Din râu, copacul nu se vede, dar, privind din copac în jos, râul se vede. Și fiindcă râul e limpede și străveziu

se văd și vietățile din apă. Le-a văzut chinul care i-a străpuns inima și a făcut legământ că, atâta timp cât nu se va arăta vreun nor, va sta într-un picior.

— Și la ce te gândești tot timpul, milostivă, înalță făptură?

— La voi mă gândesc! Mă gândesc cum să vă scap!

— Și la ce hotărâre ai ajuns, tot gândindu-te, înțeleaptă și milostivă înalță făptură?

— Am ajuns la hotărârea că va trebui să vă mutați.

— Noi... să ne mutăm?

— Da, într-o altă apă, mai mare! Într-o apă care se află în umbra unor copaci înalți, în mijlocul pădurii, unde soarele nu poate ajunge ca s-o bea! Pădurea nu e departe, și în mijlocul pădurii se află apa!...

— Dar noi nu avem picioare și nu putem umbla pe uscat!

— Mă jertfesc eu — răspunse cocostârcul — să vă mut; pe cei mari, câte unul, pe cei mici, câte doi și trei deodată, în ciocul meu.

— Dar vom muri în văzduhul fierbinte, uscat!

— Cătuși de puțin! Mari și puternice sunt aripile mele. Vă voi duce pe rând, repede ca fulgerul și veți ajunge în apa cea mare încă înainte ca solzii și aripioarele voastre să se fi uscat. Du-te și dă această veste bieților peștișori. Necăjiți cum sunt, în spaima lor, poate nu-și vor da crezare. Dar tu să le vorbești așa: Alegeți un pește, un pește deștept, cu inima vitează. Să se urce la suprafață, să facă un salt. Îl voi prinde în cioc, voi zbura cu el încolo și înapoi. Să vă povestească el ce a văzut și ce pot eu. Până atunci, eu voi mai sta aici într-un picior, mă voi gândi și mă voi ruga Domnului să vă întărească sufletele pentru zborul acesta.

Pe jumătate ars de soare, dar vesel și încântat de vestea cea bună, peștele se scufundă în adânc. Și după puțin timp se ridică la suprafață toată familia peștilor.

— Da! Primim!... — aprobară toți.

„Alesul“, un pește bătrân, pe jumătate orb, sări în sus, destul de neîncrezător. Cocostârcul îl prinse în cioc, zbură cu el și se înapoie curând. Și peștele povesti:

— Există o pădure și în pădure un râu mare. Călătoria nu durează mult, iar în cioc nu e chiar atât de uscat.

Și mutarea începu imediat.

Peștii mai mari câte unul, peștii mai tineri câte doi, cei mici de tot câte trei și patru deodată.

Racul singuratic observa toate acestea și nu se putea dumiri. El unul nu-l credea pe cocostârc.

Și, ce-i drept, peștișorii n-ar fi trebuit să-l creadă...

Cocostârcului îi place peștele. Nu-i place însă să înoate, să-și ude picioarele lungi. Când veni seceta, un timp îndelungat se hrăni numai cu viermișori uscați, morți, care nu-i prea cădeau bine. Se apropiase de râuleț și se întrebă:

„Să intru să prind pește, să-mi ud picioarele?”

Și uite că peștișorii i se oferiseră ei înșiși, i se vârăseră în cioc...

Acum îi ducea înspre râul din pădure. Nu ajungea însă decât până la copacul singuratic, din mijlocul mlaștinei, unde își avea cuibul, căminul său. Așeza peștele adus în cioc pe un ram, îl străpungea cu ciocul și începea ospățul. Carnea o mânca și oasele peștilor le arunca la picioarele copacului. Și așa, până la ultimul pește...

Și abia când flămânzi din nou și slăbi de foame, își aduse aminte că în râu văzuse și un rac.

„Fie, gândi el. Bun și-un rac. Are pielea cam tare, dar am să i-o jupoi”...

Se grăbi cu picioarele sale lungi spre râuleț și strigă:

— Racule, hei, racule!

Neîncrezătorul rac se arătă.

— Iartă-mă că am uitat de tine.

— Ce?

— Să te transport dincolo.

— Cum?

— În cioc, ca și pe ceilalți.

— Nu — răspunse liniștit racul —, peștișorii aurii sunt mici și ușori. Eu sunt mare și greu și port o platoșă grea. N-ai să mă poți duce așa, mă scapi în drum și asta ar fi moarte sigură pentru mine. Îți mulțumesc!

Cocostârcului nu-i plăcură aceste vorbe. Dar cum foamea nu-i dădea pace, rămase pe loc.

După un timp, îi spuse racul:

— Dacă ești într-adevăr atât de mărinimos, atât de milostiv, nu numai cu peștișorii cei aurii și strălucitori, ci și cu un rac negru ca mine, îngăduie-mi să mă țin cu cleștele de gâtul tău lung și să mă porți așa până la râu.

— Bine — consimți de nevoie cocostârcul. Când îi e foame, până și deșteptul se prostește. Și se înalță cu racul de gât.

Din înalt, racul zări îndată copacul și mormanul de oase din jurul lui. Va să zică, nu degeaba l-a bănuț el pe cocostârc — e un ucigaș! Și cum cocostârcul vru s-o ia înspre copac, racul strânse o dată din clește.

— De ce mă ciupești? — întreabă cocostârcul.

— Vreau să-ți spun c-ai rătăcit drumul. Nu mă duci spre râu...

— Zbor către copac, spre cuibul meu, unde am să te primesc ca oaspetele meu drag și mai zăbovim un pic.

Racul strânse și mai tare cleștele.

— Nu vreau să fiu acum oaspetele tău. Du-mă întâi la râu...

După ce mă răcoresc, viu eu singur la tine...

— Nu, întâi mergem la copac!

Cleștele se strânse și mai tare, înfigându-se în gât.

— Fie cum vrei, nerecunoscătorule! — țipă cocostârcul —, dar desfă puțin cleștele.

Racul desfăcu puțin cleștele. Văzând că nu e de glumă, cocostârcul se gândi să scape de rac și de cleștele său.

Zbură cu el de-a dreptul spre apă. Ajuns deasupra apei, zise:

— Acuma lasă-mă de gât și aruncă-te în apă.

Dar, înainte ca racul să se desprindă, cleștele său retează gâtul ucigașului.

Și atunci, copacul bătrân, care văzuse totul, dar nu se amestecase, izbucni în râs, din toată inima.

JERTFA

A fost odată un mare dregător, ce trăia într-un palat înconjurat de grădini, la malul mării.

Dregătorul rămăsese văduv și nu voia să se mai însoare încă o dată, din pricina celor două fiice ale sale, Sara și Rivca.

Într-o zi, dregătorul nostru se așeză la fereastră, să vadă ce fac fetele sale în grădină. Cea mare, Sara, ședea pe o bancă și broda. Știa la ce lucrează. Broda cu aur, argint și fire roșii, pe atlasul cel mai fin, o perdea pentru chivotul sinagogii din oraș. Frumusețea și vrednicia ei erau fără seamăn, mâinile ei parcă zburau și avea un suflet tare pios. Cea mică, pe nume Rivca, alerga printre răsaduri, rupea cele mai frumoase și mai prețioase flori și împletea o cunună. Știa pentru cine — pentru tatăl ei drag. Era o fată frumoasă, îndemânică și tare inimoasă!

Apoi își ridică ochii și privi în zare. Un timp, privirile i se plimbară peste marea albastră, liniștită, și dregătorul rămase îngândurat. De ce nu se zăresc oare corăbiile logodnicilor hărăziți fiicelor sale? Când va avea și el bucuria de a le ști la casa lor?

Și, cum privea el așa, zări o barcă apropiindu-se de mal. Abia se mișca. Vâslele pluteau pe apă și o mână atârna afară din barcă. Cine poate fi în ea și ce i s-o fi întâmplat, că i-au scăpat vâslele și mâna îi atârna țeapănă în apă? O fi adormit vâslașul de oboseală? L-o fi dogorât soarele și a leșinat?

Neliniștit, dregătorul coborî în goană, chemă slujitorii și împreună cu ei porni în grabă spre țărmul mării. Fiicele, auzind chemarea lui, îl urmară și ele.

Dar, înainte de a se fi apucat să dezlege vreo barcă de salvare și s-o fi pornit în larg, barca rătăcitoare se și afla lângă țărm.

În barcă, zăcea fără cunoștință un tânăr.

— Ah, ce tânăr frumos! — strigă Rivca, în timp ce Sara se apropie cu grijă de bolnav.

La porunca Sarei, slujitorii aduseră o targă și tânărul, pe care nu-l putură trezi din leșin, fu dus într-o odaie a palatului.

— Plec chiar acum în oraș, după un doctor! — spuse dregătorul. Cât ai clipi din ochi, slujbașii îi și aduseră un cal înșăuat.

— Eu voi culege niște flori să le dăruim frumosului tânăr — zise Rivca. Când se va trezi și va deschide ochii, să vadă flori în jurul lui.

Sara rămase lângă patul bolnavului și se ruga încet la căpătâiul lui.

Căzu seara. Soarele apuse și umbre liniștite se întretaie în preajma bolnavului.

Deodată, printre văpăile roșii ale amurgului, în liniștea înserării, se deschise o ușă și apărură o făptură cu aripi negre, înfășurată într-un văl de aceeași culoare.

— Cine-i? Cine ești? — întrebă Sara înspăimântată, neputându-și lua ochii de la întunecata apariție.

— Îngerul morții! — răspunse cel venit. Am fost trimis după sufletul acestui tânăr.

Vai — se rugă Sara —, nu te atinge de el! Privește ce tânăr e și ce frumos. E leșinat, dar parcă doarme și un zâmbet dulce îi plutește în jurul buzelor fine. Visează la o viață plină de bucurii. Aura fericirii înrevăzute strălucește pe obrajii săi palizi, pe frumoasa lui frunte...

— Ți-a căzut drag, fată? — întrebă îngerul. Răscumpără-l pentru câteva minute!

— Pentru câteva minute? Cu ce?

Îngerul morții nu-i răspunse la întrebare, dar îi spuse:

— Ce cozi lungi și negre ai — dăruiește-mi-le!

— Ia-le! — strigă Sara.

Și îngerul morții își scoase de sub neagra-i mantie cuțitul său lucios. Tăie. Sara rămase chilugă. Îngerul dispăru, dar nu pentru multă vreme.

Soarele se lăsase ceva mai jos. În tăcerea amurgului, se auzea glasul Rivcăi, care culegea flori. Cânta! Și ce dulce era cântecul ei abia auzit.

Îngerul morții se arată pentru a doua oară.

— Cele câteva minute au trecut!

— Oh, aș vrea să mai cumpăr câteva minute pentru el! Poate că între timp va deschide ochii...

— Vrei să-i vezi ochii? Ce-mi dai pentru asta?

— Orice dorești, îngere.

— Culori îmi trebuie — răspunse îngerul. Dă-mi albul pielii tale, purpuriul buzelor, albastrul ochilor tăi.

— Ia-le! — răspunse Sara.

— Măcar câteva minute — repetă Sara, de-acum palidă, cu buzele vinete, cu ochii stinși...

Îngerul dispăru. Din grădină, cântecul Rivcăi se apropia din ce în ce. În curând va fi aici! — gândi Sara, dar nu-și dădea seama dacă acest lucru o bucură sau o mâhnește. Însă înainte de-a sosi sora sa, îngerul morții apăru pentru a treia oară.

— Atât de repede? — murmură Sara.

— Vrei să mai cumperi două minute?

— Vreau!

— Ai dinți frumoși!

— Ia-i!

Îngerul îi primi. Tânărul încă nu deschise ochii. Pe scări se și auzeau pașii Rivcăi. Urca repede. Dar îngerul morții sosi înainte ca ea să ajungă sus.

— Ce să-ți mai dau? — întrebă Sara, deznădăjduită. Ce mai pot să-ți dau?

— Sufletul! — răspunse îngerul. Viață pentru viață. Dă-mi viața ta pentru viața lui!

— O dau!

— Nu aici! — răspunse îngerul —, trebuie să te duci în odaia ta și să te culci în patul tău, căci așa ți-e scris să mori.

— Și el?

— El va trăi! Va trăi anii hărăziți lui.

Clătinându-se, Sara se îndreptă spre odaia ei. Îngerul morții — după ea.

În aceeași clipă, Rivca deschise, cântând, ușa odăii bolnavului și-l acoperi pe bolnav cu flori.

La rândul său, bolnavul deschise ochii, sări din pat și, ca atras de un magnet, îngenunche înaintea Rivcăi.

— Oh! Ce frumoasă ești, mireasa mea!

— Oh! Ce frumos ești, mirele meu!

DACĂ NU ȘI MAI SUS (Povestire hasidică)

În zilele de *Slihot*, *țadicul* din Nemirov dispărea dimineață de dimineață fără urmă.

Ia-l de unde nu-i: nici la sinagogă nu se afla, nici la cele două *beit-hamidrașuri*, nici la vreun *minian*, iar acasă cu atât mai puțin. Acasă ușa era larg deschisă. Intra cine voia; de furat nu se fura la *țadic*, deși nici o suflare omenească nu era în casă.

Unde putea fi *țadicul*?

Unde să fie? Desigur că în cer!

Câte lucruri nu are de aranjat acolo *țadicul* înaintea înfricoșătoarelor zile de *Roș Hașana* și *Iom Kipur*! Evreii noștri, nu le fie de deochi, au nevoie de *pamuse*, de pace, de sănătate, de căsătorii potrivite pentru copiii lor, de copii buni și evlavioși. Păcatele lor sunt totuși mari și Satana, care se uită cu o mie de ochi de la un capăt la celălalt al lumii, vede tot și umblă cu pâra... denunță... Și cine să-i ajute, dacă nu *țadicul*?

Așa gândea obștea.

Odată, însă, nimerește pe acolo un evreu din Lituania. Iar acesta, când aude ce se spune despre *țadic*, izbucnește în râs. Îi știți doar pe evreii lituanieni. Nu se prea dau în vânt după cărți de morală, în schimb se îndoapă cu *Talmud* și „comentarii“. Lituanianul nostru era în stare să demonstreze cu citate din *Ghemara* și să-ți scoată ochii cu dovezi, că nici chiar Moșe Rabenu n-a putut — în viață fiind — s-ajungă în cer, ci a rămas zece coți mai jos!

Păs de te înțelege cu el!

— Totuși, unde dispare *țadicul*? — îl întreabă lumea.

— Ce mă privește?! — răspunde el, ridicând din umeri. Dar în același timp se hotărăște (te joci cu un lituanian?) să dea de firul tainei.

Încă în aceeași seară, imediat după rugăciune, lituanianul se furișează în odaia *țadicului* și se vâra sub pat, hotărât să petreacă noaptea acolo, ca să vadă unde dispare *țadicul* și ce face el în zilele de *Slihot*.

Pe un altul în locul lui l-ar fi furat, poate, somnul și ar fi scăpat momentul. Lituanianul nostru, însă, găsește o soluție. Începe să recite în minte pe de rost un tratat întreg din *Talmud*! Nu-mi mai aduc aminte care din ele.

În zori, aude cum ceaușul bate în ușă și cheamă lumea la *Slihot*.

Țadicul de mult nu mai dormea. De aproape un ceas îl tot aude oftând.

Cine l-a auzit vreodată pe *țadicul* din Nemirov oftând își poate da seama câtă durere pentru poporul său, câtă tristețe era în fiecare suspin al lui... Ți se rupea sufletul auzindu-i oftatul! Un lituanian, însă, are o inimă de fier, aude și rămâne mai departe nemișcat. *Țadicul* rămâne și el pe loc. *Țadicul* — fie-i viața lungă! — în pat, lituanianul sub pat.

Pe urmă, lituanianul aude paturile scârțâind. Cei din casă se dau jos din pat, murmură câte o binecuvântare. Se spală pe mâini. Ușile se deschid și se închid cu zgomot... Lumea pleacă și iarăși se face liniște și întuneric. Prin oblon, abia de pătrunde lumina lunii.

Mai târziu, lituanianul a mărturisit că, atunci când a rămas singur cu *țadicul*, l-a cuprins teama. Pielea i se încrețise pe el de spaimă, iar rădăcinile zulufilor îi înțepeneau tâmplele, ca niște ace.

Auzi dumneata! Să te găsești singur în casă cu *țadicul* într-o zi de *Slihot*, dis-de-dimineată!

Lituanianul însă, încăpățânat cum e, tremură, dar nu se mișcă de-acolo.

În sfârșit, *țadicul* — fie-i viața lungă! — coboară din pat.

Face întâi cele cuvenite. Apoi se apropie de dulapul cu haine și scoate o legătură. În legătură, niște haine țărănești: pantaloni de pânză, cizme lungi, un cojoc, o căciulă mare și o cingătoare lată și lungă de piele, bătută în țintișoare de alamă.

Țadicul le îmbracă.

Din buzunarul cojocului se zărește un capăt de funie... o funie țărănească!

Apoi *țadicul* iese; lituanianul — după el!

În trecere, *țadicul* se abate pe la bucătărie, se apleacă, scoate de sub pat un topor, îl vâra în cingătoare și iese din casă.

Lituanianul tremură, dar nu se dă bătut.

Un tainic fior, zămislit de atmosfera acestor „zile înfricoșătoare”¹, plutește peste ulițele întunecoase. Se aude câte un crâmpei de rugăciune, de undeva, dintr-un *minian*, sau geamătul unui bolnav, de undeva, dintr-o odaie cu fereastra deschisă. *Țadicul* se strecoară de-a lungul ulițelor, în umbra caselor... Apărea și dispărea printre case, cu lituanianul după el...

Lituanianul își aude bătăile inimii amestecându-se cu bocănitul pașilor grei ai *țadicului*; dar merge înainte și iese — împreună cu acesta — afară din târg.

Nu departe de târg e un crâng.

Țadicul — fie-i viața lungă! — o ia spre pădurice. Face vreo treizeci-patruzeci de pași și se oprește lângă un copăcel. Lituanianul rămâne cu gura căscată văzând că *țadicul* scoate toporul de la cingătoare și dă să doboare copăcelul.

Apoi îl vede pe *țadic* lovind de zor cu toporul, aude cum copăcelul troznește și pâraie. Copăcelul cade și *țadicul* îl despică și-l

¹ Zilele de Anul Nou (*Roș Hașana*) și ziua ispășirilor (*Iom Kipur*), în care — după tradiția religioasă mozaică — Dumnezeu judecă, absolvă sau condamnă faptele oamenilor.

taie în bucăți scurte. Face o legătură, scoate funia din buzunar, leagă lemnele, le saltă în spate, pune toporul la cingătoare, iese din pădure și o pornește spre târg.

Se oprește într-o străduță mărginașă, lângă o colibă săracă și dărăpănată. Bate în ferestreuie.

— Cine-i? — întreabă din casă o voce speriată.

Lituanianul își dă seama că e glasul unei femei bolnave.

— Ia! ¹ — răspunde *țadicul*.

— Kto ia? ² — întreabă glasul din nou.

Și *țadicul* continuă, în ucraineană:

— Vasil!

— Care Vasil și ce vrei, Vasil?

— Am de vânzare lemne! — zice presupusul Vasil. Foarte ieftin... aproape pe degeaba!

Și, fără să aștepte răspunsul, intră în casă.

Lituanianul se furișează, la rândul său, în odaie. În lumina cenușie a zorilor, vede o încăpere mizeră, cu mobile și obiecte sărace și prăpădite. În pat zace o evreică bolnavă, înfilită în zdrențe, care întreabă cu glas jalnic:

— Să cumpăr? Cu ce să cumpăr? De unde să am eu, văduvă sărmană, bani?

— Îți dau pe datorie! — răspunde presupusul Vasil. Trei copeici cu totul!

— De unde să-ți plătesc? — oftează biata femeie.

— Of, tu, muiere proastă! — o muștră *țadicul*. Doar văd că ești o biată femeie bolnavă. Uite, eu îți dau pe datorie brațul de lemne și nu mă îndoiesc că ai să-mi plătești cândva. În vreme ce tu, care ai un Dumnezeu atât de mare și de puternic, n-ai încredere în el... nici măcar pentru astea trei copeici, cât costă brațul de lemne!

— Și cine-mi va face focul? — suspină văduva. Parcă am putere să mă ridic?! Feciorul meu e la lucru.

— Am să-ți fac eu și focul — spune *țadicul*.

¹ Eu! (În orig. în lb. rusă.)

² Care eu? (În lb. rusă.)

În timp ce bagă lemnele în sobă, rabi rostește — oftând — prima rugăciune din *Slihot*.

Și când aprinde focul și lemnele încep să ardă mai vesel, rostește, ceva mai bucuros, a doua rugăciune din *Slihot*.

A treia rugăciune o rostește când lemnele se prefac în jar și închide ușa sobei.

Lituanianul, care văzuse toate acestea, rămase de atunci un admirator al *țadicului* din Nemirov.

Și ori de câte ori vreun *hasid* aducea vorba că, în zilele de *Slihot*, dimineață de dimineață, *țadicul* din Nemirov se înalță la cer, lituanianul nu mai râdea, ci adăuga încetișor:

— Dacă nu și mai sus!

ÎN DILIGENȚĂ

A

Îmi povesti totul pe nerăsuflăte. Într-o clipă am aflat că e Haim, ginerele lui Ioină Hrubîșever, fiul lui Berl Konsklover, și că renumitul bogătaș din Lublin, Meerenstein, e unchiul lui dinspre mamă (fie-i țărâna ușoară). Dar în casa unchiului său aproape că nici nu se mai ține seama de prescripțiile religioase. Bărbații aceia habar n-au dacă se mănâncă sau nu *treif*, dar se așază la masă fără să se spele pe mâini și să rostească cuvenita binecuvântare — asta a văzut-o el însuși, Haim, cu ochii lui.

Și ce lucruri ciudate întâlnești acolo!, îmi povestește el mai departe.

Sunt, spune el, niște ființe sucite. Pe scări au întins niște ștergare lungi, lungi. Când vrei să intri, trebuie mai întâi să suni. Fețele de masă sunt colorate... Toți umblă tiptil, ca tâlharii, parcă ar fi într-o închisoare. E o liniște acolo, ca la surdo-muți, ferească Dumnezeu...

Nevastă-sa are tot cam astfel de neamuri la Varșovia. Dar nu merge la ele. Aia mai sunt și săraci pe deasupra. „Și atunci, ce nevoie am de ei? Ha?“...

Nici la unchiul din Lublin nu e așa cum scrie la carte, dar cel puțin e bogat. Ei, dacă te învârtești pe lângă unul gras, te îngrași și tu puțin; unde se sparg lemne, cad surcele; unde e ospăț, poți să rozi și tu un ciolan. Dar dincolo! Niște sărântoci!

Speră să capete cu timpul o slujbă la unchiul din Lublin. Afacerile, zice el, merg prost. Acuma face negoț cu ouă. Le cumpără de prin sate și le trimite la Lublin. De la Lublin sunt expediate la Londra. Se spune că acolo sunt puse în cuptoare de var și ies găini din ele... „Trebuie să fie o minciună... Englezilor le place pur și simplu să mănânce ouă!“. Totuși, deocamdată afacerea nu merge.

Cu toate acestea, e mai bună decât afacerea cu cereale. Negoțul cu cereale e cu desăvârșire la pământ. Îndată după nuntă, s-a făcut negustor de cereale. El fiind un om „al cărții“, i s-a dat ca tovarăș un negustor bătrân. Și negustorul l-a „aranjat“ cum nu se poate mai bine.

B

În diligență era întuneric și nu-l vedeam la față. Nici până azi n-am reușit să mă lănuresc cum de și-a dat seama Haim că și eu sunt evreu... Când s-a urcat, ședeam într-un colț și moțăiam... și m-a trezit glasul lui... Prin somn nu vorbesc. Poate mi-a scăpat un oftat evreiesc? Poate a simțit că oftatul meu și oftatul lui sunt unul și același oftat?

Mi-a povestit că nevastă-sa e de fel din Varșovia și că nici până în ziua de astăzi nu-i place la Konskilove.

— De născut, mă înțelegi matale, s-a născut în Hrubîșev, dar a fost crescută la Varșovia, la familia aceea de păgâni. Era orfană. Iar în Varșovia a avut ea ce învăța! Mai întâi, e o mare cunoscătoare a limbii poloneze. Apoi citește adrese nemțești... Și știe chiar să și cânte... nu la vioară, ci la... la... la un altfel de instrument... Și dumneata cine ești?, mă apucă el deodată de mână.

De dormit, nu mai putea fi vorba. De altfel, începuse să-mi stârnească interesul... O poveste cu un tânăr dintr-un orașel, o

nevastă tânără crescută la Varșovia... și căreia nu-i place orașelul... Dintr-asta poate să iasă ceva, e nevoie însă de unele amănunte; ei, mai adaugi una-alta și gata romanul. Am să mai amestec în ciorba asta un hoț de drumul mare și un asasin, torn apoi vreo două falimente, aduc vorba despre un balaur și... voi fi și eu interesant.

Mă aplec spre vecinul meu și-i spun cine sunt.

— Așa — zice el —, chiar dumneata ești? Dumneata în persoană? Spune-mi, rogu-te, de unde ia un om timp și cap să scorească atâtea povești?

— Se găsește!

— Ei, se vede c-ai pus mâna pe vreo moștenire mare și acum trăiești din dobânzi.

— Ferit-a sfântul! Părinții mei trăiesc, dea Domnul să trăiască și-o sută douăzeci de ani!

— Se vede treaba c-ai câștigat la loterie!

— Nici asta.

— Atunci, cum?

Într-adevăr, nu știam ce să-i răspund.

— Și din asta ai *parnusă*?

Îi răspund cu o vorbă specific evreiască: „He!“.

— Adică din scris îți scoți pâinea? Nu mai faci nimic, nimic altceva?

— Deocamdată...

— Măi, măi! Și, spune-mi, te rog, ce ai din asta?

— Foarte puțin!

— Ca și mort?

— La pământ...

— Grele timpuri! — oftează vecinul meu.

Se așterne o tăcere, care ține însă numai câteva minute. Vecinul meu nu poate sta multă vreme liniștit.

— Spune-mi, te rog, ce folos are omul de la niște povești? Nu la dumneata mă gândesc, ferească Dumnezeu — se scuză el. Un evreu are nevoie de *parnusă* și și-o scoate din piatră seacă. Nu încap discuție. Ce nu face un evreu pentru *parnusă*? Dar mă gândesc la lume. La ce-i trebuie povești? Ce scop au? Ce scrie în cărțile alea de povești?

Nu aşteaptă răspunsul meu şi se grăbeşte să-şi răspundă singur.

— Trebuie să fie şi asta o modă, un fel de treabă pentru femeile.
Te joci cu femeile!?

— Dumneata — îl întreb eu — n-ai citit încă niciodată cărţi din astea?

— Dumitale pot să-ţi spun. Am doar atâtea idei despre asta.

Cu siguranţă că mi-a arătat o bucăţică de deget; dar era întuneric.

— Totuşi, te-a interesat?

— Pe mine? Ferească Dumnezeu! Pe nevastă-mea, da! Povestea, mă înţelegi, s-a întâmplat aşa. Să fie vreo cinci-şase ani de atunci, ba nu, chiar şase, tocmai la un an după căsătorie. Eram încă întreţinuţi de părinţi. S-a întâmplat ca nevasta mea să nu fie în apele ei. Nu era, ferească Dumnezeu, bolnavă, umbla pe picioare, dar nu se simţea bine. Odată o întreb — ce are? În definitiv, se întrerupe el, nu ştiu de ce îţi bat dumitale capul cu astfel de chestii!

— Ba dimpotrivă — îi spun eu —, povesteşte-mi, vecine...

Vecinul meu râde:

— Ce? Se simte nevoie de apă în puţ? Dumneata ai nevoie de poveştile mele? Nu poţi să ţi le scorneşti singur?

— Povesteşte, prietene, povesteşte, te rog.

— Se pare că pentru alţii scrii minciuni şi pentru dumneata vrei numai lucruri adevărate!

Că se pot scrie adevăruri nici nu-i trece prin minte.

— Fie — îmi zice el —, fie...

C

— Ei — îmi povesteşte vecinul meu —, nu e nici o ruşine. Locuiesc într-o cameră separată, eram mult mai tânăr şi, prin urmare, mai simţitor la asemenea chestii. O întreb ce are şi ea începe să plângă... Mi-era tare milă de dânsa. Pe lângă faptul că e soţia mea — trăiască şi-o sută douăzeci de ani, să nu ne fie de deochi! —, mai e şi orfană şi singură printre străini!

— Cum adică singură printre străini? — mă mir eu.

— Maică-mea, mă înţelegi, fie-i ţărâna uşoară, a murit cu vreo doi ani înaintea căsătoriei mele şi tata, odihnească-se în pace, n-a mai luat altă femeie. Mama, cuvioşia ei să ne ocrotească, fusese o femeie pioasă şi tata n-o putea uita. Ei, o femeie singură în toată casa... Tata, odihnească-se în pace, n-avea niciodată timp, toată săptămâna umbla pe la ţară, făcea negoţ cu de toate, cu ce vrei — ouă, unt, cârpe, păr de porc, pânză...

— Şi dumneata?

— Eu şedeam în *beit-hamidraş* şi învăţam. Ei, mă gândeam, o femeie singură se teme. Dar de ce trebuie să plângă? Nu se teme — zice ea —, se plictiseşte... Se plictiseşte? Dar ce înseamnă asta... că se plictiseşte?

Vedeam că umblă ca adormită. Câteodată îi vorbeai şi ea nu te auzea. Altădată cădea pe gânduri şi se uita la pereţi şi se uita, şi se uita... Uneori i se mişcau buzele, dar glasul nu i-l auzeai. Ce-i asta să te plictiseşti? Desigur, tot chestii femeieşti! Ciudat neam de oameni mai sunt femeile astea. Un evreu, un bărbat, nu se plictiseşte. Un evreu nici nu are timp să se plictisească. Un evreu sau e flămând, sau e sătul. Sau e ocupat cu vreo afacere, ori stă în *beit-hamidraş*. Şi dacă nu face nici una, nici alta, cu alte cuvinte are prea mult timp, atunci fumează o lulea. Dar să se plictisească?

— Nu uita că-i o femeie fără *Tora*, fără treburi obşteşti, fără *tariag-miţvot* — îi spun.

— Chiar aşa-i! Mi-am închipuit eu îndată că plictiseala e un fel de trândăvie, când adică nu ai ce face şi-ţi vine aproape să înnebuneşti. Învăţaţii noştri, cu duhul lor sfânt, de mult au văzut asta. Te pricepi în ale învăţăturii? „Lenevia dulce la plictiseală duce“¹. După lege, o femeie n-are voie să stea fără lucru. Şi-atunci îi spun: fă ceva! Ea, cică vrea să citească. A „citi“ mi se părea mie un cuvânt cam ciudat. Ştiam eu că la cei ce învăţă să scrie şi să citească „a învăţa“ înseamnă „a citi“, a citi gazete şi cărţi... Dar pe-atunci nu ştiam că nevastă-mea e aşa de învăţată. Vorbea cu mine mai puţin decât eu cu dânsa. Cu toate că e o femeie înaltă, ţine capul pleostit în jos şi stă cu buzele

¹ Citat talmudic.

înceștate, de-ai zice că nu știe să numere nici până la trei. Altminteri, o femeie liniștită, o mielusea. Întotdeauna fața ei părea îngrijorată, de parcă i s-ar fi înecat corăbiile. Vrea să citească, spune ea. Ce? În polonă, în nemțește... Sau chiar și evreiește, numai să citească.

Dar în Konskilove nici pomeneală de cărți. Mi-e milă de dânsa, nu pot s-o refuz. Îi promit că atunci când mă duc la unchiul, în Lublin, îi voi aduce cărți.

„Cum? Tu n-ai nimic?” — mă întreabă ea.

„Nu! Ferească Dumnezeu!”.

„Atunci ce faci zile întregi în *beit-hamidraș*?”.

„Învăț”.

„Vreau și eu să învăț”, răspunde ea.

Îi dau a înțelege că *Ghemara* nu e o carte de povești, adică nu-i pentru femei. Există scris în *Ghemara* că femeilor le e interzis să învețe, că *Ghemara* e carte sfântă.

N-a ajutat la nimic. Dacă s-ar ști asta în Konskilove, oamenii m-ar ucide cu pietre, și pe bună dreptate! N-am s-o lungesc mult, am să fiu foarte scurt. Atâta m-a tot rugat, a plâns, a leșinat, a pus atâta stăruință, până a reușit. În fiecare noapte mă așezam și îi traduceam o pagină din *Ghemara*.

Știusese însă dinainte care va fi sfârșitul...

— Și care a fost sfârșitul?

— Nu mai întreba. I-am tradus „Patru sunt principalele cauze pentru daune”¹... cu toate comentariile. Eu dădeam zor și ea, lângă mine, adormea seară de seară... *Talmudul* nu-i pentru o femeie!

A dat norocul peste mine că în timpul viscolului celui mare din acel an un marchitan a rătăcit prin Konskilove. I-am adus acasă un pud întreg cu cărți de povești. Apoi rolurile s-au inversat... Îmi citea dânsa și adormeam eu...

Și până în ziua de azi — adaugă el — nu știu la ce folosesc cărțile de povești. Pentru bărbați, absolut sigur nu folosesc! Dumneata scrii numai pentru femei?

¹ Începutul tratatului talmudic „Bava Cama”.

D

Între timp, începe să mijească de ziua. În diligența întunecoasă apare fața galbenă, prelungă și uscățivă a vecinului meu, cu o pereche de ochi încercănați, obosiți, roșii.

Se vede că tocmai voia să rostească prima parte a rugăciunii de dimineață. Își udă mâinile, le spală, șterge apoi geamul aburit al diligenței, dar eu îl întrerup:

— Nu te supăra, vecine, spune-mi, te rog, acum nevasta dumitale e mulțumită?

— Ce înseamnă mulțumită?

— Nu se mai plictisește?

— Are o tarabă cu sare și scrumbii. Un copil la sân și doi mai măricei, care se țin de poalele ei. Numai suflatul năsurilor îi ia aproape toată ziua.

El șterge încă o dată geamul, dar eu îl întrerup din nou.

— Spune-mi, te rog, vecine, cum arată nevasta dumitale?

Vecinul meu se ridică, îmi aruncă o privire piezișă, mă privește din cap până în picioare și mă întreabă sever:

— Cum, o cunoști pe nevasta mea? Din Varșovia, ai?

— Ferit-a Sfântul — îi răspund eu. Mă gândeam numai că poate trec prin Konskilove și aş putea s-o recunosc.

— S-o recunoști! — zâmbește el, liniștindu-se. Cu plăcere! Îți dau un semn! Are un neg pe partea stângă a nasului!

E

Evreul s-a dat jos din diligență. Și-a luat rămas-bun de pe scară, foarte distant.

Mă bănuiește, se vede, că o cunosc totuși pe nevastă-sa și că poate fac parte din familia ei spurcată, de necredincioși!

Am rămas singur, dar somnul nu se mai prindea de mine. Mă pătrunsese răcoarea dimineții. Paltonul meu de literat, captușit cu vânt, lăsa boarea rece să mi se strecoare prin toate mădularele. Fiind

iar singur, m-am vârât din nou în colțul meu. Începea să se lumineze de-a binelea. E foarte probabil că treceam printr-o regiune încântătoare, că primele raze ale soarelui mângâiau prietenește crestele munților și pădurilor înverzite sau poate alunecau pe valurile albastre ale vreunui râu. N-aveam totuși îndrăzneala să deschid geamlâcul. Un literat evreu e respectuos cu frigul.

M-am apucat să „născocesc“, cum spune evreul, o poveste. Totuși, alte gânduri mă hărțuiau...

Există două lumi diferite, una a bărbaților și alta a femeilor. O lume înfundată în *Talmud*, cu acel „patru sunt principalele cauze pentru daune“, și o lume a cărților de povești, care se cumpără la kilogram.

Când citește el, adoarme ea; când citește ea, adoarme el. Parcă n-ar fi și-așa destule soiuri de oameni. Parcă nu-i de ajuns că ne împărțim în „nasuri franțuzești“, „bastoane englezești“, „haine nemțești“, „lituanieni“, „polonezi“, „cerșetori din Eretz-Israel“... Nu-i destul că fiecare membru al comunității noastre zace în alt grajd și are o altă poreclă sunătoare. Nu-i destul că fiecare grup din obștea evreiască se mai împarte după diferite clanuri, că sunt *hasidimi*, *mitnagdimi*, *nemțiți*. Apoi ne mai împărțim și în bărbați și femei. Așadar, în fiecare casă evreiască, strâmtă, umedă, murdară, cată să fie două lumi deosebite.

Citește el, adoarme ea; citește ea, adoarme el.

În tot cazul, mă gândesc eu, ar trebui unite aceste două lumi.

Or, asta e datoria oricărui scriitor evreu... Numai că scriitorii au prea multe datorii... Dacă cel puțin le-ar sălta oarecum *pamusa*...

Gândurile mele despre un adaus la *pamusa* fură întrerupte de conducătorul diligenței, cu câteva stridente chemări de corn. N-am coborât totuși din diligență. Mă încălzisem puțin, soarele începuse să arate că nu e zgârcit.

M-am pomenit cu un nou vecin. În dimineata luminoasă puteam să-l văd bine. Îl recunoscui chiar. Era o veche cunoștință. În copilărie ne dădusem împreună pe gheață, câteodată ne jucam de-a brutarii, fusesem aproape prieteni. După aceea, eu am intrat în *hederul* întunecos și murdar, el în gimnaziul luminos și liber.

Când nu răspundeam bine, căpătam bătaie. Pentru un răspuns bun la o întrebare grea, învățătorul mă ciupea de obraz. Și într-un fel și într-altul mă alegeam cu câte o vânătaie. El făcea uneori carceră și câteodată căpăta nota cinci. Eu îmi munceam creierii cu pasaje dificile din *Talmud* și el cu răsunătoare cuvinte grecești și latinești. Totuși, ne jucam împreună. Eram vecini. El m-a învățat, pe ascuns, să citesc. După aceea mi-a împrumutat cărți. Câțiva ani mai târziu, stăteam întinși pe iarba verde, lângă râu, și ne întrebam cum să revoluționăm lumea. Eu, de exemplu, voiam să descopăr un fel de praf de pușcă cu care să împuști de la distanță de sute de kilometri, el — un balon să zboare până la stele, să putem introduce și printre oamenii de acolo o oarecare „ordine“. Ne era o milă grozavă de lumea asta nenorocită, înfundată în mocirlă. Dar cum s-o scoți, când carul nu era uns, caii leneveau și căruțașul dormea!

După aceea eu m-am căsătorit, el a intrat la Universitate, plecând din orașel. Nu ne scriam. Știam, din auzite, că ar fi întâmpinat piedici la Facultatea de Medicină și că s-a hotărât să se facă farmacist într-o localitate de provincie.

Când vecinul meu s-a urcat în diligență, eram cât pe aci să strig de bucurie. O căldură plăcută mi-a cuprins inima. Am înșins mâinile, tot trupul mi s-a aplecat înainte. Totuși, m-am reținut: m-am reținut din toate puterile.

Mai știi păcatele, mă gândeam eu, e chiar Ianek Polnievski, fiul fostului portărel, e chiar fostul meu prieten! Pe vremuri, voia să cuprindă toată lumea în brațe, să-i sărute fiecare mădular, bineînțeles nu și negii urăcioși, care — cum zicea el — trebuie degrabă tăiați. Dar mai știi?!... în vremurile de azi! Poate a devenit și el antisemit și o fi vreun factotum la revista „Rola“. Poate că astăzi noi, evreii, suntem negii care trebuie tăiați de pe nasul frumos al Europei. Mă va măsura, poate, cu o privire rece sau poate se va săruta cu mine, dar îmi va spune că nu sunt ca toți evreii.

M-am înșelat însă. Polnievski m-a recunoscut, m-a îmbrățișat și, încă înainte de a avea timp să intru în vorbă cu el, m-a întrebat ce zic de antisemitismul ăsta murdar...

— E ceva — îmi spuse el, bineînțeles în poloneză —, ceva ca un fel de holeră, de epidemie.

— Unii zic că asta-i politică.

— Nu te lua după ei! — fu de părere Polnievski. Politica nu creează „fapte” noi, ea le folosește pe cele existente. Pe unele le înlătură, altora le dă o importanță extraordinară. Dintr-o neînsemnată scânteie, ea poate provoca focurile iadului. Dar nu poate să producă nici măcar o singură scânteie. Omenirea întreagă — și nu politicienii — țese firele istoriei. Politica le desface, le răsuște, le înnoadă și le încâlcește.

Antisemitismul e o boală. Politica se așază la căpătâiul bolnavului și, dacă e un medic nepriceput și rău, face tot ce poate ca să lungească boala.

Politica exploatează orice. O piatră zboară în aer și sub-belferul lui Bismarck o cârmuiește spre fereastra sinagogii. Altminteri, s-ar sparge alte geamuri. Se ridică un pumn protestatar — îndată îi este interpus un spate uscat, gârbovit... Altfel, s-ar frânge alte oase...

Dar piatra, pumnul, dușmănia, ura există, sunt elemente existente...

Cine moare într-o epidemie? Copiii slabi, bătrânii gârboviți de ani, oamenii suferinzi. Cine cade de pe urma epidemiei morale? Plebea, aristocratul ramolit și câțiva nebuni, care se strecoară printre ceilalți și vor să cârmească roata istoriei, către un iureș sălbatec! Rezistă numai mințile sănătoase!

— Dar câte minți sănătoase avem? — l-am întrebat.

— Câte? Din nefericire, foarte puține! — îmi răspunse Polnievski.

Rămăseserăm amândoi tăcuți și triști. Ce gândea vecinul meu nu știu. Îmi făcea impresia că până și mințile sănătoase, de oțel, sunt atinse. Există doar două feluri de epoci în istorie. Câteodată, masele sunt conduse de cel mai bun, cel mai inteligent om, altădată masele trag după sine pe cei mai buni și inteligenți oameni... Conducătorul de mase e un nou Columb, care caută pentru omenire o fericire nouă, o Americă nouă... Dacă pe vapor însăși apa și pâinea lipsesc, mateloții se răzvrătesc și conduc ei. Întâi de toate, cineva trebuie să cadă victimă. Trebuie mâncată carnea și potolită mânia.

— Să nu crezi — îmi întrerupse Polnievski gândurile triste — că îmi fac mie însumi complimente, că mă cred pe mine drept un spirit puternic, ce rezistă epidemiei, un stejar pe care furtuna nu-l

clinteste din loc. Nu, frate — continuă el —, nu sunt dintre acești eroi. Aș fi fost și eu, poate, la fel cu toți. Poate că și pe mine m-ar fi smuls vântul, ca pe o frunză veștedă din copacul înțelepciunii și m-ar fi purtat val-vârtej prin aer. Aș fi crezut și eu, aidoma tuturor frunzelor veștede, că la noi e bal, că dansăm cu poftă, că vântul e lăutarul tocmit să ne cânte din fluier... Pe mine m-a salvat o întâmplare. Am cunoscut o tânără femeie evreică! Ascultă!

Mă aplecai spre vecinul meu. Fața lui deveni mai serioasă și mai întunecată. Își puse coatele pe genunchi și-și sprijini capul în palme...

— Dar să nu crezi — îmi spuse el — că am cunoscut o eroină de roman, o femeie cu caracter de fier, care rupe frâie, sparge ziduri și-și continuă, mândră, calea ei. Nici măcar nu era o excepție, vreo fată cultă, cu idei noi sau cât de cât cu vreun ideal. Nu, am cunoscut o tânără evreică simplă, din cele mai oneste, dar nefericită. Și am îndrăgit-o, ți-o mărturisesc. Și ori de câte ori aud sau citesc ceva rău despre evrei în general, mereu îmi apare ea înaintea ochilor, cu privirea ei tristă și umedă. Se așază în fața mea și se roagă: „Nu crede, eu nu sunt așa cum ți se vorbește”.

Polnievski rămase pe gânduri.

— Povestea e foarte simplă — își reveni apoi și continuă: Noi nu ne-am mai scris deloc, așa că nu știi ce s-a mai întâmplat cu mine între timp. Am să-ți povestesc pe scurt. La Lucova cobor.

...După ce am absolvit liceul, am intrat la Universitate și am studiat medicina. N-am terminat-o. Sunt vinovați în parte prietenii, în parte profesorii, dar cea mai mare vină o port eu. A trebuit să părăsesc Facultatea de Medicină, să mă fac farmacist, să mă însor, să iau zestrea și să-mi deschid într-un mic orașel o dugheană cu pilule și unt de ricină.

Totuși, am avut noroc. Am avut parte de un socru cinstit, care mi-a numărat banii imediat după căsătorie, o soție bună și frumoasă, un orașel cu care am reușit să mă împac.

Pe nevasta mea o chema Maria. Parc-o văd și acum în fața ochilor. Stă la oglindă. Se întoarce spre mine stângace. Buclele aurii nu vor să se supună tiraniei pieptenului. Zuluful se împrășteie, aleargă

veseli în toate părțile. Nu se lasă strânși în concii, cum era moda pe atunci.

Zveltă... Și ochii ca albastrul cerului, atât de buni, de luminoși, de zâmbitori...

Cumpărătorii nu prea ne deranjau. Orașelul n-avea nici medic, și o farmacie unde nu-i medic nu înseamnă mare lucru. Era vânzare puțină, puteam trăi ca în rai. Era și vară, așa că stăteam tot timpul pe verandă, mână în mână, ochi în ochi și gură în gură!

Ce să ne mai intereseze?! Aveam din ce trăi. Să mergem undeva? Unde? De pe terasă vedeam aproape tot orașelul... Căsuțele joase, teșite, cu streșini de lemn largi, negre, mari, ocroteau tarabele vânzătoarelor de covrigi și fructe din fața căsuțelor... parcă ar fi vrut să apere de soare fețele lor îmbătrânite și uscate.

Pe vremuri, orașelul fusese bogat. Podurile caselor erau pline de tot felul de cereale și fructe, în piață mișunau care, țărani, misiți. Printre cojoacele albe și caftanele cenușii se arăta din când în când și câte un boier mare — așa cel puțin mi s-a povestit în orașel. Dar șoseaua și trenul înlăturaseră orașelul din lumea comercială. Străzile erau pustii. Podurile caselor erau pline cu ceapă stricată ori cu putini de brânză, singura moștenire rămasă din vremurile bune...

Săraci cum nici nu-ți poți închipui!

Pentru fiecare baniță de secară adusă de un țăran, erau zece negustori. Sălta prețul, între timp se înțelegeau cine s-o cumpere sau o cumpărau în tovarășie. Când își scotoceau însă buzunarele ca să plătească banița de cereale, își dădeau seama că toți laolaltă n-au cu ce s-o achite și se împrumutau cu dobândă...

Erau o sută de croitori pentru un singur rând de haine, cincizeci de cizmari pentru un petic... Așa sărăcie n-am mai pomenit!

Pe cât era cu puțință, ne-am ținut deoparte de viața orașelului. Cei fericiți sunt egoiști...

Dar într-o zi, în fața casei noastre, peste drum, am observat o femeie tânără, să fi avut optsprezece ani, cel mult douăzeci. Nu ne mai puteam lua privirile de la ea. E adevărat că nici ea de la noi. Era o apariție neașteptată. Închipuie-ți, o femeie de o rară frumusețe, ca o pictură superbă încadrată într-o ramă murdară; căci numai într-un orașel mic, sub un acoperiș spart, se poate vedea o asemenea

fereastră evreiască. Închipuie-ți niște ochi triști, visători, umezi, pe o față albă ca laptele — și cu perucă pe cap¹.

Dumnezeule! Femeia făcu asupra noastră o impresie de neuitat.

Ore întregi stătea la fereastră, își frământa mâinile și privea tristă la noi sau la stelele de pe cer, înghițindu-și lacrimile! Întotdeauna era singură, părăsită (bărbații voștri n-au niciodată timp), întotdeauna întristată, parcă așteptând pe cineva. Nenorocirea i se citea pe fața ei palidă. Cu siguranță că venea de undeva de pe alte meleaguri. Dintr-o casă mai bună, mai veselă. Tânjea după ceva, de undeva de departe. Inima ei se zbătea, căuta drum spre o viață mai liberă. Voia și ea să trăiască, să iubească și să fie iubită... Orice mi-ai spune, nu poți nega că adesea comiteți acest păcat, de a vă vinde fiicele... E adevărat, cu timpul fetele se obișnuiesc, uită. Sunt evlavioase, sunt credincioase și răbdătoare. Dar cine poate ști câte lacrimi amare udă fețele lor chinuite înainte de a le seca izvorul lacrimilor? Cine poate ști de câte ori li se frânge inima până se obișnuiesc să moară de vii? Și de ce soarta asta? Pentru că sunt evlavioase și credincioase?

Să fi văzut ce bărbat avea această femeie! Gălbejit, gârbovit! Îl vedeam de două ori pe zi: dimineața, când pleca de acasă, și noaptea, când se întorcea. Soartă nedreaptă!

Veți recunoaște, probabil, că n-aveam ce să-i răspund lui Polnievski.

Am tăcut o clipă amândoi, după care Polnievski a început să-și depene mai departe povestea.

— Într-o dimineață, tânăra femeie n-a mai apărut la fereastră. N-am mai văzut-o toată ziua.

„Trebuie să fie bolnavă“, ne-am zis.

Seara intră în farmacie bărbatul său, gălbejitul de bărbatu-său, și cere un leac.

„Ce fel de leac?“.

„Știu și eu?! — răspunde. Un leac!“.

„Pentru cine?“.

¹ Fetele evreice își tundeau după căsătorie părul, purtând fie basma, fie perucă.

„E nevoie să știți și asta? Pentru nevastă-mea!“.

„Ce are?“.

„Să mă bată Dumnezeu dacă știu. Spune că o doare inima“.

Uite-așa am făcut cunoștință cu el. Ce s-o mai lungesc... Doar mă pricep și eu un pic într-ale medicinei... și m-am dus la ei...

Polnievski prinse a vorbi în jumătăți de cuvinte. Căută țigările, apoi chibriturile și în cele din urmă se întrerupse, deschise sacul de călătorie și cotrobăi acolo câteva minute.

Între timp, mă chinuiam diferite gânduri.

Începusem iar să-l privesc pe Polnievski cu alți ochi. Povestirea lui mă amărâse.

Nu e atât de ușor să cunoști un om! Poți ști ce zace în el? Mi se părea că am în fața mea un dihor creștin, care s-a furișat într-un coteț de găini evreiesc. Prea îl revoltă soarta fiicelor de evrei, prea mult caută chibriturile. Parcă îi e rușine de mine! De ce nu voia „să lungească“ povestea? De ce nu voia să-mi povestească totul, așa cum a fost, cu toate amănuntele? Cine știe ce rol a jucat el în povestea asta! Nu cumva vechiul rol al șarpelui în paradis? Să-l fi muștră conștiința? Fleacuri! O tânără evreică, de ce nu? Altădată exista o obligație sfântă să botezi un evreu, astăzi e de ajuns să răzvrătești o fiică de evreu contra Dumnezeului ei, a părinților ei, a soțului ei și împotriva întregii sale vieți.

Ce se cheamă liberalism? Să intri într-o închisoare, să aduci cu tine un val de aer proaspăt, o fâșie de soare, să-l trezești pe înțemnițat, să-i dai o prăjitură și să dispari... Să nu vezi cum deșinutul scrâșnește din dinți, când cheia ruginită se întoarce în broască! Să nu vezi cum i se întunecă fața, cum se sufocă, cum răsuflă spasmodic, cum își smulge părul și carnea sau își udă cu lacrimi amare — dacă mai poate plânge — bucărica lui de pâine de țărățel, mușcăită și roasă de șoareci...

Să trezești inima întunecată, adormită, amărâtă a unei tinere femei evreice, să faci să răsună în ea o coardă dulce, romantică, să aprinzi într-însa o simțire nouă, furtunoasă, necunoscută sau de mult uitată; și apoi, sărutări și adio! Și, după ușa zăvorâtă, să-și urmeze aceeași viață amară și nesuferită...

Am fost hrăniți atâta timp cu otravă, cu fiere, cu ură, încât dacă ni se oferă pâine și sare, suntem gata să jurăm că e otrăvită... Chiar dacă mâna care ni se întinde tremură de milă, chiar dacă zărim o lacrimă de compătimire în ochi și pe buze un zâmbet de mângâiere...

E greu să ai încredere! Suntem și noi molipsiți. Și peste noi a dat o epidemie!...

Polnievski găsi între timp chibriturile. Luai fără plăcere o țigară. Aprinserăm, diligența se umplu cu fuioare albastre de fum. Mă uitam după ele, le urmăream și mă gândeam: Nici răul, nici binele nu durează mai mult decât aceste fuioare de fum!...

— Așa ne-am cunoscut — povesti mai departe vecinul meu. Dar n-am ajuns la o prietenie mai strânsă.

— De ce? — îl întrebai nedumerit.

— Continuum să ne privim ca niște buni prieteni, însă de la distanță — nici ea nu putea veni la noi, nici noi nu ne puteam duce la ea. Atâta i-ar fi trebuit! Era un orașel teribil de evlavios. În afara subchirurgului și a unui tânăr croitor, toți purtau caftane.

Și-apoi, nici eu nu-mi dau seama ce ne-a reținut. Dar nu despre aceasta e vorba...

Între timp, mi s-a întâmplat cea mai mare nenorocire ce i se poate întâmpla unui om.

Farmacia mergea din ce în ce mai prost și nevasta mea a început să boalească.

Zi de zi vedeam mai limpede cum moare și nu aveam cu ce s-o salvez. Ea ar fi trebuit să stea în Italia și eu nu aveam ce să-i dau să mănânce!

Și tuberculozii, după cum știi, sunt plini de speranță, nu cred în boală.

Trebuia să-mi ascund durerea în adâncul inimii. Inima îmi sângera și totuși trebuia să zâmbesc, să-mi port fruntea senină! În fiecare clipă simțeam că moare ceva în mine, dar stăteam s-o ajut să facă planuri pentru anul viitor. Visa să-și extindă casa, să-și cumpere un pian...

Vocea i se schimbă.

— Nu mă simt în stare să-ți povestesc totul, nu pot retrăi toate aceste suferințe îngrozitoare... Și nenorocirea mea ne-a apropiat de vecina noastră... Așa ne-am cunoscut mai bine...

Din depărtare se arată Lucova.

— În cele câteva minute ce le mai avem la dispoziție, pot să-ți spun că o ființă atât de nenorocită ca această tânără femeie și — în același timp — atât de sensibilă la durerea altuia n-am văzut încă în viața mea. Și cât de simplu, de firesc s-a comportat!...

Nu se dezlipea de patul Mariei. A obținut de la soțul ei să-mi facă rost de bani cu o dobândă mai mică. A devenit îngrijitoarea noastră, gospodina noastră, bucătăreasa noastră, cea mai devotată prietenă a noastră.

Când a murit Maria, mi-a fost chiar mai greu s-o consolez pe ea decât pe mine însumi.

Atunci m-am convins că dușmănia între popoare nu e firească... Un singur lucru e sigur, că lumea e prost orânduită. Și când cei ce suferă mai mult, când cei ce sunt mai nenorociți vor să protesteze, intervin tot felul de scribi mincinoși, de politicieni reacționari și aruncă vina pe evrei.

M-am convins că evreii nu ne sunt dușmani, că putem conviețui în pace cu ei!

Ne apropiam din ce în ce mai mult de Lucova și, temându-mă că pierd sfârșitul, l-am întrerupt:

— Și, spune, cum s-a terminat prietenia cu femeia asta?

— Cum să se termine? Am înmormântat-o pe nevastă-mea, am vândut farmacia, am plâns când mi-am luat rămas-bun de la vecina mea și... atâta tot. Azi locuiesc la Lucova, dar nici acum nu-mi merge bine.

— Spune-mi, te rog, cum îi spune orașelului unde locuiai înainte?

— Konskilove.

— Vecina ta era o femeie înaltă, palidă?

— Da!

— Uscățivă?

— Da! O cunoști? — întrebă el bucuros.

— Are un neg pe partea stângă a nasului?

— Ce neg? — râse Ianek. Ce-ți trece prin cap! Crezând că m-am înșelat, îl întrebai din nou:

— Poate pe partea dreaptă a nasului?

— Ce neg? Ce tot vorbești?!

— Poate n-ai observat... Bărbatul ei era blond?

— Da.

— Îl chema Haim?

— Mi se pare că nu... dar poate... că da... dracu mai știe...

— Dar pe ea o cheamă Hana?

— Aș, de unde! Sara! Țin minte perfect. Sara. Eu îi spuneam

Surohina. Doar n-am să-i uit numele!

Ce naiv sunt! Adică numai o singură evreică tânără poate avea parte de o viață ca asta?

BUȘTEANUL POVESTITOR

1

BUȘTEANUL

În mijlocul pieței zace un buștean bătrân și putred. S-ar părea că-i mort ca toți morții. Totuși, în nopțile liniștite de vară, când totul în jur e scufundat într-un somn adânc, când luna și stelele moțâie sub o ușoară ceață argintie, se trezește în mine vechiul vrăjitor... rostesc un descânt și bușteanul învie.

Se spune că undeva în Egipt există un bătrân buștean vrăjit, care în fiecare dimineață, când soarele proaspăt și curat răsare, și în fiecare seară, când soarele rușinat și însângerat apune, scoate un sunet minunat. Bușteanul *meu* nu cântă, în schimb spune tot felul de povești.

Tot ce scriu despre orașel e mulțumită lui, toate aceste întâmplări sunt povești de-ale bușteanului... El mi le povestește.

De început, începe întotdeauna cu sine. Are dreptate. Fiecare se consideră pe el însuși drept punctul central, sacru, pe lângă care se perindă restul lumii.

Urmăm ordinea: *eu* și abia după aceasta tot ce este *al meu*: familia *mea*, tovarășii *mei*, prietenii *mei*, cunoscuții *mei*, orașul *meu*, regiunea *mea*, țara *mea*... tot ce este *al meu*.

Mai încolo acceptăm și asociați: pământul *nostru*, lumea *noastră*.

În schimb, revenim la dumnezeul *meu*, dar asta mai mult de dragul pâinii de toate zilele... Un soi de captură a bunăvoinței divine.

Ba unii cred chiar că nu sunt numai centrul lumii, ci și focarul omenirii. Toată lumina se strânge în ei, ca din ei să radieze apoi

asupra restului universului... Acești oameni milostivi aleargă pe străzi, neavând nici măcar o lumână de seară în mână și strigă: lumină, lumină!, ca altădată Dumnezeu și mai apoi Goethe înaintea morții...

Alții merg până acolo încât se întreabă dacă mai există ceva pe lume în afară de ei!

„Eu sunt eu“ — deci exist. Restul lumii? Nu este doar un vis de-al meu, visul unei nopți de vară sau de iarnă, după cum se nimerește?

Și într-adevăr, cine mă obligă să cred că în afară de mine mai există ceva? De simțit simt numai foamea *mea*, setea *mea*, necazul *meu*. Cât despre ce se spune...

Nu interesează!

Se spune că pe vremuri exista cinstă, milă, dreptate, adevăr și altele de acest fel, dar s-au dovedit un vis — un vis urât...

Și ca dovadă, dacă eu, numai eu, iau o înghițitură de rachiu, toată lumea dansează în jur parcă beată.

Dar mai bine să ne întoarcem la buștean, la biografia lui.

Pe vremuri fusese copac în pădure.

Un copac verde și proaspăt, cu rădăcinile adânc înfipte în pământ, înălțându-se semeț spre cer. Vulturul, fără îndoială, se înălța mai sus, însă el *a făcut tot ce i-a stat în puteri. Se înălța, se tot înălța, ridicându-se deasupra semenilor săi!* Ajunsese chiar să vadă o bună bucată de cer.

Câteodată i se părea că acuși-acuși coboară luna și-l încunună. Merita această aureolă, căci se înălța tot mai sus, tot mai sus!

Se simțea cât se poate de bine!

Avea mii de frunze ca să respire, să-și soarbă culoarea verde... Apoi, câteva duzini de rădăcini în pământ, să tragă hrană, sevă și sare. Asta pentru trup. Sufletul își avea partea lui: concertul păsărilor și carnavalul norilor!

Printre crengi — foșnet, murmur, tril, cântec. Pe cer — zbor, goană, iureș. Dintr-o parte apărea o turmă de oițe cu lână multă. În fața lor se ivea o haită jigărită, întunecată, de lupi. După un timp dispăreau și peste largul cerului se întindea un neamț lung, cu cizme mari și o cască de alamă pe cap... dar și el se risipea. Liniște!

Apoi cerul pune rufe la uscat. „Rufăria“ se mișca, se clătina, se agita, parcă vrând să cadă și să îmbrace o jumătate de omenire de dezbrăcați...

Toate acestea se întâmplau vara. În timpul iernii copacul se învelea într-o mantie albă și dormita. Adormea și visa câte-n lună și-n stele.

Odată, pe când dormea așa, auzi în somn: prr, prr! Un topor sau un trăsnet! E lovit el sau altul?

Dar înainte de a-și veni în fire, buf! și... și se pomeni întins în zăpadă.

Și iar adormi... și iar visă.

N-avea încotro! Va începe o viață nouă, cu totul altă viață! Nu ca la el acasă, în pădure, nu printre ai săi, printre copaci. Mereu printre străini.

Nu va mai avea „cer și pământ“, ci „cer și apă“, mai bine zis: cer și cer, unul real pe deasupra, unul oglindit dedesubt.

Va fi catarg! Va pluti pe cel mai mare vapor. Pe cel mai mare vapor, pe cel mai întins ocean. Și lumea întreagă îl va vedea!

Dar pădurea n-o va uita!

Se va apropia de țarm, se va înclina și va saluta pădurea... Vântul îi va aduce din când în când miros de brad... Pe vapor va exista, fără îndoială, o colivie și în colivie o păsărică, micuță, dulce.

Copacul visa și simțea în coaste toporul, cioplind și sfâșiind... Nu-i nimic!

„Terpi cazac, atamanom budies“¹.

Alții au fost tăiați în bucăți, arși pe foc și cenușa risipită și împrăștiată în toate colțurile lumii, dar el va fi catarg.

Nu se trezi însă catarg, ci căprior, zidit într-o casă.

Strâmtoare, lipsă de aer, întuneric. Apăsător din toate părțile. Căzu din nou într-un somn fără vise, fără speranțe, fără mângâiere. Pustiu... Și așa dormi cincizeci ori poate o sută de ani...

Când deodată fu din nou deșteptat de niște trosnete.

¹ „Rabdă, cazace, hatman vei fi“, zicală ucraineană (lb. rusă).

Și se pomeni într-o mare, într-o mare roșie de flăcări. Limbi de foc îl învăluiau.

S-a sfârșit cu mine, gândi el. Sunt în iad!

Dar, vorba ceea, bușteanul presupune și pompierul dispune și-și face datoria... Și iată-l zăcând în mijlocul străzii...

Acum zace, putrezește, dar mai e încă de folos celor mărunți.

Cariile își trag din el toată existența, o slujnică zbârlită se apropie în fugă și rupe o surcea, ipistatul de la primărie își ia din buștean, în fiecare zi după masă, câte o scobitoare... vineri, evreii pioși desprind câte o așchie și o aruncă pe foc odată cu unghiile tăiate; mărturie că au respectat prescripția cu privire la unghii...

Când în miez de noapte rătăcește în orașel un mic negustoraș, un sinistral sau vreun cerșetor, își petrece noaptea pe buștean...

Câteodată paznicul de noapte se întinde pe el și sforăie.

2

ZIUA

Dimineată de vară, căldură, bășcălie...

Cu țipete și plânsete, răsete și cântece, se smulg copii de prin căsuțe. Despuiați sau pe jumătate despuiați, cu și fără bucata de pâine în mână — toți aleargă la buștean.

Se joacă.

Și a te juca înseamnă să-i imiți pe cei mari.

Ca „logodnici“, merg la plimbare, călări pe niște bețe, se sărută pe la colțuri, își oferă daruri.

Dacă darul e firav, se mai adaugă câte un ciob, o bucățică de sticlă de la un fost șip verde sau albastru, încă un peticuț de piele... de nu, se desface logodna, pricinașii merg la rabin la judecată, plătesc daune...

Ca „bărbat și nevastă“, se ceartă, se ocărăsc și țipă unii la alții. Când obosesc, își varsă focul asupra copiilor, asupra bieților copii de lemn și cârpe. Copiii sunt „lepădături“, nu vor să învețe, nu sunt

evlavioși, nu vor să facă nici cea mai mică treabă, vor numai să mănânce de să crape și să bea de parcă ar avea un stomac fără fund!

Împovărați de nevoi, își fac câte o „tarabă” și-i blestemă de mama focului pe mușterii; la marfă — pe Dumnezeu lor — pierd și de plătit trebuie să plătească și patentă și chirie pentru prăvălie și învățătorul și chiria pentru casă. Apoi, cată să măriți fata... Iar mușteriii se mai și tocimesc, sufletul ți-l scot, nu altceva!

Apoi înjghebează o înmormântare. A murit o pisică sau au găsit un șoarece mort...

În plină joacă, sosește *belferul*...

Pe la amiază, bușteanul e ocupat de câteva tinere neveste, aflate încă sub oblăduirea părinților... Când e timp frumos, se așază la șir, îmbrăcate în bluzițe albe și purtând basmale colorate și, mai mult de rușine, își aduc ceva de lucru, de ținut acolo, în poală. Și sporovăiesc...

La început, lucrurile se petrec în liniște. Prima, roșind, povestește cât de bine o duce cu bărbatu-său. A doua, „de când trăiește, n-a văzut încă așa un bărbat”! A treia tăce și fața îi e aprinsă ca focul: asta pare a fi cea mai fericită. Câteodată, una din ele înghite lacrimă după lacrimă. Cu siguranță că ai ei au măritat-o cu un bătrân...

După aceea, se pune la punct jurnalul târgului, jurnalul „vorbit”, care se împărtășește cu repeziciunea glonțului în toate locuințele, în toate casele, pentru a reveni apoi la buștean, amplificat și înflorit de nu-l mai recunoști...

Oamenii mai în vârstă știu ei ce știu când spun că de la bușteanul ăsta n-o să iasă nimic bun...

Pe înserate, tinerele femei, îmbrăcate în rochiile lor, încă noi, de la nuntă, merg afară din oraș, la șosea, pe marginea sfoarei de pădure de unde se trage bușteanul nostru. Să se aventureze vreuna în pădure nu s-a pomenit; ar fi prea „nemțește” sau „boierește”... Numai „Frumoasa Brandl” obișnuia să se plimbe în pădure, și ce-a ieșit din plimbările acelea să fie numai la dușmani!

„Te-apucă mila de taică-su, fostul pețitor, «pe gubernie». Bătrânului îi e rușine să se mai arate în lume!”

În acest timp, bușteanul e ocupat de câteva femei mai în vârstă, care ies un pic din casă să ia puțin aer, să aibă puțină bucurie, să-și mai descarce sufletul.

După ce trec în revistă suflarea orașelului, aduc vorba despre „ce-a fost odată și azi nu mai e”.

Altădată erau bărbați sinceri, azi — să-i arunci la câini, unul și unul mai porc: un cuvânt adevărat nu le iese din gură. După nuntă se poartă ca turturelele, la masă mănâncă din aceeași strachină; și apoi cu cât îmbătrânesc, se tot răcesc și — basta!

Pe vremuri, o femeie își ținea strănepotul lângă poale, iar pe ultimul ei prunc la sân; azi, după al treilea, cel mult al patrulea copil, e bolnavă, are nevoie de doctori și — aici își sușotesc câte ceva în taină și scuișcă în toate părțile.

De asta le și pedepsește Creatorul lumii! Dumnezeu nu iartă. *Pamusă* nu mai e, copiii mici se sting ca lumânarea, ceilalți sunt luați în armată... și obștea și rabinul tac!

Nici soarele nu mai e același de altădată. Pe vremuri, se umbla de la *Pesah* până la *Sucot* într-o singură cămașă... Vorba vine, căci te înnoiai mereu și-ți țeseai mereu. Manteluțele cu fluturași de aur și argint erau mult mai frumoase ca moda de azi. Și era cald în ele, de mai mare dragul. Cine știa de tuse, de respirație grea sau să te treacă frigul prin oase?

Soarele apune, femeile se împărtășe. Trebuie să prepari cina. Să te perpelești lângă foc, pentru devotații de soți...

Se luminează fereastră după fereastră, o ușă cu geamuri după alta. Căscioarele privesc cu ochii purpurii în stradă, iar pe buștean iau loc bărbați, după rugăciunea de seară.

Se face politică, se vorbește despre *pamusă*, despre soartă...

Câte unul se întinde pe pământul cald, își sprijină capul de lemnul moale, putred, și privește la cer, trist ori cu plăcere, cu o rugă în ochi, după cum e omul și timpul, și astfel ațipește.

Apoi deodată se aud strigăte din uși și ferestre, voci femeiești care cheamă: Haim, Iosl, Riven.

Ori câte-o ocară: Vino, veni-ți-ar rău, că se răcesc cartofii!

Abia foarte târziu, când orașelul adoarme, din cea mai scundă căsuță se urnește reb Șmerl, fostul pețitor gubernial...

Patruzeci de ani a alergat să caute logodnici și logodnice, până ce și-a prăpădit picioarele; azi abia le mai trage.

O jumătate de provincie a pețit, numai de propria sa fiică a uitat. A uitat-o până a ajuns fată bătrână... Are nouăsprezece ani!

Se așază și-și îngroapă capul bătrân, cărunț, în mâinile tremurânde. Zestre i-a strâns. N-a mâncat, n-a băut, zile întregi a umblat pe jos, tot strângând și strângând!

Așa o rușine, așa o ocară!

Ridică ochii spre cer. Bine cel puțin că Ruhel n-a mai apucat să vadă rușinea asta.

„Dumnezeule!, spune și inima-i plânge în piept, numai de s-ar pocăi. Am să plec cu dânsa în lume și-i strâng o zestre nouă. Cu picioarele mele bolnave am să umblu din ușă în ușă pentru a-i face zestre. S-o mărit, s-o mărit omeneste!“.

„Dumnezeule, trimite o rază din lumina ta, în inima ei! Că doar avea inimă bună, da, o inimă bună. Era liniștită, bună... inimoasă! Da' și-a vârat dracul coada! Ce nenorocire!“, jalește bătrânul în liniștea nopții.

Și abia după ce pleacă și el, abia atunci îmi spune bușteanul poveștile lui...

3

DUPĂ MIEZUL NOPTII

Bușteanul se face de două ori cât e, se împreunează cu propria lui umbră. O liniște adâncă, cenușie, se leagănă peste piața pustie.

Micul târg doarme, ușile și porțile sunt zăvorâte.

Arar zboară prin beznă câte un liliac, un biet liliac, în acest tângușor unde femeile poartă părul tuns scurt. Undeva, într-o mahala, dă glas din când în când un vițel, parcă tânguindu-se că viața e scurtă și, pe deasupra, retezată fără milă înainte de vreme. Din timp în timp, s-aude din cartierul creștinesc un lătrat de câine, nervos că luna tot lunecă în noaptea liniștită...

Încolo, bună pace. Biată lume mărunță, abia adormită, legănând suferințele, speranțele și dorințele la fel de mărunte — dar îndeajuns de adânci — și ispitele-i neînsemnate.

Liniștit și trist zace bușteanul în mijlocul pieței. Liniștită și tristă plutește alene, deasupra lui, pe cer, palidă lună.

Lună, de ce ești atât de palidă? De ce-i atât de bolnăvicioasă fața ta? Doar nimeni nu-și smulge din tine scobitori, „martori pentru unghii“, nici surcele! Ți-e milă oare de vițelul evreilor din mahala? Sau te sperie câinele din cartierul creștinesc?

Sau poate ne invidiezi pe noi, bieții oameni, care, de bine-de rău avem noaptea pentru dormit?

Lună bolnavă — nu toți dorm.

Ici-colo străbate în afară o rază de lumină, strecurată prin crăpătura unui oblon.

În jur pâlpâie stelute ușor strălucitoare, roșietice-albastrii.

Ici mai zăbovește cu treaba un croitor, un cizmar sau poate un țesător de *talesimi*, iar o sărmană croitoreasă, clipind din ochii înroșiți, coase și trage la mașină.

Colo, o mamă speriată se trezește să-și vegheze copilul bolnav.

Undeva, în altă parte, într-un colțișor, la o lumânărică de seude o para, un cerșetor își numără averea strânsă.

În casa cea mare, albă, zace bolnavă nevasta lui Zurăh cârciumarul. „Fă ceva dacă poți“. O femeie tânără — un bărbat bătrân. El sănătos, umblă; ea bolnavă, zace întruna.

Moare. Arde un opaiț, un ceauș o priveghează... Zurăh umblă de colo-colo, îngândurat, și-și smulge câte un fir de păr din barba albă.

„El n-a vrut-o de la început! Ce i-a trebuit lui una din asta, palidă, așa de albă... A fost sfătuit de alții. S-a lăsat convins. El a vrut-o pe cealaltă și, uite, s-a căsătorit totuși cu asta“.

La fereastra *daianului* se zărește o lumină. E treaz încă *daianul* și învață. Poate că de pe acum se gândește la un discurs funebru. Zurăh e bogat și, pe deasupra, om învățat.

„Nevestei unui învățat i se cuvine aceeași cinste ca și învățatului!“¹.

¹ Citat talmudic.

Dar nici acolo unde-i întuneric nu dorm toți...

Peste drum de casa cea mare, albă, e o casă dărăpănată, jalnică la înfățișare, cu pereții coșcoviți. Obloanele atârnă strâmb și nu mai astupă demult ferestrele. În casă, la lumina palidă a lunii, se zăresc, ca niște pete sângerânde, pernele fără fețe, din două paturi ce gem mereu...

Un cap bătrân și scofâlcit de femeie, cu ochii stinși, se ridică și cheamă spre celălalt pat.

— Taube, auzi?

Din celălalt pat nu vine nici un răspuns, nu se aude nici o respirație. Bătrâna nu se lasă amăgită, ea știe că Taube nu doarme, că nu poate dormi... Că i-a pierit somnul...

— Taube! — cheamă bătrâna mai insistent.

— Ce vrei, mamă? — se aude din al doilea pat o voce iritată, dar și înecată de lacrimi. Ai să-mi trezești copiii.

O clipă bătrâna tace. În liniștea din casă, o aude pe Taube cum se răsucesc în pat și-și îngroapă fața în perne.

— Ascultă, Taube! — spune bătrâna după câteva clipe. Bărbătelul tău vrea s-o șteargă azi-măine... Și-a împachetat săculețul cu *talesul* și *tfilinii*. Vrea să te lase *agună*! E un om fără inimă. Nu-ți va da dezlegare pentru divorț.

Din celălalt pat se aude un plâns înăbușit.

Bătrâna murmură ca pentru sine.

— N-a vrut să asculte de părinți... Cizmulițe lustruite i-au trebuit!... Zurăh — era o comoară! Da' ea nu, cizmulițe lustruite! Pe bietul tata l-a băgat în pământ. Dumnezeu nu uită, Dumnezeu plătește. Doamne-Dumnezeule!

Taube sare din pat ca o pasăre răpusă, ia pe dânsa o rochie și un șal și iese alergând din casă.

— Și cealaltă moare — murmură din nou bătrâna — și capul îi tremură pe când și-l lasă încet înapoi, pe perna roșcată-negricioasă. Dacă i-ar da dezlegare de divorț, ar putea să mai fie pereche amândoi...

Taube se așază pe buștean. Picioarele goale i se adâncesc în nisip, șalul și rochia cenușie se contopesc și ele în cenușiul nopții

cu lună. I se văd numai fața palidă și ochii arzători, ce nu se desprind de casa mare, albă, de lumina tremurătoare ce străbate printre obloanele verzi.

Să mori — gândește Taube — nu înseamnă încă nimic!

Dar se sperie de propriile ei cuvinte.

Oh, să nu fi vorbit într-un ceas rău!

— Nu, nu muri, Mirale! — șoptește ea cu buzele tremurânde. Dumnezeu să-ți redea viața. O sută douăzeci de ani să trăiești!

Ruga i se întrerupe însă brusc. Gânduri negre, triste pun stăpânire pe ea. Auzise încă în cursul zilei cum că doctorul zicea că nu mai are pentru ce veni, iar cunoscătorii nu-i mai dădeau nici o speranță.

„Numai unul Dumnezeu poate s-o mai ajute“, spuneau. Inima Taubei tremură la gândul că Dumnezeu și-ar putea împlini vrerea, că poate totuși ea este cea sortită lui Zurăh.

Da, bărbatul ei trebuie să plece, nu mai au din ce trăi. Îl așteaptă America... Și cealaltă — cealaltă moare...

Rămâne ea și rămâne Zurăh...

Doamne, să nu-mi lase dezlegare de divorț!, tremură inima într-însa.

Toate acestea bușteanul mi le-a povestit.

DOJANA

Două femei se plimbă afară din oraș. Una înaltă, trupeșă, cu ochi tăioși, călcând apăsat și răsunător, cealaltă, firavă, palidă, mărunță, cu fruntea plecată.

— Unde mă duci, Hana? — întreabă cea de-a doua.

— Acolo, sus, pe moviliță. Mai sunt câțiva pași.

— Pentru ce? — întreabă din nou cea de-a doua, neliniștită, oprindu-se de parcă i-ar fi fost teamă de ceva.

— O să vezi, vino.

Ajung pe delușor.

— Șezi — spune Hana.

Cealaltă ascultă și se așază. Hana se așază lângă ea. În liniștea călduroasei zile de vară, departe de zgomotul orașului, începe o discuție.

— Grune, știi tu cine-a fost bărbatul tău, odihnească-se în pace?

Pe fața palidă a Grunei apare o umbră.

— Știu — răspunde ea cu buzele încleștate.

— Era *sofer*, Grune! Un cucernic caligraf...

— Știu! — spune Grune nerăbdătoare.

— La fiecare literă ce-o scria, se scufunda în *micva*, purificându-se.

— Minciună sfruntată... Dar de dus se ducea la *micva* de două, trei ori pe săptămână, e adevărat...

— Era un evreu cuvios.

— Adevărat.

— Virtutea lui să ne vină într-ajutor!

Grune tace.

— Taci? — se miră Hana.

— E tot una!

— Nu e tot una! Virtutea lui să ne vină-n ajutor! Auzi?

— Aud.

— Și n-ai nimic de spus?

— Ce să spun? Știu numai că nu ne-a venit în ajutor.

Pauză. Femeile se înțeleg prea bine. Cuviosul *sofer* a murit și a lăsat o văduvă cu trei orfani, trei fete. Grune nu s-a remăritat, ca să nu le dea copiilor un tată vitreg. Muncea singură pentru ea și copii, dar nu-i mergea nimic, nu avea noroc și spor în ce făcea... Virtutea lui nu i-a stat într-ajutor.

— Și știi tu de ce, Grune? — întrerupe Hana liniștea.

— Eh...

— Din pricina păcatelor tale...

— Cum? — și Grune cea palidă sare în sus ca arsă. Din pricina păcatelor mele?

— Ascultă, Grune, fiecare om are păcate, tu însă cu atât mai mult.

— Cu atât mai mult?

— Grune, nu degeaba te-am adus aici, afară din oraș, aproape de râu, în câmp... Nu ca să luăm aer, căci, slavă Domnului, n-avem nevoie... Vezi tu, Grune... O mamă și mai ales văduva unui *sofer* cucernic trebuie...

— Ce trebuie?

— Trebuie să fie mai evlavioasă decât toate mamele, mai bună decât toate mamele și să-și supravegheze mai mult fiica.

Grune cea palidă se face și mai palidă. Ochii i se aprind, nările i se dilată și buzele vinete și uscate îi tremură.

— Hană! — strigă ea.

— Știi, Grune, că eu îți vreau binele, dar trebuie să-ți spun adevărul, altfel m-aș simți vinovată față de Dumnezeu. N-am să te bârfesc, de la mine nu va afla nimeni nimic, ca să poată cleveti. Totul va rămâne între noi. Numai Dumnezeu din cer va auzi...

— Spune odată, nu-mi scoate sufletul!

— Atunci ascultă! Pe scurt... Ieri spre seară, târziu, mă înapoiam de la gară și... pe colina asta ședea Mirl a ta...

— Singură?

— Nu.

— Cu cine?

— Știu eu?! Am văzut alături o pălărie... O pălărie tare chiar...

El o săruta pe gât... Ea râdea și ronțăia bomboane.

— Știu — rostește Grune, cu un glas ca din mormânt. Nu e prima oară.

— Știi?! Cine-i, logodnicul ei?

— Nu.

— Nu? Și tu... nu i-ai spus nimic?

— Nu!

— Grune!

De astă dată Grune e calmă.

— Acuma taci și ascultă ce vreau să-ți povestesc — spune ea cu o voce tăioasă și, apucând-o pe Hana de mânecă, o silește să se așeze. Ascultă — urmează ea rar —, îți voi povesti totul și numai Dumnezeu din cer ne va auzi!

Hana se așază din nou.

— Când a murit bărbatu-meu... — începe Grune.

— Cum vorbești tu așa, Grune?

— Dar cum să vorbesc?

— Fără „fie-i pomenirea binecuvântată”? Și „săvârșitul întru Domnul” se spune!

— E tot una că s-a săvârșit întru Domnul sau a murit, tot l-au îngropat.

— A fost „înmormântat la un loc cu strămoșii săi”...

— Fie și așa. Dar pe mine m-a lăsat cu orfani — cu fetele.

— Bietul de el, să fi rămas măcar un fiu, să aibă cine spune

Kadișul după el...

— Trei fiice, cea mai mare...

— Ghenendl.

— Avea paisprezece ani.

— Într-o familie de buni gospodari, la vârsta asta o fată se

logodește.

— Numai că noi n-aveam o coajă de pâine în casă! De logodnă și tratație nici vorbă nu putea fi.

— Vai, cum vorbești astăzi, Grune!

— Nu eu vorbesc, necazurile mele vorbesc... Ghenendl, știi doară, era cea mai frumoasă fată din oraș.

— Și acum e, nu-i fie de deochi!

— Acum e acră ca lămâia, e o fată bătrână. Dar atunci, strălucea ca soarele. Iar eu eram văduva cuviosului *sofer*! Și am păzit-o ca pe ochii din cap. Știam că-n vremurile de azi... se învârtesc lăutari, croitorași, tot felul de filfizoni și flăcăi tomnatici... Și chiar tineri care învățau la *beit-hamidraș* dădeau târcoale pe la fereastră... Dar ce grijă are o mamă?! Știam că o fată de măritat trebuie să fie curată ca oglinda... Și-am arătat ce pot; nici o suflare n-a atins-o! Am ferit-o și-am păzit-o! N-o lăsam din ochi, un pas nu făcea fără mine. Și o tot povățuiam... Nu te uita înapoi, nu te uita încolo, nu sta aici, dincolo să nu șezi... Să nu te uiți cum zboară păsările.

— Mă rog, foarte bine...

— Mai bine nici că se poate! — oftează Grune cu amărăciune.

Vino, te rog, la mine acasă și vezi-o cum arată acum! Da, e într-adevăr o fată cinstită, numai că are treizeci și șase de ani! Slabă, de-i numeri coastele, pielea încrețită ca pergamentul, ochii stinși, fața acră, fără un zâmbet, gura încleștată. Totuși, adeseori ochii ei stinși se aprind — și atunci vezi arzând în ei un iad... vezi dușmănie și ură. Știi tu pentru cine este această dușmănie, pe cine urăște ea? Pe cine blestemă ea, când o vezi mișcând buzele?

— Pe cine?

— Pe mine! Pe mine, propria ei mamă!

— Ce spui! Pentru ce?

— Ea, poate, nu-și dă seama pentru ce, dar eu știu! M-am interpus între ea și lume, între ea și soare! Nu știu cum să-ți explic... n-am lăsat lumina și căldura s-o mângâie. Nopti întregi m-am gândit până să-mi dau seama, până să mă lămuresc pe deplin! Absolut sigur mă urăște... Fiecare celulă din trupul ei mă urăște!

— Ce vorbești?!

— Așa cum auzi! Iar pe surori le dușmănește cu atât mai mult, cu cât sunt mai frumoase ca ea și mai tinere!

Grune respira greu. Hana nu-și poate aduna gândurile... Ce-a auzit e groaznic; e ceva mai rău decât să zaci bolnav și să mori, mai rău chiar decât „să mori sub baldachin”¹. Cea mai mare nenorocire ce se poate întâmpla la evrei. Și totuși, Doamne Dumnezeule, așa trebuie să fie, așa și nu altfel!

— Pe a doua, pe Leia, n-am mai ținut-o acasă. Am pus-o de s-a tocmnit servitoare — reia Grune firul povestirii, cu o voce și mai răgușită, și mai întretăiată.

— Destul am țipat eu atunci — amintește Hana —, destul m-am zbatut... Auzi, fata unui sofer, servitoare...

— Voiam s-o mărit măcar pe ea, să aibă măcar ea o brumă de zestre... Din ceapa cu care fac eu negoț nu se poate strânge zestre... Și pe ea am păzit-o... Mulți stăpâni și-au pus ochii pe ea, mulți băieți de gospodari voiau să-și facă din ea o distracție. Dar îi sunt mamă! Eram o mamă devotată! Umblam de mă dureau picioarele, însă de zece ori pe zi eram în bucătărie la ea, plângeam, leșinam, îi făceam morală... Îi spuneam cuvinte frumoase, pline de cuvioșenie... Nopti întregi citeam cărți de morală și alte cărți sfinte și a doua zi i le povesteam. Mai puneam și de la mine! Dumnezeu să mă ierte... Din trei diavoli am făcut zece, dintr-o lovitură de harapnic am făcut o sută! Foc îmi ieșea din gură! Era o copilă plâpândă, o copilă bună și firavă, se lăsa condusă! Leit tată-său — palidă, fără un pic de sânge, cu ochi atât de buni și umezi, dar mai frumoasă ca el...

— Vorbești de ea, ferească Dumnezeu, ca de o moartă!

¹ Adică să mori în momentul celebrării cununiei.

— Și tu ai impresia că trăiește? Îți spun eu, nu trăiește. A strâns zestre, i-am dat un bărbat. Ea, săraca, plângea, că nu-l vrea, că e prea bătăran, prea necioplit pentru ea.

Dar un bărbat cu carte nu ia o slujnică, mai ales când are numai treizeci de ruble zestre. Am mulțumit lui Dumnezeu pentru cine s-a nimerit! Un croitor, las' să fie un croitor!

Ei, și?! A trăit cu ea un an, i-a luat banii, sănătatea și puțină putere ce-o mai avea, și a dispărut...

Goală-goluță mi-a trimis-o acasă și cu o boală de piept! Scuipe sânge! Nu mai e om, ci o umbră... Se bagă în mine ca un copil mic, se culcă ca un mielule! Nopti întregi plânge... Și știi tu din pricina cui plânge?

— Din pricina lui bărbatu-său, șterge-i-s-ar numele!

— Nu, Hana, din pricina mea plânge. Eu am nenorocit-o! Lacrimile ei îmi cad pe inimă ca plumbul topit, lacrimile astea mă otrăvesc...

Tace din nou și abia respiră.

— Și pe urmă? — întreabă Hana.

— Pe urmă? Mi-am zis: destul! Cel puțin a treia fată să trăiască! Las' să trăiască cum vrea!

Lucrează la fabrică. Șaisprezece ore pe zi muncește și abia câștigă o bucată de pâine uscată... Vrea bomboane, să mănânce. Vrea să rădă, să petreacă, să se sărute, s-o facă! Auzi tu, Hana — să facă ce vrea! Eu nu pot să-i dau dulciuri și cu atât mai puțin un bărbat! Să fac din ea o lămâie nu vreau, s-o fac ofticoasă, de asemenea nu, nu! Cel puțin fata asta să nu mă urască, să nu plângă din pricina mea.

— Dar, Grune — strigă speriată Hana —, ce va spune lumea?

— Lumea să aibă întâi milă de orfanii săraci, să nu-i muncească pe degeaba, ca pe vite! Omul să fie om și să nu-l stoarcă pe sărac ca pe o lămâie...

— Și Dumnezeu? Dumnezeu, laudat fie el!

Grune se ridică și strigă, parcă ar fi vrut ca Dumnezeu din cer s-o audă:

— Dumnezeu să fi îngrijit întâi de celelalte!...

Se lasă o tăcere grea. Ambele femei respiră adânc, stau față în față, cu ochii încărcăți de fulgere.

— Grune! — strigă Hana, în sfârșit. Dumnezeu... Dumnezeu pedepsește!

— Nu pe mine, nici pe fiicele mele! Dumnezeu e cinstit. Îi va pedepsi pe alții! Da, pe alții!

BĂIATUL NEVOIAȘ

O întâmplare povestită de un „om“, membru într-un „comitet“.

— Miluiți-mă cu opt groși pentru azilul de noapte.

— Nu — răspund eu dârș și plec.

Băiatul fuge după mine cu o rugămintă umilă în privirile-i fierbinți, îmi sărută mâneca. Dar degeaba! „Câștigul meu nu-mi permite să fac zilnic pomeni din astea“, îmi zic.

Ieșind din „cantina pentru săraci“, unde m-am purtat atât de aspru cu băiețașul cerșetor, gândesc: „De săraci te saturi repede“...

Când am zărit pentru întâia oară fețișoara-i copilăroasă, uscățivă și murdară, cu ochii intrați în orbite — ochi negri, arzători, triști, dar inteligenți —, am avut o strângere de inimă. Înainte de a-i asculta rugămintea până la capăt, am și simțit că m-a atins la suflet și o monedă de zece groși „a și zburat“ din buzunarul meu în mânuțele sale slăbuțe.

Îmi aduc bine aminte. Mâna mea a făcut gestul *de la sine*. N-a întrebat inima dacă îi e milă, nici creierul dacă la o leafă de 41 ruble și 66 copeici pe lună poți să dai o pomană de 5 copeici.

Cererea sa venise ca o scânteie electrică. A zguduit fiecare mădular din mine, fiecare celulă a fiecărui mădular. Cenzorul meu, creierul, a înregistrat abia mai târziu „știrea“ despre noua mea cheltuială, abia mai târziu, după ce băiatul — ținându-l de bucurie — o zbughise din cantină.

Hărțuit de propriile treburi și de cele străine, am uitat curând de băiat. Se vede, însă, că nu cu totul. Fără știința mea, undeva în mine trebuie să se fi ținut vreun „sfat“ al gândurilor practice. Pentru că în seara următoare, când același băiat m-a oprit din nou, cu voce întreruptă, tremurătoare, și mi-a cerut pentru „dormit“, au ieșit la suprafață, de undeva, din adânc, idei gata pregătite: Un băiat de șapte-opt ani nu se cuvine să întindă mâna... nu trebuie să stea tot timpul la cantină. Mâncarea ce-o capătă la bucătărie pentru strânsul veselei face din el un pierde-vară, un cerșetor, așa că nu va ieși niciodată ceva bun din el.

Mâna mea înaintă iarăși către buzunar, dar eu o surprinse și-o opri. Dacă aș fi fost un om religios, aș fi socotit poate astfel: *mișva* asta, fapta asta bună merită oare cei opt groși? N-aș putea să-mi fac datoria înlocuind-o cu rugăciunea de seară? Sau cu un oftat mai adânc în timpul rugăciunii? Nefiind însă evlavios, aveam în vedere numai binele băiatului. Cu cei opt groși ai mei îi fac numai rău! Toată viața va fi cerșetor.

Și totuși l-am miluit a doua oară. Mâna mi s-a smuls din buzunar. Mai mult n-am mai putut-o reține. Parcă mă durea ceva la inimă, ochii mi se umeziră. Băiatul o tuli din nou, vesel, din cantină, iar eu simțeam că mi-am ușurat sufletul și că pe față mi-a apărut un zâmbet.

A treia oară povestea dură mai mult, mult mai mult. Calculai că leafa mea nu-mi permite să cheltuiesc opt groși pe zi. Într-adevăr, ai o mare satisfacție să-l privești pe băiețelul ăsta plâns și sfios, ținându-l de bucurie, să vezi cum se aprind luminițe în ochii lui de copil; să știi că datorită celor opt groși ai tăi nu va înnopta în stradă, ci la azil, unde are să-i fie cald și unde va căpăta dimineata o ceașcă cu ceai și o chiflă. Toate acestea sunt bucurii, numai că eu, la veniturile mele, n-am voie să-mi permit asemenea „bucurii“. Sub nici un motiv!

Bineînțeles că băiatului nu i-am spus nimic din toate acestea. M-am mulțumit să-i fac din nou morală. I-am dat și de astă dată a înțelege că, cerșind, apucă pe un drum greșit. Că fiecare om — și doară și din el trebuie să iasă un om — e dator, e obligat să muncească. Munca e sfântă. Și cine caută de lucru găsește! Și altele de acest fel. Lucruri frumoase, ca la carte, dar care nu-i puteau înlocui „dormitul“, nu-i puteau servi nici măcar ca o umbrelă împrumutată, care să-l apere de ploaie și de zăpadă.

El stătea locului și-mi tot săruta mânăca... Se uita în ochii mei să vadă dacă nu cumva în ei licărește o scânteie de milă, dacă cuvintele lui nu cad în gol. Simțeam că nu speră degeaba, că gândurile mele reci încep să se încălzească, că ochii lui rugători, de câine bătut, mă mișcă și că, în ciuda zidului meu de calcule și precepte morale, voi ceda în curând. Și am luat o hotărâre: îi voi da și de astă dată, dar îl voi avertiza odată pentru totdeauna să nu mai cerșească. Și i-o voi spune ritos, ca să-i intre bine în cap!

Cum n-aveam monedă mai mică de cinci copeici, am schimbat una și i-am dat opt groși.

— Ține! Dar de aici încolo — mă auzi? — să nu mai vii să cerșești de la mine!

De unde a apărut acest „de la mine“? Mi se pare că nici nu m-am gândit la așa ceva. În orice caz, aceste trei cuvinte nu intenționasem să le spun. Cu plăcere le-aș fi retras. Îmi tremura sufletul, mi se părea că am rupt din el o fâșie și a rămas despuțat!

Dar acestea au trecut ca fulgerul. Fața mea severă, vocea metalică, mâna dreaptă întinsă și piciorul stâng scos înainte și-au făcut efectul! Am avut o mare înrăurire asupra băiatului. Cu toate că stătea ca pe jăritic, voind să o șteargă de la cantină ca să ajungă mai devreme la azil, totuși, la auzul cuvintelor mele, deveni din ce în ce mai palid, o lacrimă începu să-i tremure pe geană.

— Mai mult să nu cerșești — mi-am terminat eu predica —, auzi? E ultima dată!

Băiatul răsuflă adânc și fugi...

Azi — azi, chiar că nu i-am mai dat. Nu-mi voi călca cuvântul. Eu nu fac jurăminte, cuvintelor mele nu le pun opreliști pe care să

le calc, cuvântul e cuvânt! Trebuie să te ții tare; de nu, nu poți face niciodată și în nici o chestiune ordine.

Chibzuiesc încă o dată ce-am făcut și ce-am spus și sunt foarte mulțumit de mine. Nu pot face filantropie în fiecare zi, dând opt groși. Totuși, nu asta mi-a fost scopul. M-am gândit la binele băiatului și la binele general. Fiindcă ce valoare are filantropia fără ordine? Și cum poate fi ordine fără hotărâri clare?

Cu băiatul vorbeam simplu, în limba poporului, cu mine însă vorbesc ceva mai savant. Ieșind din cantină, mă gândesc: „Cel mai periculos microb în corpul societății este cerșitul. Cel ce nu muncește n-are dreptul la viață” ș.a.m.d.

Numai ce am tras ușa cantinei după mine, că am și intrat cu picioarele în noroi, cu fața într-un perete și cu „trupul și sufletul” în noaptea întunecoasă.

Bătea un vânt îngrozitor, lumina felinarelor tremura ca scuturată de friguri și flacăra lor pâlپândă se oglindea de mii de ori în băltoacele din stradă; te apuca amețala privindu-le.

Vântul suiera tânguitor, de parcă mii de suflete s-ar fi rugat pentru mântuirea lor sau o mie de băieți ar fi cerut câte opt groși pentru dormit.

„La naiba! Iarăși băiatul“...

E păcat să dai un câine afară și totuși băiatul va înnopta în stradă! Dar ce pot face? A fost ușor pentru mine să-i dau de trei ori? Să mai dea și altul! E destul că eu, cu gâtul meu bolnav și tusea ce mă chinuiește, am venit pe o vreme ca asta la cantină. E drept că fac parte din comitet, dar nimeni nu mi-a cerut ca, fără șubă cum sunt, să vin în inspecție și încă pe o vreme atât de căinoasă... Dacă aș fi evlavios, ar însemna egoism din partea mea. Ar însemna că urmăresc un folos personal. Aș fugi repede acasă, m-aș arunca în pat și aș adormi, ca sufletul să zboare în grabă sus, în cer, să înscrie în contul său o mică faptă bună, o *mitvă*. *Mitva* e în „credit”. Debitul va fi o bucată groasă de chit, de *leviatan*... Eu, mergând la cantină, nu m-am gândit la leviatan... Numai inima mea bună m-a îndreptat într-acolo...

Tot lăudându-mă singur, mi s-a făcut ceva mai cald pe suflet. Dacă altul m-ar lăuda, ar trebui să mă rușinez și să resping lauda. Pe mine însumi mă pot asculta fără sfială. Poate că m-aș fi lăudat în

continuare și mi-aș fi descoperit și alte calități, dar, din nefericire, am intrat cu tălpile mele pe jumătate tocite — Dumnezeu știe că le-am tocit tot bătând drumurile spre cantină — am intrat, zic, cu ele în noroi.

„Trimișii faptelor bune nu sunt vătămăți”¹. Se vede însă că lucrul acesta este valabil numai când te duci să le îndeplinești. La întoarcere însă, în timp ce îngerul creat de fapta ta bună gonește spre cer, poți să-ți rupi gâtul.

Picioarele îmi erau ude și frigul îmi pătrunsese în tot corpul. Simțeam că voi răci, că am și răcit. Acuși-acuși voi începe să tușesc, mă va înjunghia în piept! M-am speriat. Nu de mult am zăcut patru săptămâni la pat. „Nu ai voie să te porți așa!, se revoltă ceva în mine, împotriva mea însumi. Nu! Pe tine te poți sacrifica, dar nevasta și copilul? Ai oare dreptul să le iei sprijinul pe care ești obligat să li-l dai?”.

Dacă fraza asta ar fi fost scrisă undeva, iar eu n-aș fi făcut decât s-o citesc, aș fi știut ce să fac, numai creion să fi avut. Dar era propria mea frază!

*

Oricum, mă simțeam răcit. Până acasă era cale lungă, ghetele îmi chifteau de apă, timpul era rece, drumul anevoios. În fața mea văzui ferestrele luminate ale unei cofetării, cea mai proastă cofetărie din Varșovia. Serveau un ceai oribil, dar n-aveam încotro. Am trecut strada și m-am trezit într-un abur cald.

Comand un pahar de ceai și iau un ziar.

Îmi cade sub ochi o glumă ilustrată, ce-mi pare o continuare a vremii de afară. Titlul e „Cine și ce are de prisos?”. În desen, e o vreme cum e acum afară. Două persoane se întâlnesc față în față pe trotuar. De o parte e o femeie grasă, între două vârste, o „sătulă”, într-o rochie de mătase, o haină de catifea și o pălărie albă cu pene. Se vede că a ieșit la plimbare sau la o vizită pe timp frumos și a prins-o pe neașteptate vremea rea. Fața îi e speriată. Se teme de ploaie și de frig. Poate pentru ea, dar poate numai pentru haină. Se

¹ Citat talmudic.

grăbește, broboane de sudoare i se văd pe fruntea albă. Se grăbește, dar pașii nu-i sunt siguri. Ambele mâini îi sunt ocupate. Cu mâna stângă, trecută prin manșon, își ține trena de mătase, murdărită pe margine de noroi. Cu mâna dreaptă ține o umbreluță mică de mătase, care abia de-i acoperă pălăria cu pene. Doamnei îi lipsește numai o bucată de umbrelă. În schimb, din toate celelalte are prisos. Arată o față fără griji, e sătulă până peste cap de toate bunătățile.

În fața doamnei vine o fată — numai piele și os! Se întrevește un păr lung și frumos, dar cu siguranță că nu găsește decât foarte puțin timp să și-l adune. E ciufulit, încălțit și vântul se joacă cu pletele, lovind-o cu ele pe spatele uscățiv. Fata poartă o rochie subțire și peticită, iar vântul nu-i dă răgaz. Caută o ruptură în rochie, să se furișeze înăuntru, să se apropie de trupul ei firav. Pe pantofi noroiul e de două degete! Nici fata nu are mersul sigur, căci vântul o bate drept în față și are și ea ambele mâini ocupate. În mâna stângă duce o pereche de cizme mari, bărbătești — cu siguranță ale tatălui ei — la reparat. Tălpile rupte nu te lasă să bănuiești că le-ar duce la cârciumă, să le amaneteze pentru o săptămână de rachi. Fără îndoială că tata a venit acasă de la lucru, obosit, mama pregătește cina și ea, fata cea mai mare, a fost trimisă la cizmar, căci dimineața cizmele trebuie să fie gata. Fata se grăbește. Știe că, dacă cizmarul nu le termină până a doua zi, toată ziua nu va fi foc în vatră. Gâfâie — cizmele astea mari sunt o povară prea grea pentru fetița asta firavă. Dar și mai grea e povara din mâna dreaptă, o umbrelă colorată. O duce însă cu mândrie. I-a încredințat-o taică-său!

Acestui copil îi lipsesc multe lucruri: iarna — căldura, vara și iarna — o haină, tot anul — mâncare pe săturate. În schimb, acum are o umbrelă în plus.

Sunt sigur că în acest moment doamna cea bogată o invidiază pentru umbrelă!

Fetița mică, uscățivă, cu ochii șireți, zeflemitori — cu toate că poate fi doborâtă de vânt în fiecare clipă — îmi zâmbeste din gazetă.

„Ei, vezi? Avem și noi câteodată bucurii! Uite, îmi râd și eu de doamna aia“.

Dar, plătind ceaiul băut pe jumătate, îmi amintesc iar de băiețelul meu, cerșetorul.

El n-are umbrelă, nu-l așteaptă un cămin unde să se bucure fie și numai de niște cartofi uscați, fără unt! Pe el nu-l așteaptă nici un locșor în pat, la picioarele tatei sau ale mamei. Și nici chiar această nenorocită doamnă n-ar avea de ce să-l invidieze.

Cum de mi-a revenit în minte? Aha! Știu. Chibzuiau că pentru cei zece groși plătiți pe ceaiul ăsta, pe care aproape că nu l-am gustat, sărmanul băiat ar fi avut o jumătate de porție de supă sau o bucată de pâine pentru doi groși, iar pentru rest, avea unde să înnopteze.

La ce am comandat ceaiul? Acasă samovarul fierbe; o față gânditoare mă așteaptă, pe masă e ceva de mâncare. Dar îmi fusese rușine să nu comand cel puțin un ceai!

Ei, rușinea își are și ea prețul ei!, mă consolez eu.

Afară mă aștepta un vânt și mai puternic ca la venire. Ar fi smuls acoperișurile, nu alta, noroc că acoperișurile erau de tablă. Zgâlțâia cu furie felinarele, dar felinarele rămâneau drepte și luminau mai departe. Smucea caldarâmul, dar pământul nu renunța ușor la ceea ce era înfipt odată în el. Se ridica mânios, învolburat în sus, dar cerul era departe și stelele priveau nepăsătoare sau cu dispreț.

În stradă oamenii se îndoiau, se aplecau, se ghemuiau ca să ocupe cât mai puțin loc, se întorceau întruna să-și mai tragă sufletul, dar își continuau totuși drumul sigur spre casă...

Bietul băiat, atât de plătând — m-am gândit eu cu teamă —, ce o să se facă? Și toată filozofia mă părași, toată mila mi se redeșteptă.

Dacă ar fi copilul meu?, mi-am spus. Dacă m-aș gândi că vântul răstoarnă os din osul meu, carne din carnea mea? Dacă copilul meu ar trebui să înnopteze în stradă pe o vreme ca asta? Sau chiar dacă, cerșind, ar căpăta într-un târziu cei opt groși și ar trebui să meargă, pe o astfel de furtună, departe, peste pod, dincolo de Vistula?

Oare pentru că nu este al meu, merită mai puțină grijă? Sau pentru că cei care l-au zămislit zac într-un mormânt sub o lespede, simte mai puțin vântul? Tremură mai puțin de frig?

Mi-a pierit cheful să mă duc acasă. Mi se părea că n-am dreptul nici la casa călduroasă, nici la samovarul fierbinte, nici la patul cald și nici, mai ales, la zâmbetul celor care mă așteaptă. Mi se părea

că pe fruntea mea trebuie să scrie un cuvânt asemănător cu „asasin“ ori „Cain“... Aveam senzația că nu am dreptul să mă arăt în fața nimănui.

Și iar am început să cuget despre evlavie.

Mai bine aș fi credincios, lua-m-ar dracu'!, m-am blestemat. Ce, mi-ar strica să fiu sigur că acela ce-și are lăcașul deasupra tuturor stelelor, desupra cerurilor, nu pierde din ochi lumea noastră, nici un moment... și că, deci, nu va uita de băiat nici o clipă?

De ce să-l port *eu* pe suflet? Mai bine l-aș lăsa în seama *sufletului* întregii lumi, în văzul tuturora. O secundă, nici o secundă nu mi-ar apărea în fața ochilor dacă l-aș ști sigur sub marele ochi al cosmosului, care, dacă — ferească Domnul — s-ar închide pentru un singur moment, lumi întregi s-ar duce la naiba. Dar atâta timp cât e deschis, cel mai mic viermișor nu se pierde fără socoteală, fără răune, fără îndreptățire...

Acum, pe o vreme ca asta, cu gâtul bolnav, cu picioarele ude, să mă înapoiez la cantină, să caut copilul străin... E o rușine și o ocară!

Care era „rușinea“, care era „ocara“? Cu ce și în fața cui mă rușinez? — nu știu nici până în ziua de azi!

Și totuși, de hatârul rușinii și ocarei, n-am mers la cantină pe drumul obișnuit, ci am înconjurat câteva străzi, până în sfârșit am ajuns.

Prima cameră, sala de mese, era goală. Iadul din timpul zilei se liniștise și aburul de pe podeaua udă se ridica din ce în ce mai sus, încât se forma un nou „cer“, o nouă „întindere“ între apele de jos, de la picioarele săracilor și cele de sus, ale aburilor ce picurau, din loc în loc, ca o ploaie rară... Prin ferestruica deschisă către bucătărie am zărit-o pe bucătăreasă aproape adormită, cu peruca lăsată într-o parte, stând rezemată cu mâna stângă de cazanul cel mare, ducând leneș cu dreapta polonicul la buze. Ajutoarea de bucătăreasă — și ea aproape adormită — făcea tălței pentru a doua zi, casierul număra bonurile pentru prânzurile încropite în socoteala comitetului... Altcineva nu mai era. Am aruncat o privire sub mese: nici urmă de băiat!

Venisem prea târziu!

„Tot e bine, m-am gândit ieșind din cantină, că nu m-a observat nimeni“...

Deodată mi-am dat seama că rătăcesc de câteva ceasuri pe stradă.

Ce dracu-i cu mine?, m-am înfuriat și-am pornit spre casă.

Eram mulțumit că toți ai mei dormeau. Mi-am scos ghetele în antreu, m-am furișat în cameră și apoi în pat. Am avut însă o noapte proastă.

Obosit, răcit și ud până la piele, a durat mult până să-mi treacă tusea și să mă încălzesc. Mă treceau fiori prin tot corpul. Am adormit de-a binelea foarte târziu și chiar și atunci chinuit de vise urâte.

M-am trezit scăldat într-o sudoare rece și-am sărit din pat drept la fereastră.

Am privit afară. Cerul era înstelat. Stelele păreau niște nestemate ținute pe cerul de fier. Rătăceau atât de indiferente, atât de liniștite, atât de *sus*!

Jos vântul sufla puternic. Toată casa se cutremura.

M-am vârat iarăși în pat. De dormit, n-am mai dormit. Așteptam doar din când în când. Aveam crâmpie de vise și în toate îmi apărea băiatul.

Mereu îl vedeam în altă parte. Ba se târa undeva pe stradă, ba se zgribulit pe treptele unei prăvălii. Ici îl săltau diavolii la un sabat al lor și-l aruncau dintr-o mână într-alta, colo îl găseam într-un târziu, înțepenit de frig într-o ladă de gunoi.

De cum se făcu dimineață, am fugit repede la cantină.

Iată-l.

Dacă nu mi-ar fi fost rușine, i-aș fi spălat noroiul de pe față, cu lacrimi de mulțumire. Dacă nu mi-ar fi fost teamă de nevastă-mea, l-aș fi adus acasă ca pe propriul meu copil.

Se afla aici, trăia, nu eram ucigaș!

— Ține!

Și i-am întins o monedă de zece copeici.

A luat-o mirat. Habar n-avea ce bine mi-a făcut, da-i-ar Dumnezeu viață lungă!

A doua zi, când iar mi-a cerut pentru dormit, nu i-am dat, dar nici vreun cuvânt de morală nu i-am mai spus. Mai mult — am plecat rușinat, nemulțumit de mine însumi.

De dat, într-adevăr *nu pot* da, însă inima totuși mă doare. De ce să nu pot?

ARMONIA CONJUGALĂ

Haim e hamal.

Când trece strada, încovoiat sub baloturile de marfă, nici nu vezi. Parcă baloturile ar avea picioare și ar umbla singure. Doar răsuflarea lui grea se aude de la distanță.

Uite-l că a ajuns; depune povara jos, ia cei câțiva crețari, îndreaptă din șale, răsuflă adânc, își dezleagă poalele hainei, și șterge sudoarea de pe față, soarbe la fântână câteva înghițituri de apă și se repede apoi într-o curte.

Se oprește lângă un perete, își ridică în așa fel capul uriaș, încât vârful bărbii, nasul și cozorocul șepcii se găsesc la același nivel și strigă:

— Hană!

Se deschide o fereastră sub streșină. Apare un căpșor cu femeie într-o bonețică albă:

— Haim?!

Soții se privesc cu multă dragoste. Vecinii spun că toată ziua se drăgostesc. Haim îi aruncă cei câțiva bănișori câștigați, învelit într-o hârtiuță. Hana îi prinde din zbor. Doar nu e întâia oară.

— Dibace femeie! — zice Haim. Și stă... nu-i vine să se urnească din loc.

— Du-te, du-te, Haim! — îi zâmbește ea. Trebuie să stau lângă copilul bolnav. Am tras leagănul lângă cuptor. Cu mâna scot spuma din oală, cu piciorul legăn copilul.

— Ce face micuțul?

— Mai bine.

— Slavă Domnului! Și Hene?

— E la croitoreasă.

— Iosl?

— E la școală, la *heder*.

Haim lasă capul în jos și pleacă; Hana îl urmărește cu privirea până dispăre.

Joi și vineri scena aceasta ține mai mult.

— Cât ai în hârtiuță? — întreabă Hana.

— Douăzeci și doi de crețari.

— Mă tem că e puțin.

— Dar ce anume îți trebuie, Hană?

— De șase parale alifie pentru copil, de câțiva crețari lumânări. *Hala* avem. Carne, de asemenea, un funt și jumătate. Ar mai trebui, desigur, rachiu pentru sfintit, pentru *kiduş*... și câteva lemnișoare!

— De lemne mă îngrijesc eu, cred că am să găsesc în piață.

— Mi-ar mai trebui... — și începe să înșire câte mai trebuiau pentru ziua de Șabat. În cele din urmă, s-au înțeles: se poate face *kiduş* și pe *hala* și se pot lipsi destul de ușor și de altele.

Neapărat trebuincioase sunt numai lumânările de Șabat și alifia pentru copil! Căci dacă dă Dumnezeu și copiii sunt sănătoși, sfeșnicele de alamă nu sunt amanetate, iar la masă se găsește și o budincă, atunci perechea noastră are un Șabat vesel. Hana se pricepe doar de minune la budinci. Mai întotdeauna îi lipsește câte ceva: ba făină, ba ouă, ba untură, și cu toate acestea scoate o budincă dulce, grasă și gustoasă, de ți se topește în gură.

— Îngerul casei o face — spune Hana și zâmbește fericită.

— Da, un înger, sigur că un înger! — râde Haim. Numai un înger poate răbda câte rabzi tu de la mine și de la copii... De multe

ori îți fac ei supărări, uneori mă burzuluiesc eu... Ei și? Aud eu vreo vorbă urâtă de la tine, ca alții de la nevestele lor? Și astea toate pentru ce? Pentru marile bucurii ce ți le procur? Tu și copiii n-aveți de nici unele... La ce sunt eu bun? Nici tu *kiduş*, nici tu *havdală*, nici măcar *z'mirot* ca lumea!

— Ești totuși un tată bun și un bărbat bun! — stăruie Hana. Așa să-mi fie bine mie și întregului popor al lui Israel... Numai de-aș ajunge cu tine la adânci bătrâneți, Doamne, Dumnezeu! Și cei doi se privesc unul în ochii celuilalt, cu atâta dragoste, cu atâta căldură și sinceritate, de parcă abia s-a fi luat.

Sâmbătă după masă, Haim trage un pui de somn, dar îndată ce se deșteaptă merge la casa de rugăciune, la *beit-hamidraş*-ul cel mic, și stă cu urechea ciulită la cei ce tălmăcesc *Tora*.

*

La *beit-hamidraş*, un dascăl, un *melamed*, învață din *Alsih*, din tratatul de morală, cu oamenii simpli. E cald, fețele sunt încă adormite, unul moțâie, altul mai cască zgomotos; când se ajunge la paragraful despre lumea cealaltă, despre iad, unde cei răi sunt biciuiți cu vergi de fier, sau despre luminosul paradis, unde cei drepți, cu coroana pe cap, stau și învață *Tora*, tresar cu toții și ascultă cu gura căscată, înându-și răsuflarea.

Haim stă, ca întotdeauna, lângă sobă. Ochii îi sunt plini de lacrimi, îi tremură tot trupul, parcă-i pe altă lume!

Suferă alături de cei răi; fierbe și el în smoala clocotită; adună surcele în păduri blestamate... Ce puternic trăiește toate acestea... îl năpădește o sudoare rece... În schimb, mai târziu are parte de fericirea celor drepți: luminosul paradis, îngerii, *Leviatanul*, *Soraborul* și tot ce-i mai înălțător pe lume îi apar atât de viu și de apropiat, încât când *melamedul* sfârșește, sărută cartea și o închide, și se trezește ca dintr-un vis, ca de pe cealaltă lume.

„Ah!, își recapătă Haim cu greu răsuflarea, pe care și-a ținut-o tot timpul cât a durat citirea, Dumnezeu! Dă-ne măcar o frântură, o fărâma din «lumea viitoare»... pentru mine, pentru nevastă-mea și pentru copilașii mei!“

Se întristează. Se întreabă: La o adică, de unde și până unde?
De ce, pentru ce?...

Odată, după învățătură, se apropie de *melamed*.

— Rebe — îi spune el cu un tremur în glas —, dă-mi un sfat.

Cum m-aș putea învrednici să am și eu parte de lumea viitoare?

— Învăță *Tora*, fiule! — îi răspunde *melamedul*.

— Nu pot.

— Învăță *Mişnaiothul*... *Ein Iaacov*, sau cel puțin *Perek*...

— Nu am cum.

— Spune psalmi!

— N-am când.

— Roagă-te mai din adâncul inimii!

— Nu înțeleg rugăciunile¹.

Dascălul îl privește compătitor.

— Ce meserie ai? — îl întreabă.

— Hamal.

— Atunci slujește-i pe cei ce învață. Adă, de pildă, pe înserat vreo două cofe de apă de băut la *beit-hamidraș*.

Haim tresare de bucurie.

— Rebe — întreabă el din nou —, și nevastă-mea?

— Dacă bărbatul șade pe un jilț în paradis, nevasta îi servește drept scăunel sub picioare...

Când Haim vine acasă să binecuvânteze vinul, adică să facă *havdala*, Hana tocmai rostea rugăciunea de sâmbătă, „*Got fun Avruom*“.

Zărind-o, are o strângere de inimă.

— Nu, Hana — se apropie el de dânsa —, nu vreau să-mi fii scăunel... mă voi apleca spre tine. Te voi ridica și așeza lângă mine. Vom sta împreună pe același jilț, ca și acum... Ne simțim atât de bine împreună... Auzi, Hana, trebuie să stai cu mine pe același jilț... Nu se poate ca Dumnezeu să nu ne-o îngăduie!

¹ Textul rugăciunilor (rugăciunile fiind scrise în cea mai mare parte în limba ebraică).

POSTUL

N oapte de iarnă. Sara șade lângă opaiț și cârpește un ciorap. Nu prea are spor. Măinile îi sunt înghețate și buzele i s-au învinițit de frig. Adesea pune lucrul deoparte și se mai mișcă prin casă să-și mai încălzească picioarele degerate.

Înveliți în câteva boarfe, într-un ungher al încăperii, pe o saltea de paie neașternută, dorm patru copii; de fiecare parte câte două capete.

Mereu se trezește alt copil, mereu alt căpșor se ridică și scâncește: „Mi-e foame!“.

— Aveți răbdare, așteptați, copii — îi liniștește Sara. Uite acuși vine tata și vă aduce mâncărică pentru masa de seară. Am să vă trezesc pe toți.

— Și prânzul? — întreabă copiii plângând. Că nici la prânz n-am mâncat!

— Și prânzul!

Nici ea nu crede ce spune; caută cu privirea în toate cotloanele poate va mai găsi ceva să amaneteze. Dar nu găsește nimic.

Nu-s decât patru pereți goi și jilavi și un cuptor cu tencuială crăpată! Totul e umed și rece!... Pe vatră vreo două oale stricate pe cuptor o lămpiță de tinichea, veche, îndoită; sus, în tavan, un cui — amintire a unui candelabru; două paturi goale fără nici o pernă, încolo nimic, absolut nimic!

A durat destul până ce copiii au adormit de-a binelea. Sara își privește cu inima strânsă, cu milă, și-și îndreaptă mereu ochii plân-

spre ușă. Pe scara subsolului se aud pași grei, lovituri cu cofele, ba în dreapta, ba în stânga peretelui. O rază de speranță îi luminează fața zbârcită. Își freacă de câteva ori un picior de altul, se ridică cu greu și se apropie de ușă. Deschide. Intră un bărbat palid și gârbov, cu niște cofe goale.

— Ei? — întreabă Sara în șoaptă.

Bărbatul pune la o parte cofele, leapădă cobilița, oftează și răspunde și mai încet:

— Nimic! Nimic! Nicăieri nu mi-au plătit. Toți îmi spun: mâine... poimâine... la zi-ntâi.

— Copiii n-au pus aproape nimic în gură — spune Sara. Bine cel puțin că dorm. Bieții mei copilași! Și, nemaiputându-se stăpâni, plânge tăcut.

— Ce plângi, prostuțo? — întreabă soțul.

— Ah, Mendel, Mendel... Copiilor le e tare foame — încearcă ea cu orice chip să-și stăvilească lacrimile. Și care va fi sfârșitul? — se tânguie. Din zi în zi e mai rău!

— Mai rău? Nu, Sara! Nu câră! Acum un an era mai rău, mult mai rău! Tot fără pâine, dar pe deasupra și fără locuință. Copiii se târau ziua pe străzi, noaptea prin curți... Azi dorm cel puțin pe o saltea de paie, sub un acoperiș!

Pe Sara o podidește și mai tare plânsul.

Își amintește de copilul mort în plină stradă. I se prăpădise atunci un copil. A răcit, a răgușit și a murit.

— A murit ca în codru — țină-i Domnul pe ceilalți... N-am avut cu ce să-l salvăm... Nici chiar la sinagogă sau la cimitir n-am putut să ne ducem, să ne rugăm pentru sănătatea lui. Măcar de deochi nu l-am descântat... S-a stins ca o lumânare!

El o mângâie.

— Nu plânge, Sara, nu plânge. Nu păcătui în fața lui Dumnezeu!

— Ah, când va avea, în sfârșit, milă de noi?!

— Ai tu însăși milă de tine, nu-ți pune toate la inimă! Uite cum arăți! Azi se împlinesc zece ani de când ne-am luat... Uită-te la fața ta... Vai și amar! Erai doară cea mai frumoasă fată din târg!

— Și tu? Ții minte, ție ți se zicea Mendel „voinicul“... Azi ești gârbov, bolnav, deși îmi ascunzi! Ah, Dumnezeu! — îi scapă un țipăt.

Copiii se trezesc din nou și cer mâncare, pâine.

— Ferească Dumnezeu! Cine mănâncă astăzi?! — exclamă Mendel deodată.

Copiii se ridică speriați.

— Azi e post! — spune Mendel, cu fața întunecată.

A durat câteva minute până ce copiii și-au dat seama ce li se spune.

— Ce fel de post? Ce post? — întreabă ei plângând.

Și Mendel, cu ochii aplecați, le povestește că astăzi, încă la rugăciunea de dimineață, când s-a citit *Tora*, un sul a căzut de pe masă.

— De asta — spune el — s-a hotărât pentru mâine zi de post, chiar și pentru sugari.

Copiii tac, iar Mendel continuă:

— Un post ca de *Iom Kipur*, ca de *Tișa b'Av*... Postul începe chiar de astă-seară.

Cei patru copii sar sprinteni din pat și, desculți, în cămășutele rupte, încep să țopăie prin casă și să strige:

— O să postim! O să postim!

Mendel acoperă cu spatele opaițul, să nu vadă copiii că mama se topește de plâns.

— Ho, destul! — îi liniștește el pe copii. Destul! În zi de post nu se cade să țopăie... Dacă o vrea Dumnezeu, de *Simhat Tora*...

Copiii s-au vârat în pat.

Au uitat de foame!

O fetiță începe să cânte „Tatăl nostru e rege“ și „Pe dealul cel înalt“¹. Pe Mendel îl trec fiori...

— Nici de cântat nu e voie — spune el, cu vocăa înăbușită.

Copiii se liniștesc și adorm, obosiți de joc și cântat. Unul totuși, cel mare, se încumetă și întreabă:

— Tată, când ajung și eu *bar-mițva*, major?

¹ Cântece populare evreiești pentru copii.

- Mai ai, Haimală, mai ai... Mai sunt patru ani, să-mi trăiești și să-mi fii sănătos.
- Și ai să-mi cumperi atunci și mie *tfilini*?
- Desigur.
- Și un săculeț pentru *tfilini*?
- Fără îndoială!
- Și o carte de rugăciuni?... Una mică, cu cotorul aurit?
- Cu ajutorul lui Dumnezeu. Roagă-te la Dumnezeu, Haimală!
- Atunci voi ține toate posturile!
- Da, da, Haimală, toate posturile... Și adaugă încet: Părinte ceresc, numai posturi ca ăsta de azi, nu!...

LA GRANIȚĂ

La granița dintre „da“ și „nu“, dintre „a fi“ și „a nu fi“, s-au întâlnit vara ce se depărta și iarna care sosea.

— De ce arăți atât de rău? — i se face milă iernii de vrăjmașă ei, văzând-o cum stă dinainte-i cu picioarele obosite, cu ochii stinși — pe jumătate orbi — și fața ca pergamentul.

— Nici tu nu vei arăta mai bine! — răspunde vara, suspinând.

— Toate au un sfârșit — filozofează iarna.

— Roata se învâртеște — încuviințează vara.

Tac un moment. Apoi iarna întreabă:

— Și ce se aude pe „acolo“?

— Nu e liniște — răspunde vara —, nu e liniște.

— Copacii?

— Și ei! Dracu' știe ce tot tăinuiesc! Zi și noapte se tot apleacă și şușotesc. Nici freamățul ușuraticelor frunze nu-mi place. Se arată și ele a fi primejdioase. Solidaritate, pesemne! Mereu se agită...

— Să putrezească! — urlă iarna.

Și pornește un vânt năpraznic peste lume... Luate de vijelie, frunzele se usucă, se prăpădesc, cad obosite de pe crengi și, odată cu ele, crenguțele mai firave. Un trosnet și o creangă mai gingașă se rupe, spulberându-se odată cu frunzele putrede.

— Dar apele? — întreabă iarna.

— Țin și ele isonul! Murmure, zgomot... Nici ele nu încap pe lumea asta... Un val îl împinge pe celălalt, unul mugește către celălalt: „Urnește-te, urnește-te din loc! Spre nisip, spre prundul

liber, spre iarna verde, proaspătă!“... Ce mal, care mal?! Curată nebunie! Auzi, val să se ridice în sus! Apele îl împing din spate, îl saltă pe umeri: „Vezi ce-i pe-acolo și povestește-ne“... Câteodată, apele clocotesc, fierb ca un infern...

— În lanțuri cu ele! — poruncește iarna... Și fluviile libere sunt ferecate... La început se întinde peste ele o pojghiță subțire, rece, dar pojghița crește, se îngroașă, devine tot mai puternică, strânge totul, înăbușă totul... În jur se face liniște. Nu se mai aude nici un zgomot, nu mai tresare nici un murmur...

Liniște, amorfie, moarte...

Păsările fug înspăimântate, tot mai mare e tăcerea, tot mai mare tristețea...

— Și țărâna? Această bătrână vrăjitoare ce face?

— Trăiește... se gătește... cochetează, abate ochii lumii de la ceruri. Îmbie lumea cu frumusețea și farmecele ei...

— Lințolii! — tună iarna. Și pământul se acoperă cu lințolii albe, albe, și moare în ele.

Dar moare numai pentru câțva timp...

LA FACHIR

Vine un om la fachir. E greu să-l descrii: desculț, cu haine vechi și rupte pe trupul său firav. Totuși, fiecare mișcare îi e sigură, aproape mândră. Pielea îi e încrețită ca pergamentul. După față pare bătrân, tare bătrân, dar ochii mari, negri, sunt pătrunzători, plini de vigoare tinerească. Buzele îi sunt vinete și crăpate; însă în colțul lor rătăcește un zâmbet nostalgic, ironic și bun.

Fachirul se ridică și-i iese în întâmpinare, ceea ce face rar, chiar pentru oamenii de seamă ori înstăriți.

— Vreau să te rog ceva — i se adresează oaspetele.

— Arată-ți dorința — răspunde fachirul.

— Și ai să mi-o îndeplinești?

— Dacă voi vrea — răspunde fachirul și adaugă cu modestie: și dacă voi putea.

— Poți, o știu — replică oaspetele și vocea lui răsună din ce în ce mai clar și mai hotărât. Nu o dată ai făcut-o; e drept însă că mi s-a plătit...

— Și tu nu poți plăti?

— Să zicem că aș putea...

— Cu ce? — întreabă fachirul și-l măsoară din nou pe zdrențarosul, dar mândrul oaspete... Nu cumva, fiule, ai...

— Furat? Nu... Nu cu bani înțeleg să te plătesc, ci cu propria mea poveste.

— Prezintă vreo importanță? Crezi că-mi poate folosi la ceva?

— Importantă? Depinde. Nu știu dacă îți va folosi, totuși te va scuti de osteneli și frământări.

— Cum?

— Sosirea mea, persoana mea te-au impresionat, te-am interesat... Dacă plec fără să deschid gura, nu o dată vei rămâne pe gânduri, te vei frământa. Cine-o fi fost? Ce-o fi vrut? Și timpul unui fachir e prețios, iar ceea ce gândește — și mai de preț. Un fachir trăiește din timp și din ceea ce gândește.

Fachirul rămâne o clipă pe gânduri. Se întreabă întrucât îl interesează într-adevăr acest oaspete, dacă îl va preocupa vreodată.

Oaspetele se folosește de răgaz și continuă:

— Ești bătrân, fachire, tare bătrân! Toate simțurile îți sunt secate, inima nu ți se mai bucură de nimic... Numai cu creierul mai trăiești...! Singurul organ care trăiește cu adevărat în tine e creierul; numai creierul mai e sensibil la dureri și bucurii, numai el gândește, vrea să știe. Fă-i pe plac! Lasă-l să mai culeagă o impresie din lumea asta, înainte de a se istovi, de a putezi în moarte...

— Bine — consimte fachirul.

Amândoi se așază. Și oaspetele prinde a povesti:

— Când eram copil, mă plimbam odată cu tata, în munți, prin preajma castelului...

— Locuiați într-un castel?

— Da. Speriasem un vultur și vulturul țâșnise în sus, în văzduh. „Și eu aș dori să zbor așa“, gândeam cu glas tare. „Ai s-o și faci“, îmi răspunde tata, „nu însă în văzduh. Văzduhul nu este elementul nostru; noi nu putem trăi în văzduh și de aceea nici de pe urma lui... De zburat“, îmi spune el mai departe, „vei zbura spre cer. Dar cerul nostru e tapetul de mătase albastră, brodat cu stele de aur, din palatul nostru regal. De zburat, vei zbura drept spre soare — dar soarele nostru e regele. Razele harului său sunt luminoase și calde, însă nu pentru oricine, nu pentru primul venit...“. Am reproduș aceste cuvinte învățătorului meu, un fachir ca și tine. La auzul lor, nici un mușchi nu i-a tresărit pe chip. Rece și grav, mi-a spus: „Vulturul — dacă vrea să trăiască — trebuie să mănânce și ca să mănânce trebuie să coboare pe pământ. Mâncarea se găsește aici, jos, adesea în noroi“.

— Foarte înțelept.

— Eu însă nu l-am înțeles, așa că am uitat de toată discuția asta. Mi-am reamintit cuvintele lui abia când am devenit prim-ministru.

— Mantipuți?

— Așa mă numeam.

— Și astăzi?

— Nu mai am nume.

— Când s-a întâmplat asta?

— Sunt ceva ani! Mă bucur pentru tine că n-ai știut de toate acestea și că faptele sunt atât de adânc îngropate, atât de departe, în trecuta mea viață... Odată am stat atât de mult și de adânc prosternat în fața soarelui, încât, fără să vreau, m-am pomenit că invidiez coloanele ce susțin palatul și nu se încovoie.

— Și ți-ai rostit cu glas tare gândul?

— Nu, cu așa ceva buzele mele nu erau încă obișnuite. Dar șira spinării!... Am schițat un gest de nerăbdare... Soarele l-a observat...

— Și mai trăiești?

— Mare era dragostea lui pentru mine; am fost prefăcut în lună... mi s-a încredințat o provincie.

— Ai fost mulțumit?

— Un timp, până ce-a trecut soarele pe acolo și luna i s-a închinat prea puțin...

— Și?

— Am fost micșorat la o stea... Am căpătat un oraș...

— Și l-ai cârmuit până a venit luna.

— Adevărat... Șira spinării mi se încovoia din ce în ce mai puțin... Am intrat în Calea Laptelui, între milioane de steluțe mărunte.

— Și?

— Tot șira spinării!... Am făcut cunoștință cu bastonul de bambus și am fost izgonit din cer!

— Și tatăl tău, castelanul cel mândru?

— N-a suportat lovitura. Mi-a lăsat o mare moștenire. Puteam să-mi fac un mic cer, al meu.

— Nu ți l-ai făcut?

— Nu, aveam o altă putimă. Voiam ceea ce cu adevărat vor cu toții: ca și ceilalți să-mi semene, să înceteze cu plecăciunile.

— E o patimă primejdioasă!

— Am târguit de-ale mâncării și haine, am deschis porțile castelului și am trimis veste în țară: cine vrea, să vie să-și ia ce dorește. Am pus însă o condiție. Nimeni n-are voie să mulțumească. Cine va mulțumi va trebui să plătească.

— Au îndeplinit mulți această condiție?

— Puțini... Totuși, cu timpul, numărul celor ce nu mulțumeau s-a făcut tot mai mare. Însă după un timp m-au...

— Arestat?

— Nu, trimis într-un ospiciu.

— Normal, ca risipitor...

— Când am ieșit din ospiciu, din moștenire nu mai rămăsese nici urmă... Prietenii și cunoscuții avuseseră grijă. S-au ivit datoriile. Întreținerea la ospiciul regal e destul de scumpă. „Du-te la muncă”, mi s-a spus la eliberare.

— Și asta, firește, nu-i plăcea fostului ministru.

— Dimpotrivă, după atâta odihnă mi-era dor de muncă. S-o cerșesc, însă, nu puteam. Cerșitul și plecăciunile îmi erau imposibile...

Oaspetele tace un minut și fachirul întreabă:

— Vrei să te învăț eu?

— Asta — răspunde mândru oaspetele — nu vei putea. Nici foamea și nici setea n-au izbutit. Dar viața a ajuns să mă dezguste.

— Vrei să te eliberez eu de viață?

— O, nu! Pentru așa ceva n-am nevoie de ajutorul tău. Prima apă mare, prima creangă întâlnită în cale... Lor nici măcar povești nu trebuie să le spun...

— Atunci?

— Eu, unul, cred, fachire, că fiecare om are o credință, acesta este firul cu care zeii se leagă de viață. Eu cred că va veni o vreme a oamenilor demni, cu șira spinării dreaptă, oameni care nu vor voi și nu vor putea să se plece... Vreau s-o ajung.

— Atât de mult vrei să trăiești?

— Nu... nu sunt dispus să plătesc atâta pentru fericirea de mai târziu. Să adorm vreau, să dorm până atunci... Tu o poți face! Adoarme-mă, fachire!...

Fachirul tace.

— Nu vrei să-ți îi cuvântul? — întreabă oaspetele.

— Nu despre asta e vorba — răspunde fachirul. Mă gândesc numai, cine te va trezi? Eu — nu, copiii și nepoții mei — nici ei... Cine își va aminti de tine?

— Nu-ți fie teamă... Pe mine mă va trezi vremea aceea... prea liniștită nu va fi venirea ei!

COPIII (Poveste de Sucot)

Larna, tata era croitor, vara, muncea la livadă. Nu vă place neamul meu? Puneți povestea deoparte. Ar fi însă păcat. E o poveste frumoasă.

Pe vremea aceea eram încă la școala pentru băieți, la *heder*. Vara, pe înserate, după rugăciunea de seară, mergeam la părinți, la livada ce o țineam în tovărășie cu un meșter plăpumar. În timpul verii, locuiam împreună la livadă.

Tatăl meu, evreu simplu, ținea ca din mine, Riven Beniumin, unicul său fiu, să nu iasă croitor sau truditor la livadă, ca dânsul, ci om cu carte, cunoscător al *Torei*, un rabin sau cel puțin judecător, un *daian*! Iar de nu se va putea, un bun învățător tot e o cinste să fii.

Nu învățam greu, dar nu eram silitor. Mă trăgea așa mai mult la joacă, îmi plăcea să împlutesc lumânări de *havdala*, să fac țirezi, să tai păsărele din hârtie și alte lucruri de felul ăsta.

Livada îmi plăcea mai mult decât *hederul*. Când dădea vreo ploaie mare și eram silit să rămân în oraș să înnoptez la învățător, pe un pat improvizat între ușă și putinica de apă, simțeam că mă sufoc. Toată noaptea aveam vise urâte.

De pildă, se făcea că năvăleau băieții în livadă și scuturau perele. Tata dormea, mama dormea. În partea cealaltă, în cortul meșterului vâtar, de asemenea dormeau cu toții. Eu, stând singur în mijlocul livezii, strigam: „Tată, mamă! Domnule Zeilig Zalman, Trane — așa o chema pe nevasta domnului Zeilig Zalman —, Goldală!”

— Neobrăzatele — mă trezea, nu prea delicat, învățătorul —, de ce fel de Goldală e vorba?

Apucă-te de povestește unui învățător oarecare că Goldală e o fetiță, unica fiică a lui Zeilig Zalman vâtarul și a nevestei sale Trane, o fată ceva mai micuță decât mine, cu care mă joc în nisip și de dragul căreia fac din când în când câte un fluieraș și cânt în amurg printre copăceii din livadă.

Mă întorceam, tăcut, pe partea cealaltă, adormeam și visam mai departe.

Odată, la începutul verii, dascălul ne spune că-l doare tare capul și ne dă drumul cu o jumătate de oră mai devreme. Cât pe ce să țip de bucurie! Prietenii vor să mă oprească, să jucăm țintar, să facem schimb de nasturi, de penițe. Nici nu vreau să aud. Zbor ca săgeata. După obiceiul celor de la livadă, cum ies din oraș scot cizmele, le leg și le arunc pe umăr. Să trag o goană de trei kilometri nu e mult. Asud alergând. Ajung în livadă, azvăr cizmele lângă porțiță și, dormic să mă aflu cât mai curând în mijlocul livezii, o iau la fugă.

În livadă, liniște. Pesemne că ai mei trag un pui de somn în corturi. Nu e încă de lucru, și acuma dorm, fiindcă mai târziu nu vor mai avea timp. Vin luni întregi de veghe. De jur împrejur sunt sate cu copii lacomi de fructe...

Mă opresc și mă uit împrejur.

Observ că sub un păr înflorit se mișcă ceva. Mă apropii.

Goldală! Stă aplecată, înfige niște nuiiele în pământ și e atât de adâncită în lucru, că, desculț fiind, nu-mi aude pașii... Mă apropii binișor și pieziș de copăcel, apuc tulpina tânără și subțire și-o scutur. Cad fulgi mici de zăpadă în părul ei...

Goldală se numea și avea într-adevăr păr auriu¹; avea ochișori blânzi și surâzători și gropițe în obrăjori.

Cum mă zărește, se oprește din lucru, lasă să-i ningă florile albe în păr și pe umeri și abia după un timp ridică ochii și spune, roșind puțin:

— Păcat, Riven Beniumin, faci pagubă!

Las copacul și-o întreb ce face.

Îmi spune că-și face o grădiniță numai a ei și-mi arată nuiielele înfipite în pământ.

— Și ce va crește în grădinița ta, Goldală?

Vrea, în primul rând, flori. Trandafiri roșii, crini albi și multe altele...

— Dar fructe?

— Și fructe! Dar nu fructe din astea... Pergamute, da... Dar principalul e să fie lămâi, *etroghimi*... *lulavimi* — spune ea, lungind vorbele cu glăsciorul ei subțire și uitându-se la mine cu ochișorii ei visători.

Pentru ca băieții din sat să-nu-i poată ataca grădinița și să-i scuture fructele, face împrejurul grădiniței o „cetate”. (Orașul nostru are o cetate.) Eu mă așez alături. Ideea îmi place. Lucrăm împreună.

Se înserează. Dinspre cortul meșterului plăpumar se aude un glas.

— Goldală, unde ești, Goldală?

Dinspre cortul nostru, de asemenea:

— Riven Beniumin! Riven Beniumin! Și cu mirare și neliniște: N-a venit încă de la *heder*?

E glasul mamei! De o parte și de alta, în fața fiecărui cort e câte un foc. Pe foc oale: se pregătește cina. Vecinii o cheamă pe Goldală, ai mei mă strigă pe mine. Auzim ca prin vis, cufundați în lucru, și nu răspundem. Trei ziduri va avea împrejur, precum cetatea din oraș. Printre ziduri vom turna apă.

— Știi ceva, Goldală?

— Ce?

¹ Joc de cuvinte. Goldală corespunde numelui Aurica.

— Pe ziduri să stea soldații!

— Soldați? Din ce? — întreabă ea.

Nu gândesc mult și-i răspund:

— Din bețișoare subțiri. Le cioplesc eu. Știi doar că am un cuțitaș!

Goldală știe.

— După câte îmi amintesc eu, printre lucrșoarele mele am și câteva cioburi de porțelan. Ele vor fi ofițerii.

Ea ridică mirată căpșorul:

— De unde ai cioburile de porțelan?!

— Am — mă laud eu. Le-am cumpărat pe nasturi! Le-am schimbat! Vezi? — și-i arăt câți nasturi îmi lipsesc.

— Și eu — zice ea — am găsit în oraș, când m-am dus să cumpăr sare, o bucată de sticlă lunguiață, roșie. Se vede prin ea tare frumos!

— Va fi — zic eu — general!

— General — consimte Goldală.

Și ne vedem de treabă mai departe.

— Ești un ucigaș! — strigă Trane către bărbatu-său. Dă o raită prin livadă! Poate a adormit undeva sub un copac.

Iar maică-mea se face auzită din partea cealaltă a livezii, speriată:

— N-ai inimă, Berl! (numele tatei) Fugi până în oraș! Vai de mine, i s-o fi întâmplat ceva... Poate că i s-au răscolit iar limbricii!

Trebuie să ne întrerupem! Ieșim de sub păr și alergăm fiecare spre cortul său.

Tatei și mamei chestia asta li s-a părut cam ciudată... Așa târziu, plin de pământ, de iarbă! Dar bine că-s acasă! Și cartofii sunt gata.

După masă li se face somn...

Am trecut cu bine hopul. La cetate lucrăm în fiecare seară. Din când în când, ne mai furișăm și după cină la lucru.

Părinții — ambele perechi — se plimbă prin livadă, se uită la rod, hotărăsc care copaci trebuie sprijiniți. Prețuiesc recolta și își fac socoteala cam cât le va rămâne dacă vor obține prețuri bune. Și aproape că uită de noi...

Iar noi lucrăm cu spor. Cetatea crește zi de zi. Pentru mine, cel puțin, cetatea e totul! Goldală însă nu uită nici grădinița. Cum

găsește o nuielușă proaspătă, frumoasă, o înfige acolo. Totuși, cetatea o interesează pe zi ce trece tot mai mult. Măine, când Goldală va ieși cu stropitoarea să ude morcovii și ridichile, va turna apă între zidurile cetății. Când voi veni de la *heder*, între cele trei ziduri vor curge două râuri!

— Și ce au să mănânce soldații? — întreb eu deodată.

— Pâine! — răspunde Goldală. În partea cealaltă a grădinii este lut. Am să aduc să facem colaci. Covășică îmi fac dintr-o ridiche mare. Dar — se arată ea îngrijorată — unde coacem pâinea?

— Trebuie să facem o brutărie — zic eu —, o brutărie militară. Într-o cetate trebuie să fie și o brutărie.

Goldală sare în sus și de bucurie bate din palme.

— Mai încet, mai încet! O să ne audă!

Eu mă apuc de lucru. Goldală mă ajută. Curând săpăm în grosimea zidului interior un cuptor. Mai trebuie să înălțăm un coș! Undeva în livadă există o bucată de tablă, Goldală știe unde.

Se ridică și parcă zboară cu piciorușele mici, desculțe. Mă uit după ea și tremur să nu-și taie piciorușele în vreun ciob. Dar iat-o că s-a întors nevătămată.

Răde.

Părinții stau pe lângă straturi și numără morcovii!

Goldală îmi întinde tabla. O iau și vreau s-o îndoi, s-o rotunjesc. Mă tai la deget.

Goldală se sperie, sare în sus țipând. Sar și eu, îi prind căpșorul și-i astup gurița cu mâna nevătămată.

— O să ne audă!

Și chiar ne-au auzit.

— Ce țipi, Gol-da-lă, Gol-da-lă!

E glasul mamei ei.

— Nimic, nimic! — răspund eu pentru dânsa.

— Dar tu, Riven Beniumin? — aud eu vocea mamei.

— Ce faci tu în livadă, obrăznicătură?! — adaugă tata.

— Nimic — răspund eu. Nimic! Mă duc să mă culc.

Mă îndrept spre cortul nostru și mă arunc pe pat, ținând drept și neclintit degetul din care picură sânge...

— M-am culcat, tată! — strig eu spre livadă.

— Bine, bine! — răspunde mama, parcă râzând. Poate mi s-a părut numai.

Între timp, Goldală se furișează până la mine și, la lumina palidă a lunii, îmi leagă degetul.

A doua zi dimineata, tata și mama mă duc la *heder*. Tata merge înaintea, mama la urmă, eu la mijloc. Nu le văd fețele, dar înțeleg că sunt întunecate. Se vede c-am păcătuit cu ceva. Mă vor pârî la *rebe*...

Tare frică nu mi-e. Sunt totuși unicul lor fiu. Mama și spune: „Ne-a rămas unul singur din opt“. Gândurile o iau razna.

„Ce bine! Eu — unic fiu; Goldală — unică fiică!“. De ce e bine, nu-mi dau seama, dar gândul acesta mă urmărește. „E totuși bine!“.

În sfârșit, ajungem.

— *Rebe* — începe tata, după ce se salută cu învățătorul —, de azi încolo băiatul nostru nu mai vine la livadă. Și explică: Băiat mare, și se mai joacă în nisip!

— Și încă cu fete — adaugă mama.

— Vai, vai, vai! — dă din cap dascălul meu.

Nevastă-sa, care tocmai scotea spuma din oala cu supă și nu putea pleca de lângă plită, oftează:

— Copiii de azi! Of, copiii de azi!

Dar nimeni n-o ia în seamă.

— Are să doarmă la dumneavoastră — hotărăște tata.

Mie nu-mi cer părerea. Tata, mama, învățătorul mai spun fiecare câte ceva, dar eu nu mai aud nimic.

Scoțând cu toată gravitatea spuma din oală, dascălița, care niciodată nu lasă ciorapul din mână, scapă ghemul de ață de sub braț... Ghemul se rostogolește pe podea. Pisica se arată la marginea cuptorului și holbează niște ochi scânteietori. Se teme de străini, dar nu se poate totuși stăpâni, sare jos și începe să se joace cu ghemul.

„Cum de nu văd ei toate astea?“, mă mir eu. Dar iată că tata mă zgâlțâie de umeri:

— Și ce-o să iasă din tine? Un necioplit, un biet croitor ca mine?

Mă feresc să-i spun că aş vrea să țin și eu o livadă în arendă și să fac în jurul livezii o cetate, ca s-o apăr de băieții din sat.

— Țineți deci minte, *rebe*, doi guldeni pe săptămână pentru dormit. Și păziți-l...

Dascălul dă din cap aprobator.

— Dar de bătut — îl ia mama la o parte —; ferească Dumnezeu! El singur ne-a mai rămas din opt!

Vai, ce mult o iubesc pe mama!

Greu mi-a fost să suport viața la *heder*, fără cetatea noastră. Cine știe dacă Goldală o va putea termina fără mine! Mi-e dor și de livadă și de tata și de mama, dar din ce în ce mai mult de Goldală. Închid ochii, o văd șezând sub păr, ninsă de flori albe.

Dar n-ai voie să te gândești la așa ceva.

Până una-alta, iată c-a sosit și luna a douăsprezecea, *Elul*. Învăț să suflu din corn, din *șofar*. Merge.

— De-ai pune atâta suflet la învățătura *Ghemarei*! — spune *rebe*.

— Și să suflu din *șofar* — întreb eu — e o nimica toată? Nu e o faptă bună, o mare *mițva*?

— Asta o poate face și un croitor! — răspunde *rebe*.

— Ce vorbești, Mehl?! — se amestecă dascălița. Un om cată să știe pe ce lume trăiește! — bombăne ea la vatră.

— Tata — strig eu jignit — e în primul rând pomicultor...

Dascălul vrea s-o dreagă, luându-mă cu vorba bună:

— Nu suflatul din *șofar* e important. Importantă e evlavia cu care sufli!

De bătut, nu mă bate. Cu maică-mea nu e de glumit. Ea e în stare să-i arunce pe flăcăi peste gard! Și dacă se ivește vreo neînțelegere cu un negustor de fructe, îl ia pe evreu de barbă și-l trage din livadă până în oraș la rabin... Doi kilometri și jumătate!

Pentru zilele de *Roș Hașana*, tata și tovarășul său au tocmit neevrei paznici la livadă, iar ei au venit cu toții la oraș. Părinții, acasă la noi, nu departe de învățătorul meu, iar tovarășul tatei, cu nevasta și cu Goldală, la ei acasă. Unde locuiesc, nu știu. Și nu e frumos să întreb.

Prima zi de *Roș Hașana*, în clipa solemnă când se suflă din *șofar*, stau la fereastră, privesc și ochii îmi rătăcesc în depărtări...

Sub cer zboară niște ciudate stoluri de păsărele. După ce dispar, arunc o privire în curtea sinagogii. Goldală! A venit să audă *șofarul*. Cu o băsmăluță albă pe cap, stă aplecată cu atâta nevinovăție și cuminenție... Stă deoparte, nu mă vede, se face că nu mă știe.

Cantorul izbucnește:

— *Lamnațeah!*

Tot *beit-hamidrașul*, toată casa de rugăciuni, se agită. Valul ia și sufletul meu și-l duce departe, departe...

De *Iom Kipur*, seara, tata, mama și eu ne întoarcem la livadă. Aș vrea să întreb unde sunt Goldală și părinții ei, dar nu am curaj. Pe tovarășul tatei l-am văzut la „Sfințirea lunii noi”¹ și i-am urat cele de cuviință de Anul Nou. Dar trebuie să-i urez și Tranei, și fetei.

Totuși, nu pot întreba unde sunt, cuvintele îmi rămân în gât. Mă simt neliniștit. Nu cumva s-o fi simțind Goldală rău din cauza postului? Nu cumva s-a îmbolnăvit, ferească Dumnezeu, și a rămas în oraș? Ceaiul și prăjitura nu-mi tihnesc. Mi se opresc în gât.

După puțin timp, mama ia oala cu supă de pasăre și iese.

— Păcat de lemne — spune ea — și se duce să încălzească supa la Trane. Acolo arde de mult focul. Au venit, deci, mai devreme.

— Slavă Domnului! — rostesc fără să vreau și-mi simt deodată inima ușurată.

— Ce-i? — întreabă tata. Mama se oprește.

— Nimic! — spun eu repede. Nimic! Slavă Domnului, toți au trecut cu bine postul. Dumnezeu ne-a iertat păcatele...

Eu tot îndrug vrute și nevrute; mama se întoarce brusc și iese. Simt că, ieșind, zâmbeste.

Tata întreabă:

— Și acum, ce trebuie să facem?

— Știu eu!

Aprind un felinar, tata ia un par și un topor și mergem să batem primul țărș pentru cort, pentru *suca*.

— Du-te și cheamă-l pe Zeilig Zalman.

¹ Rugăciune rostită seara în fața lunii, sub cerul liber, în prima jumătate a lunii Tisri (septembrie-octombrie).

Nu mai e nevoie să-l chem. Din cortul de peste drum a și pornit-o spre noi meșterul plăpumar. După el vine Goldală, cu felinarul.

Suca celor doi asociați se va ridica în mijlocul grădinii.

— Eu un țaruș și tu un țaruș! — spune tata.

— Eu pe partea asta — răspunde tovarășul lui și-și fixează un loc. Tata se postează în fața lui și amândoi se apleacă. Eu și Goldală ne apropiem, ne aplecăm la rândul nostru și le luminăm.

Întâmplător, căpșoarele noastre se întâlnesc, se ating. Ne trece un fior. Felinarele tremură în mâinile noastre. Topoarele bat. Și eu îi șoptesc:

— Un an bun, Goldală!

— Un an bun! — răspunde ea încet.

Mamele noastre au pregătit cele convenite de sărbători. Tații au înghebat *suca*. De împodobit, am împodobit-o eu și Goldală. Să împodobești o *suca* e tot o *mițva*. Ne lasă. Dar asta nu înseamnă că ne „jucăm“. Goldală a strâns de undeva jumătăți de coji de ouă și le-a atârnat pe pereți. Eu am tăiat păsărele din hârtie roșie și în fiecare jumătate de ou am pus o păsărică roșie, cu ciocul afară, îndreptat spre mijlocul *sucăi*.

Păsărelele parcă-s vii. Goldală nu mai poate de bucurie, bate din palmuțe.

— Ai să vezi, o să cânte! Trebuie să cânte...

După aceea am făcut un felinar dintr-un harbuz mare golit și în coajă am crestat cu litere frumoase, de tipar, versetul biblic: *În corturi să locuiți*.

— Asta înseamnă — îi explic eu lui Goldală — că Dumnezeu a poruncit poporului lui Israel să șadă opt zile în *suca*.

Am pus în harbuz o lumânare. Spre seară vom încerca felinarul. Goldală dă fuga după chibrituri. Se întoarce îmbujorată. Ochisorii îi strălucesc. Aprind un chibrit, dar mâinile îmi tremură. Abia am putut aprinde felinarul. Uite, arde. O lumină mică, sfioasă, se împrășteie lin în *suca*.

Versetul biblic e luminat mai clar, devine mai vizibil.

— Vai, ce mult îmi place sărbătoarea de *Sucot*! — strigă Goldală.

Ne depărtăm câțiva pași și rămânem cu gurile căscate de admirație...

— Păsărelele au să cânte, au să cânte! — insistă Goldală.

În spatele nostru stau părinții.

Se aude glasul tatei:

— Gafa, ștregarilor?!

Rămân liniștiți, muți și ei de atâta frumusețe, privindu-se unii pe alții. Bărbații parcă zâmbesc sub mustață. Ochii femeilor strălucesc... Fără să vreau, o apuc pe Goldală de mână.

Nu ne mustră nimeni...

Suca!

După masă. Sub un copac în livadă, tata și tovarășul său dorm.

— Sub pergamute! — spune Goldală.

Eu o privesc și zâmbesc.

— Și mamele noastre lângă straturi!

— Sub pruni! — precizează ea.

Noi ședem în *suca*.

Ridic într-adins mâna în sus, ca Goldală să vadă ce inelușe frumoase de frunză de *lulav* am pe degete.

— Singur le-am împletit — mă laud eu.

— Să vezi — răspunde ea — ce cozonaci știu eu să fac!

Vrea și ea inele.

Rămânem un timp tăcuți.

Păsărelele roșii nu cântă, dar în inima mea cântă ceva.

— Știi, Goldală, de ce se șade în *suca*?

Și-mi răspund singur:

— În amintirea ieșirii din Egipt.

Și-i explic.

După puțin timp, mă întreabă:

— Știi, Riven Beniumin, de ce se mănâncă napi și morcovi?

Știu, vezi bine, dar mi-e rușine să spun.

— Și miere? — întreabă ea din nou.

— Ca să ai un an dulce — îi răspund eu încet.

— Știi că de *Simhat Tora* — spune ea — se taie morcovii în felioare subțiri, ca galbenii de aur!

După un timp, iar vorbesc eu:

— Știi, Goldală, ce oaspeți vin în *suca*? Patriarhii și străbunicele noastre. Și știi, Goldală, ce e „sărbătoarea aducerii apelor”¹, de *Sucot*?

Nu știe și-i povestesc.

— Vai — termin eu cu un oftat ---, ce veselie era în templu! Cine n-a văzut veselia asta n-a văzut o adevărată veselie.

— Povestește-mi, Riven Beniumin, povestește-mi — se roagă ea.

Mă privește, roșește, își apleacă căpșorul auriu și-l sprijină de pieptul meu. Aude oare cum îmi bate inima? Vreau s-o întreb, dar îmi pierd graiul.

— Povestește-mi! — se roagă ea încă o dată, încet, tremurător. Și eu îi povestesc:

— După masă începea serbarea în partea unde stăteau femeile. Toți evreii din vechiul Israel, toți pelerinii se veseleau. Chiar cei mai de seamă oameni, capii universităților, bătrânii din Sanhedrin, care cunoșteau toate cele șaptezeci de limbi² și puzderie de farmece, se veseleau. Toți țineau făclii în mână, un fel de torțe aprinse, și dănțuiau. Leviții cântau capitole întregi din psalmi, din tot șirul de instrumente arătate în psaltire. Lumea dimprejur dănțuia... un cerc în alt cerc, o horă fără sfârșit.

Rabi Simon ben Gamliel³, un mare învățat, un foarte mare învățat, ținea opt făclii și, dănțuind, arunca flăcările una după alta în aer, dar cu atâta dibăcie, că nici o facă nu cădea pe pământ, nici o flăcără nu se stinge în aer.

Așa se dănțuia toată noaptea. Nimeni nu dormea. Dacă obosea careva, își sprijinea capul de umărul celui alt și ațipea puțin. Se trezea apoi și dănțuia mai departe.

¹ Serbări populare în cadrul sărbătorii de *Sucot*, cu care ocazie se făceau rugi pentru ploaie.

² În antichitate, evreii credeau că în toată lumea există 70 de limbi vorbite.

³ A fost capul Sanhedrinului (cea mai înaltă instanță judecătorească la iudei) pe vremea dărâmării celui de al doilea Templu. După dărâmarea Templului, a fost ucis.

Și așa până dimineata, până când doi *kohanim*, paznici la poarta unde erau femeile, suflau din *șofar*, semn că lumea trebuie să plece. Și atunci lumea se împrăștia...

Când începusem să povestesc, capul lui Goldală alunecase pe pieptul meu... Ochișorii ei priveau în sus, spre mine, spre buzele mele și parcă erau din ce în ce mai mari... Pe măsură ce povesteam, ochii ei deveneau din ce în ce mai vișători, mai mici, tot mai mici. Genele lungi se lăsau încet-încet în jos. Și eu povesteam tot mai încet-mai încet. Ea, în schimb, respira tot mai tare. Îi sorbeam respirația. Merele cele mai proaspete nu sunt atât de parfumate.

Ochișorii i s-au închis de-a binelea.

Și-mi vine o idee. Să scot un ineluş din degetul meu, să-l pun pe un degetel al ei de la mână ce o ține sub căpșor.

Simte sau nu?

Pun inelul și buzele mele, fără vrere, fără știrea mea, șoptesc încet-încet în urechea lui Goldală, cuvintele mirelui:

— *Harei at...*

Nici nu termin, că Goldală sare în sus. În ochii ei larg deschiși se citește spaimă, furie, dar și dragoste. Totul se adună într-un strigăt.

— Ce-ai făcut?

— Nu-i nimic — aud imediat vocea mamei mele în ușa *sucăi*. Dacă o vrea Dumnezeu, om apuca și logodna.

Se vede că bătrânii s-au sculat de mult. Tot căutându-ne, s-au apropiat de *suca*, s-au oprit și-au auzit.

De *Hol-Hamoed*, s-a făcut logodna.

De *Simhat Tora*, Goldală a venit la sinagogă să sărute Sulurile Legii, pe care le duceam eu.

Ea avea două stegulețe, în fiecare mână câte unul. Rar vezi stegulețe atât de frumoase. Unde le-a găsit, nu știu.

PISICA EVLAVIOASĂ

Într-o casă au fost trei păsărele cântătoare, și tuturor, una după alta, le-a făcut seama pisica.

Pisica asta nu era o pisică oarecare. Era un suflet cu adevărat evlavios. Nu degeaba purta rochia albă a nevinovăției și în ochi i se oglindea cerul. Era o pisică pioasă, o pisică fără de prihană. De zece ori pe zi se spăla. Dar de mâncat, mânca liniștită, undeva deoparte, într-un ungher.

În timpul zilei abia dacă linciurea puțin lapte; carne mânca numai către seară. Carne cușer — șoricească. Și nu se grăbea la mâncare, ca neciopliții. Nu înhăța și nu înghițea ca hămesiții. Mânca jucându-se... cu grație. Să mai trăiască șoricelul o clipă și încă o clipă. Să mai țopăie împrejur oleacă, să mai tremure, să se spovedească. O pisică evlavioasă nu se grăbește!

Când prima pasăre cântătoare fu adusă în casă, pisicii i se strânse îndată inima de mila ei.

„O pasăre atât de frumoasă — oftă pisica —, atât de micuță, atât de dulce și să nu aibă parte de lumea viitoare!“

Dar nici nu poate să aibă parte de lumea viitoare! — era încredințată pisica. În primul rând, se spală după moda nemțească,

cu tot trupul în străchinuța cu apă. În al doilea rând, de vreme ce a fost băgată în colivie, înseamnă că e o fiară sălbatică, cu toate că s-arată a fi o păsărică tânără, cântătoare, dulce și gingașă. Și apoi, însuși cântatul ăsta! Cântatul ăsta deșăntat, șuieratul ăsta și privirea asta sfruntată, îndreptată spre cer! Această dorință de a se smulge din colivie spre lumea păcătoasă, spre cerul liber, către fereastra deschisă!

Oare a stat vreodată o pisică în colivie? A șuierat vreodată o pisică evlavioasă așa, și-a îngăduit cândva vreo pisică să înfrunte cu atâta nerușinare lumea?

Păcat! — i se rupea inima bunei pisici evlavioase. E vorba doar de o vietate, de un suflet ales, de o scânteie divină.

Și îi dădură lacrimile.

Însă toată nenorocirea vine de acolo că păcătosu-i trup e atât de frumos. De asta e viața atât de veselă, și ispita atât de puternică!

Cum ar putea o păsărică atât de mică și gingașă să reziste marii și groaznicei ispite?

Și cu cât trăiește mai mult, cu atât păcătuiește mai mult și cu atât mai mare-i va fi pedeapsa. Nu-i așa?

Și un foc sacru se aprinse în sufletul pisicii, focul sacru al apărătorului moralei... Sări pe masa unde se afla colivia și într-o clipită se și văzură zburând penele...

Pisica se alese cu o bătaie bună... Loviturile le primi cu resemnare... Oftă pios și-și recunoscă vina cu un miorlăit sfâșietor.

De-acum încolo nu va mai păcătui.

Isteață fiind, pisica pricepu de ce a fost bătută... De-acum încolo se va feri de bătaie.

„Am fost bătută, înțelesese pisica, din cauză c-am umplut casa cu pene; pentru că pe fața de masă albă, brodată, au rămas pete de sânge“...

Cu alte cuvinte, o asemenea sentință trebuie dusă la îndeplinire cum se cuvine, în liniște și cu pietate; să nu zboare nici un fulg, să nu curgă nici o picătură de sânge.

Și când ai casei cumpărare o a doua pasăre cântătoare și i se dădu drumul în cameră, o sugrumă încet și delicat și o înghiți cu pene cu tot.

Pisica se alese cu o nouă bătaie.

Abia acum înțelese, însă, că nu de pene era vorba, că nu petele de sânge de pe fața de masă interesau...

Adevărul e că nu ai voie să ucizi! Că trebuie să iubești, să ierți... Că nu prin pedepse capitale va fi îndreptată lumea asta păcătoasă!

Cată s-o aduci pe calea cea bună, să-i faci morală, să te adresezi inimii!

Un canar pocăit poate să ajungă la un asemenea grad de înălțare sufletească, încât nici cea mai evlavioasă pisică nu-l va prinde din urmă!

Și pisica simțea că-i crește inima de bucurie! Să se termine cu tot ce-a fost rău în trecut, să se termine cu asprimea.

Milă, milă și încă o dată milă...

Și cu milă se apropie de cel de al treilea canar.

— Nu te speria — îi spuse ea, cu cea mai blândă voce ieșită vreodată din gâtul vreunei pisici. Ești păcătos, dar nu-ți voi face rău, pentru că mi-e milă de tine! Nici măcar nu-ți voi deschide colivia, nici nu te voi atinge măcar! Taci? Foarte bine! Decât să cânti cu nerușinare, mai bine taci! Tremuri? Cu atât mai bine! Tremură, tremură, copilul meu, dar nu în fața mea. În fața creatorului lumii să tremuri, în fața numelui lui cel iubit! De-ai fi și de acum încolo ca azi, liniștit, curat și cu frica de Dumnezeu... Uite, eu te voi întări în frica lui Dumnezeu! Din sufletul meu pios voi răspândi asupra ta liniște, blândețe și pietate... Prin suflarea mea să pătrundă credința în trupul tău, teama de Cel de Sus în oscioarele tale, pocăința și părerea de rău în inimioara ta!

Și abia acum simți pisica ce bine e să ierți, ce bucurie e să insufli altuia dreapta credință și pioșenia...

Și inima cea mai evlavioasă, în cea mai evlavioasă pisică albă, crescă de bucurie!

Însă canarul nu mai putu respira într-o atmosferă pisicească. Și se sufocă.

WISELE UNEI GĂINI

A fost odată o găină, mîtoarea mărului Cucuriguș, o găină mare, de neam ales și, pe deasupra, tare deșteaptă.

Găina cea mare, de neam, ședea, bineînțeles, nu la închisoare — ferească Dumnezeu! —, ci în cuibar și avea sub ea, cu siguranță, vreo patruzeci de ouă.

Dacă-ți vezi de treabă, te ajută Dumnezeu...

De aceea, ouăle ei erau mari și, probabil, cu plod. Din ouă aveau să iasă, așadar...

Dar tocmai la asta visa găina.

Visa cu ochii închiși. Vedeă, ca aieă, cum din ouă ies vreo patruzeci de cocoși.

Toți cocoși și nici o singură găină! Unul și unul! Cocoși din țara cocoșilor. Mari, mînioși, cu picioare de oțel, cu ciocuri tari, cu aripi ca de vulturi și creste roșii, roșii-aprinse!

Numai să nu mi-i deoache cineva!

Și ceata de voinici păși afară de-a dreptul din ouă și pomi prin curte...

Iar ea mergea în urma lor și îi creștea inima, i se umplea, de parcă ar fi fost pusă pe drojdie. Să-i iasă din piept, nu alta!

Las' să iasă!

— Cucurigu! — Țipa toată ceata deodată. Un astfel de sunet nu s-a mai pomenit pe lume.

— Cucurigu! — Movilița de gunoi de lângă bucătărie se mișcă, se clătina și se împrăștia în toate părțile. Geamurile casei tremurau toate.

— Cucurigu!

Și toți, toți din preajmă, rămăneau ca împietriți!

— Cine or fi voinicii ăștia?

Câinele cel bătrân și lăptos ieși din cușcă și rămase cu botul căscat. Parcă uitând unde îi e limba, nici de lătrat nu mai putea lătra!

Droaia de pisici se înșirui pe gardul ce înconjura curtea și nu-și mai lua ochii de la ei.

Cărțițele ieșiseră de sub pământ, iepurii apăruiți la marginea pădurii erau atât de uluiți, c-ai fi putut să-i prinzi cu mâna...

Și dumnealui, oare ce va zice? Dumnealui, marele scurmător în nisip, marele „înghițitor“ de boabe, bărbatul ei? Se va mai uita el la vreo altă găină?!

Vezi bine că nu!

Atunci, abia atunci va fi ea în culmea fericirii! Când el va afla și va vedea ce a fost ea în stare să facă! Când toată lumea va afla ce i-a dăruit dânsa! Și-atunci, va putea muri împăcată! Atunci se va duce singură la grășana de bucătăreasă și-i va întinde gâtul.

„Ia-mă, îi va spune, și pregătește cina!“.

Parcă se auzea ciocănind sub găină, dar ea nu simțea nimic. Gânduri triste i se adunau în căpșor.

„Ia și pregătește cina!“.

Dar de ce? De ce trebuie ca totul să se termine sub cuțit? De ce să-i mănânce oamenii carnea, câinele să-i roadă oasele, iar din penele ei să se facă perne?

Oare pe lume nu mai există milă, dreptate? De ce să nu facă lumea deosebire între o găină și alta, între o zvăpăiată, o guralivă, o intrigantă sau nu știu ce nenorocită de găină și o găină de neam ales, o găină care aduce pe lume astfel de cocoși, astfel de eroi, cum vor fi ai ei?!

— Piu! piu! piu!

Dar ea nu auzea.

Pe jumătate adormită, își depăna mai departe visele. Și după cuțit? Se termină oare totul? Oare de partea cealaltă a gardului nu mai există nimic?

Dincolo de gard începe îndată pădurea. Dar după pădure?

Oare nu se adună acolo sufletele găinilor evlavioase și ciugulesc ovăz, orz și grâu, în deplină libertate și fără teama cuțitului?

— Piu! piu! piu!

Găina nu auzea...

Era însă mamă și o mamă cată să uite de sine însăși! Nu viața ei interesează, ci viața odraslelor!

Sănătoase și sprintene trebuie să le aducă pe lume! Chiar dacă peste un timp nu-și vor mai recunoaște mama și o vor goni de lângă movilița de gunoi gras.

Ea însă va trebui să-și facă datoria...

— Piu! piu! piu!

În sfârșit, auzi!

Nu, nu se va ridica din cuibar atât de curând!

Știa că afară e vânt, furtună și că voinicii ei ar putea răci, așa mici cum sunt.

„Ce tot piscuiți? Oare nu vă e bine la pieptul mamei? Nu vă e cald, nu sunteți la adăpost sub aripile mele? Răbdare, copii, răbdare! Nu va sufla veșnic vântul cel rău, nu vor fi veșnic nori pe cer... Dumnezeu se va milostivi, Dumnezeu nu va uita de cocoșei lui. Cerul se va însenina, soarele va lumina și va veni o vreme, o vreme“...

Câteva găini, care de mult își scosese puii în curte, veniră la cloșca întârziată.

— Să fie cu noroc, într-un ceas bun! — se auziră cotcodăcind.

Dar ea hotărî că nu va răspunde, nu va ciuguli împreună cu ele... Își lăsă capul jos și-l ascunse între pene.

Găinile plecară supărate și ea își înălță iarăși capul, cu mândrie și plină de înțelepciune...

Mulțumi apoi Domnului c-a fost lăsată singură, singură cu gândurile ei, cu voinicii ei...

Inima îi creștea de bucurie. Ce copii buni are! Trebuie să fie, desigur, mai mari ca alți cocoșei! Și, uite, parcă au înțeles că le-a spus să aștepte. Stăteau liniștiți și așteptau. Nici unul nu mai mișca. Deștepți copii! Voinicia lui și gingășia și bunătatea ei!

Dumnezeu știe cât ar mai fi stat găina asta isteață așezată acolo, pe ei, dacă bucătăreasa, aducându-și aminte de ea, n-ar fi alergat într-un suflet s-o gonească de pe cuibar!...

Odată „mama” gonită de pe cuibar, ieșiră la iveală câțiva pui obișnuiți, mici ca toți puii, și de mult sufocați...

CARE?

I

Cea mai frumoasă statuie din grădină e a lui Venus, zeița greacă a frumuseții. Din marmură albă, pe un pedestal verzui, lucitor, se înalță frumoasa zeiță și privește cu ochii larg deschiși de pe o terasă cu trandafiri și crini proaspeți.

Pe alee apare o fată de vreo nouăsprezece ani. Fața îi radiază de bucurie, ochii îi strălucesc de bucuria vieții. Se apropie de Venus. Zglobie, sare pe pedestal. Au aceeași înălțime.

Lucrul acesta o încântă. Îmbrățișează cu brațele ei de alabastru gâtul de marmură al zeiței, apropie buzele ei proaspete, roșii, de ale acesteia. Rămâne așa o clipă. Iar trecătorii se întrebă:

„Care e mai frumoasă? Cea de piatră sau cea din carne?”

II

După un geam gros, lucitor, un manechin de ceară împodobit cu articole de modă, în vitrina unui magazin de galanterie.

Buzele, ce par proaspăt, dar țipător vopsite, sunt de un roșu nefiresc, fața îi e mată, palidă, ochii holbați, ficși, fără viață.

Mai groaznice sunt sprâncenele: un șir de peri țepoși, îndepărtați unul de celălalt.

Înăuntru, în magazinul pe jumătate cufundat în întuneric, doamnele cumpără fel de fel de panglici.

— Domnișoară — i se adresează o doamnă grasă vânzătoarei —, scoate panglicile alea carmin din vitrină.

Fata o ascultă.

Se mișcă cu pași obosiți și șovăitori. Face eforturi să-și țină ochii deschiși, de teamă să nu adoarmă în timp ce merge. Fața îi e frumoasă, dar stinsă, palidă, ofilită; buzele îi sunt însă roșii, proaspăt vopsite.

Deschide vitrina, se apleacă peste figurinele de ceară, să caute panglicile. Căutând, rămâne pe gânduri și privește fără țintă în gol. Rămâne așa o clipă. Iar trecătorii se întreabă:

„Care e mai înspăimântătoare? Cea din ceară sau cea din carne?“.

TICĂLOSUL

I

Un bogătaș trece într-o trăsură. Vede un cerșetor, rezemat de un zid. În stradă e frig și umed. Cine știe de când așteaptă o pomană bietul cerșetor!

Bogătașului i se face milă, scoate repede un bănuț de argint și i-l aruncă.

Cerșetorul privește locul unde a căzut moneda, dar nu se mișcă. Bogătașul îl vede și gândește: „I se pare puțin! Ticălosul!“...

II

Trăsura a trecut. Cerșetorul se apleacă oftând.

E umed, frig și îl dor oasele; picioarele îi sunt ca butucii... Cine știe cum va ajunge acasă, căci picioarele amortite nu-l ascultă. Așa cum stă, pare că nu va ajunge la monedă. Se apleacă el cât poate, întinde mâna și cu chiu, cu vai o apucă totuși!

O apropiere de ochi, o cercetează: e falsă.

Și spune la rândul său:

— Ticălosul!...

DOAR NU E UN CIORAP

Intre-un atelier de ciorapi.

Intră o fată, cu o duzină de ciorapi de lână. Se apropie de un domn în vârstă. Acesta aruncă o privire asupra mărfii și arată cu degetul spre un domn tânăr.

Domnul cel tânăr ia ciorapii în mână.

— Sunt destul de mari.

Îi pune apoi pe cântar. E în regulă. Ia un centimetru și măsoară lungimea, circumferința, talpa. Totul corespunde.

Fata răsuflă ușurată. Întinde mâna după bani.

— Un moment! — spune domnul cel tânăr. Ia de pe masă o lupă, o șterge și se uită la țesătură.

După o cercetare îndelungată, spune nepăsător, dar hotărât:

— Câteva fire rupte, trei ochiuri scăpate... Se scad trei procente!

— Dar... — încearcă să se justifice fata.

— Nici un „dar“ — o întrerupe domnul cel tânăr și îi dă o notă pentru casă.

Ușa se deschide din nou și apare un evreu cu o față palid-zâmbitoare.

— Bună dimineața!

— Bună ziua — răspunde domnul în vârstă. Pofțiți.

Evreul cel palid se apropie de bătrân. Se așază la masă.

— Fiul meu! — își recomandă bătrânul, cu mândrie, feciorul. E negustor! — adaugă el. Și încă ce negustor!

— Atunci e în regulă! — răspunde evreul. Un negustor are nevoie de bani!

— Bani! — dă din umeri bătrânul.

— Cincisprezece mii în numerar!

— Dar are un picior ceva mai scurt — se amestecă tânărul domn în vorbă, cu un zâmbet descurajat.

— Abia se observă! — spune pețitorul.

— Totuși, este mai scurt!

— Ei — intervine bătrânul —, o logodnică doar nu e un ciorap! N-o privești cu lupa!

BONȚE TĂCUTUL

Aici, pe pământ, moartea lui Bonțe Tăcutul n-a făcut nici o impresie. Încercați să aflați cine a fost Bonțe Tăcutul — cum a trăit, din ce pricină a murit, dacă a avut atac de inimă, dacă i s-au sfârșit puterile sau șira spinării i s-a frânt sub vreo povară? Cine ar putea spune? Poate că pur și simplu a murit de foame.

Mai mult s-ar fi interesat lumea dacă crăpa un cal de tramvai. Gazetele ar fi scris, sute de oameni ar fi alergat din toate ulițele să vadă stârvul ori măcar să privească locul unde s-a întâmplat nenorocirea.

Dar nici calul n-ar avea parte de atâta cinste de-ar exista atâția cai pe lume câți oameni! O mie de milioane!...

Bonțe a trăit tăcut și-a murit tăcut. Ca o umbră a trecut prin lumea noastră...

La circumcizia lui Bonțe nu s-a băut vin, nu s-au ciocnit cupe. La *bar-mițva* nu a rostit o cuvântare răsunătoare; a trăit între milioane de semeni, ca un neînsemnat fir de nisip pe țărmul mării. Și nimeni n-a băgat de seamă când vântul l-a luat și l-a dus pe celălalt țărm. În timpul vieții nu s-a păstrat nici o urmă din glodul în care s-a chinuit, iar după moarte vântul i-a dăruit scândura de

pe mormânt. Soția groparului a găsit-o departe de groapă și a pus pe foc, să-și fiarbă o oală de cartofi. Trei zile după moartea lui Bonțe nici chiar groparul nu mai cunoștea unde-i este mormântul.

Să fi avut o piatră la căpătâi, peste o sută de ani vreun cercetător ar fi găsit-o poate și numele lui Bonțe Tăcutul ar mai fi fost roșit o dată

O umbră! Chipul lui n-a rămas în amintirea nimănui și nici în inimă. Nimic n-a rămas de pe urma lui. Singuratic a trăit, singuratic a murit.

Dacă n-ar fi vălmășeala asta zgomotoasă a oamenilor, poate că cineva tot ar fi auzit când i-a troznit șira spinării sub povară; să fi avut lumea mai mult răgaz, ar fi observat, poate, că Bonțe — și el un om! — a avut toată viața doi ochi stinși, obraji înspăimântător de trași, încât chiar și atunci când nu ducea vreo greutate în spinare umbla cu capul plecat, de parcă și-ar fi căutat de viu mormântul. Să fi fost oamenii mai puțini la număr ca, de pildă, caii, s-ar fi întrebat, poate, cineva: „Unde a dispărut Bonțe?”

Când l-au dus la spital, ungherul său din subsol n-a rămas gol; zece ca el s-au năpustit să-l ocupe. Când l-au dus de pe patul de spital la morgă, alți douăzeci de bolnavi săraci așteptau patul acela. Când l-au scos din camera mortuară, s-au adus alte douăzeci de cadavre, căci tocmai atunci se prăbușise o casă... Cine știe câtă vreme va rămâne și în mormânt, cine știe câți așteaptă de pe acum ei doi coți de pământ în care odihnește!

Tăcut s-a născut, tăcut a trăit, tăcut a murit și încă și mai tăcut a fost îngropat.

*

Nu tot așa se petrecură însă lucrurile pe lumea cealaltă. Acolo, moartea lui Bonțe stârni vâlvă mare. Trâmbița lui Mesia răsună în cele șapte ceruri... Bonțe Tăcutul a răposat! Cei mai de seamă îngeri, cu aripile cele mai mari, zburară vestindu-se unul pe altul: „Bonțe s-a mântuit întru viața veșnică”. Raiul fu cuprins de zarvă, bucurie, agitație: „Sosește Bonțe Tăcutul, însuși Bonțe Tăcutul!”

Îngerași tineri, cu ochii scăpărând ca briliantele, cu aripioare aurii, diafane și cu pantofiori de argint, îi ieșiră lui Bonțe în întâm-

pinare cu bucurie. Fălfăirea aripilor, bocănitul pantofiorilor și râsul vesel al proaspeților îngerăși răsunară în toate cerurile, ajungând până la scaunul ceresc, astfel că însuși Dumnezeu află de sosirea lui Bonțe Tăcutul.

Patriarhul Avraham se postă la poarta raiului, cu mâna dreaptă întinsă în chip de salut. Un surâs blând strălucea pe bătrâna sa față.

Ce huruit se aude, oare, în cer?

Doi îngeri pregăteau, în rai, un jeț de aur curat pentru Bonțe!

Ce strălucește atât de puternic?

Se aducea o coroană de aur încrustată cu cele mai prețioase pietre. Tot pentru Bonțe.

— Încă înainte de sentința tribunalului ceresc? — se mirau cei drepți, nu fără oarecare invidie.

— O — răspundeau îngerii —, în cazul acesta judecata va fi o simplă formalitate. Însuși procurorul divin nu va avea nimic împotriva lui Bonțe Tăcutul. „Cazul“ va ține cel mult cinci minute.

Te joci cu Bonțe Tăcutul?!

După ce îngerii îl întâmpinară la intrare, intonând un imn pentru Bonțe, după ce patriarhul Avraham îi strânse mâna ca unui vechi prieten, după ce află că jețul său e pregătit în rai, că o coroană îi va împodobi fruntea, că în cazul său judecata divină e o simplă formalitate, Bonțe Tăcutul continuă să rămână tăcut. Ca și pe lumea noastră, de spaimă i se opri inima în loc. Era încredințat că e un vis ori o greșeală.

Era deprins cu amândouă. Nu o dată visase că adună bani din drum, că adevărate comori zac în fața lui. De fiecare dată se trezise însă mai sărac ca înainte... Nu o dată câte unul îi zâmbise din greșeală, îi aruncase o vorbă bună, ca apoi să-i întoarcă spatele și să scuie...

„Asta mi-e soarta“, își spuse și acum.

Îi era teamă să deschidă ochii, pentru ca visul să nu se spulbere și să se trezească în iad, între șerpi și balauri. Îi era teamă să scoată un cuvânt, să facă vreo mișcare, să nu fie recunoscut și aruncat pe vecie cine știe unde...

Tremura din tot trupul. Nu auzea laudele îngerilor, nu-i vedea dănuind în jurul lui, nu răspunse la inimoasa strângere de mână a patriarhului Avraham. Iar când fu dus în fața tribunalului divin, nu rosti nici bună-dimineața...

Era înmărmurit de spaimă.

Ea crescă și mai mult când, fără voie, zări podeaua de alabastru și briliante. „Pe o asemenea podea stau picioarele mele!, se gândi cu groază. Cine știe despre ce bogătaș, despre ce învățat, despre ce *tadic* e vorba... Când va veni, va fi vai și amar de mine!“.

De spaimă, nici nu-l mai auzi pe președinte pronunțând tare și clar: „Cazul Bonțe Tăcutul“. Tot așa nu luă aminte când acesta, înmânând dosarul apărătorului, îi rosti: „Dă-i citire, dar repede!“.

Sala se învărtea cu Bonțe, îi țiuiau urechile. Cu toate acestea, deslușea tot mai clar glasul melodios al îngerului apărător.

— Numele — auzi el — chiar că i s-a potrivit ca o mănușă!...

„Ce spune?“ se întrebă Bonțe și auzi apoi o voce nerăbdătoare tăind vorba apărătorului.

— Fără comparații!

— Nu s-a plăns niciodată — îl auzi mai departe pe apărător. Nu a cântit nici împotriva lui Dumnezeu, nici a oamenilor; în ochii săi nu s-a aprins niciodată vreo scânteie de ură și nicidecum n-a cerut nimic Cerului.

Bonțe nu pricepea nici un cuvânt. Din nou se auzi glasul cel aspru:

— Fără retorică!

— Iov n-ar fi rezistat. Bonțe a fost și mai nenorocit.

— Fapte, vrem numai fapte! — exclamă și mai nerăbdător președintele.

— La opt zile a fost circumcis.

— Fără naturalisme.

— Un *mohel*, un cârpaci de *mohel*, nu s-a priceput să oprească sângele.

— Mai departe!

— A tăcut — spuse mai departe apărătorul — chiar și-atunci când, după moartea mamei, s-a ales, la treisprezece ani, cu o mamă vitregă, un șarpe, o viperă.

„Poate că e vorba totuși de mine“, gândi Bonțe.

— Fără insinuări la alte persoane! — se mânie președintele.

— Îi drămuia îmbucătura... Îi dădea pâine veche de trei zile, zgârciuri în loc de carne, în timp ce ea bea cafea cu lapte cu caimac.

— La obiect! — strigă președintele.

— În schimb, la bătaie nu era deloc zgârcită. Prin toate spărturile hainelor lui zdrențuite se zăreau vânătaii. Iarna, pe cele mai cumplite geruri, îi spârgea, desculț, lemnele în curte, deși brațele-i erau prea slabe, buștenii prea groși, toporul prea tocit. Nu o dată a crezut că-i vor sări brațele din încheieturi, nu o dată i-au degerat picioarele; dar a tăcut, nu s-a plâns nici măcar tatălui său...

— Bețivanul de taică-su — se amestecă în vorbă, râzând, îngerul acuzator, și Bonțe simți un fior rece prin toate măduarele.

— Veșnic părăsit — continuă apărătorul. Nici un prieten, nici o carte, nici *heder*, nici măcar o haină întreagă, nici vreo clipă liberă...

— Fapte! — exclamă din nou președintele.

— A tăcut și mai târziu, când tatăl său, beat fiind, pe o noapte viforoasă, l-a zvârlit din casă. S-a ridicat tăcut din zăpadă și a plecat unde l-au dus picioarele... Tot drumul a tăcut. Oricât l-a chinuit foamea, a cerșit numai din priviri. Într-o noapte cețoasă și umedă de primăvară, a ajuns într-un oraș mare. Era pierdut ca o picătură în ocean și totuși, deși a fost aruncat în aceeași noapte în arestul poliției, a tăcut, n-a întrebat de ce și cum! Când a ieșit, a primit cele mai grele munci. Dar a tăcut.

Greu i-a fost să găsească de lucru, mai greu decât însăși munca, dar a tăcut.

Scăldat de sudori reci, strivit sub poveri, chinuit de gheara cumplită a foamei, a tăcut.

Împroșcat cu noroi, scuipat de guri străine, gonit de pe trotuare în mijlocul străzii, cu cele mai grele poveri în spate, între trăsuri, șarete și tramvaie, văzând în fiecare clipă moartea cu ochii, a tăcut.

N-a socotit niciodată la câți groși îi revine pudul cărat, de câte ori a căzut în drum pentru un bănuț de trei parale, de câte ori și-a

scuipat sufletul cerându-și plata. N-a cântărit nici soarta lui, nici pe a celorlalți, ci a tăcut.

Nici măcar banul ce i se cuvenea nu și l-a cerut cu glas ridicat. Se așeza ca un cerșetor la poartă, cerând doar cu privirea. „Vino mai târziu!“, i se spunea și dispărea ca o umbră, pentru ca apoi să-și ceară încă și mai tăcut dreptul.

N-a scos o vorbă nici atunci când i se scădea din preț sau i se strecura o monedă falsă. A tăcut mereu.

„Te pomenești că e totuși vorba de mine“, începu a se liniști Bonțe.

— Odată — vorbi mai departe apărătorul după o sorbitură de apă —, a intervenit în viața lui o schimbare. A trecut o trăsură cu roți de cauciuc, ai cărei cai o luaseră razna. Vizitiul zăcea de mult pe caldarâm, cu capul spart. Din botul cailor speriați curgeau bale. de sub potcoave țâșneau scânteii, ochii cailor luceau ca torțele în beznă. În trăsură, mai mult mort decât viu, se afla un om. Și Bonțe a oprit caii. Cel salvat, un evreu milostiv, nu i-a uitat lui Bonțe fapta cea bună. I-a pus în mână biciul celui ucis. Bonțe a devenit vizitiu. Mai mult, l-a însurat. Mai mult, l-a procopsit și cu un copil. Bonțe a primit totul în tăcere.

„De mine e vorba, de mine“, își întări Bonțe convingerea, dar nu avea încă îndrăzneala să arunce o privire spre tribunalul ceresc. Ascultă mai departe atent la cele spuse de apărător.

— A tăcut și atunci când binefăcătorul său a dat faliment și nu i-a plătit simbria. A tăcut și atunci când nevasta i-a fugit de acasă și l-a lăsat cu un copil de țată... A tăcut și atunci când, cincisprezece ani mai târziu, copilul — mare acum — a fost destul de puternic ca să-l dea afară din propria sa casă...

„De mine e vorba, de mine!“, se bucură Bonțe.

— A tăcut — reluă mai domol și mai trist îngerul apărător — atunci când același filantrop s-a învoit cu toți datormicii și numai lui nu i-a dat nimic din ce i se cuvenea din simbria. A tăcut și atunci când acesta, trecând din nou într-o trăsură cu roți de cauciuc, trasă de doi cai aprigi ca leii, l-a călcat. Nici la poliție n-a spus cine l-a tăvălit...

A tăcut la spital, unde, orișicât, e voie să te vaiți.

A tăcut când doctorul n-a vrut să se apropie de patul lui până nu i-a dat cincisprezece copeici și supraveghetorul n-a vrut să-i schimbe rufăria fără cinci copeici.

A tăcut tot timpul cât a ținut agonia, a murit în tăcere. N-a rostit nici un cuvânt împotriva lui Dumnezeu, nici un cuvânt împotriva oamenilor. *Dixi!*

Bonțe începu din nou să tremure din tot trupul. Știa și el că după apărător urmează acuzatorul. Cine știe ce va spune acesta! Bonțe însă nu-și mai amintea nimic din viață. Încă pe pământ uita ce făcuse cu o clipă înainte... Apărătorul îi amintise acum atâtea... Cine știe ce-i va aminti și acuzatorul?

— Domnilor — se auzi o voce aspră, tăioasă, biciuitoare. Apoi brusc se întrerupse. Domnilor — începu din nou, ceva mai blând, și iar se întrerupse. În sfârșit, se auzi, din aceeași gură, un glas aproape duios. Domnilor! Dacă el a tăcut, voi tăcea și eu!

Se făcu liniște. Răsună apoi o voce blândă și tremurătoare, ca o harfă.

— Bonțe, copilul meu, Bonțe, dragul meu fiu Bonțe!

Plângea inima lui Bonțe. Acum ar fi deschis ochii, dar îi erau împăienjeniți de lacrimi... Nu plânsese niciodată atât de potolit... „Copilul meu“, „Bonțe al meu“. De la moartea mamei nu mai auzise astfel de glas, asemenea cuvinte.

— Copilul meu — continuă președintele tribunalului ceresc —, ai suferit atâta și ai tăcut. Nu ai un singur mădular întreg, un singur oscior nevătămat. Trupul ți-e tot o rană. Nu este ungher cât de ascuns al sufletului tău care să nu sângereze. Ai tăcut mereu... Acolo, jos, pe pământ, nu s-a găsit înțelegere pentru o făptură ca tine. Tu însuți n-ai știut, poate, că poți striga și că, la strigătul tău, pot să se cutremure și să se prăbușească zidurile Ierihonului. Tu însuți n-ai știut ce putere sălășluiește în tine. Pe pământ, tăcerea ta n-a fost răsplătită, dar acolo e lumea minciunii. Aici, în lumea adevărului, îți vei căpăta răsplata. Pe tine tribunalul ceresc nu te va judeca și nu va da nici o sentință. Tribunalul nu-ți va lua nimic, ci îți va oferi totul. Ia ce vrei! Totul e al tău!

Pentru prima dată, Bonțe deschise ochii. Fu orbit de lumina care venea din toate părțile. Totul era luminos, totul strălucea, de pretutindeni țâșneau raze: din pereți, din lucruri, de la îngeri, de la judecători. Pretutindeni numai îngeri.

Își plecă ochii obosiți.

— Adevărat? — întrebă șovăitor, stingherit.

— Desigur — răspunse cu glas puternic președintele tribunalului. Doar ți-am spus că totul e al tău. Tot ce e în cer îți aparține. Alege ce-ți place. Iei dintr-al tău.

— Adevărat? — întrebă Bonțe încă o dată, dar de astă dată cu un glas mai sigur.

— Da, e adevărat, e adevărat, e adevărat! — îl asigurau glasuri din toate părțile.

— Ei, dacă e așa — surâse Bonțe —, atunci doresc să am în fiecare dimineață o bulcă de pâine cu unt proaspăt!

Judecătorii și îngerii își plecară capetele rușinați. Acuzatorul izbucni într-un hohot de râs.

UN ȘTRAML

De meserie sunt cojocar, dar meșter sunt în pălării ștraml. E drept că mai tot câștigul mi-l trag din cojoace țărănești și pieptare pentru hamali. Dar din când în când îmi cade în mână și blana de samur a lui Leibl morarul.

Adevărat e că un ștraml e ceva rar, foarte rar. Cine mai poartă azi un ștraml? Un rabin! Iar ștramlul îi supraviețuiește fără doar și poate...

E iarăși adevărat că atunci când, în sfârșit, se ivește un ștraml, îl fac pe degeaba sau aproape pe degeaba. În tot cazul, munca mea nu e plătită. Toate acestea le știu și totuși meseria mea de bază este să fac ștraml. Pentru că un ștraml îmi place să fac!

Când îmi cade unul pe mână, sunt în culmea fericirii; abia atunci arăt cine sunt și ce pot!

Căci — spuneți și dumneavoastră — am alte bucurii?

Altădată, îmi plăcea să lucrez cojoace țărănești...

Întâi și-ntâi, de ce nu? Și-apoi, mă gândeam: „Țăranul ne dă pâine. Dacă vara, când trudește din greu, nu-l pot apăra de arșiță, cel puțin iarna, când odihnește, să-l feresc de ger“.

Pe lângă astea, îmi făcusem și un cântecel. Tânăr eram, glas frumos aveam, coseam și cântam:

*Nu sta, acule, pe loc,
Fă țăranului cojoc,
Cald și lat în spete.
Acule, împunge des,
Că așa ne-am înțeles,
Marieml, mi-e sete!*

Și așa mai departe, încă vreo câteva strofe... Tot cântecul, se înțelege, era făcut numai pentru „refren“, pentru acel „Marieml, mi-e sete!“.

Pentru că, trebuie să știți, pe atunci cuvioasa Marieml-Dvose de astăzi încă nu se ocupa cu treburi obștești și nu-mi spunea ca acum „Berl Cârnat“, ci „Berală“, iar eu îi ziceam „Miriam, draga mea!“. Și era, păcatele mele, mare dragoste între noi. Cum auzea refrenul „mi-e sete“, îmi și puneă înainte puțină vișinată! Vișinata are o mare înrăurire asupra fanteziei. Cât ai clipi din ochi, o apucam de rochie, o sărutam înfocat pe buzele roșii ca cireșele... și, înprospătat de una și de alta, îmi reluam lucrul la cojoc!

Acuma — s-a isprăvit cu cireșele!

Mie-mi zice „Berl Cârnat“ și eu ei „Marieml-Dvose“...

Am mai aflat că pământ e puțin, iar țăranii-s mulți... Se spune, chiar prea mulți... Că „cei de prisos“ suferă de foame. Că nici chiar din șase fălci de pământ nu poți trăi și că din pricina asta țăranul nu se odihnește nici iarna.

Bine se mai odihnește țăranul iarna! Ziua și noaptea cară grâu la moara lui Leibl!

Ei, cum vă închipuiți?! Pot avea eu plăcere văzând cojocul făcut de mine, truda mâinilor mele, muiat toată iarna de ploi și zăpezi, târându-se după doi cai, două mârtoage, cărând grâul lui Leibl morarul pentru treispe groși de sac, pe o distanță de cinci zile?

Și parcă de la pieptarul hamalului am mai multă satisfacție? Toată iarna cară saci cu făină în moara lui Leibl morarul și toată vara zace zălog în cârciumă pentru câțiva groși. Când mi-l aduce la reparat, în toamnă, mă ametește mirosul de rachiu prost.

Și dacă îmi cade în mână blana de samur a lui Leibl morarul, chiar blana stăpânului morii, credeți că asta mă fericește?

E chiar o blană de samur, e o cinste s-o ai, orașelul îi poartă respect, dar pe mine toate astea nu mă încălzesc...

Am căpătat un obicei prost. Tot ce văd îmi dă de gândit. De unde vine? De ce e așa? Nu poate fi altfel? Și cum pun mâna pe blana lui Leibl morarul, mă și gândesc: „Dumnezeule! De ce ai creat atâtea soiuri de blănuri? De ce are unul o blană de samur, al doilea un pieptar de oaie, al treilea un cojoc și al patrulea nimic?“.

Și cum îmi vin astfel de idei, cad pe gânduri, acul se oprește din lucru și cuvioasa mea doamnă, Marieml, să-mi trăiască, îmi azvârle în cap tot ce-i cade sub mână...

Ea vrea, așa cum vrea toată lumea, ca „Berl Cârnat“ să gândească mai puțin și să lucreze mai mult...

Dar ce să fac, dacă trebuie totuși să gândesc! Când știu că Leibl morarul nu-și pune la punct blana de samur până nu ciupește de la „cojoc“ un groș de fiecare sac și tot un groș la pudul „pieptarului“...

Și toate astea pot să mă satisfacă?

Ah, era cât pe ce să uit să vă povestesc ceva!

Cu o săptămână înainte de *Slihot*, era gata să mi se ivească un nou soi de lucru... Ce-s în stare femeile! Intră Freide, teleleica, cu o pereche de mănuși groaznic de mari în mâini. Mă uit mai atent, era o pereche de ciubote țărănești. Îmi venea să plesnesc de râs.

— Bună dimineața! — mi se adresează ea, cu un glăscior dulceag. Bună dimineața, Berală!

E prietena nevesti-mi și obișnuiește, ca toată lumea, să-mi zică „Berl Cârnat“. Azi îmi spune Berală, și atât de micios, că poți face dulceață din cuvintele ei! Pricep deci că vrea să-mi ceară ceva...

O bănuiesc c-a „șterpelit“ ciubotele din carul vreunui țaran (că doară nu-i mai grav decât să scoți bani din cutia milei!) și vrea să ascundă „marfa“ la mine. O întreb, așadar, răstit:

— Ce vrei?

— Lasă nervii — răspunde ea și mai dulce, de parcă din gura bătrână ar curge miere. Sari imediat cu „ce vrei“. Unde ți-e „bună dimineața“?

— Fie, bună dimineața, dar vorbește scurt...

— Ce te grăbești așa, Berală? — zâmbește ea. Am venit numa să te întreb dacă n-ai câteva bucățele de blană.

— Și dacă am, ce-i?

— Ți-aș propune o afacere — spune ea.

— Ei, zi atunci ce-ai de spus! Vorbește!

— Dacă ai fi om cumsecade, Berală, mi-ai căptuși ciubotele astea cu ceva rămășițe de blană! Aș avea și eu cu ce să merg la *Slihot*, și-ai dobândi și tu foarte ieftin o *mițva*!

Vă place afacerea? Auzi, o *mițva* ieftină!

— Mata știi doară — îi răspund — că Berl Cârnat nu e amator de *mițvot*.

— Dar ce vrei? Să iei bani de la o femeie săracă?

— Ei, fie și fără bani! Am s-o fac pentru o nimica toată. Eu ar să-ți căptușesc ciubotele și mata ai să-mi povestești păcatele tinerețelor...

Da' ea, nu! Și-atunci am trimis-o la legătorul de cărți!

Nu căptușesc ciubote! Și-așa mi-e lehamite de viață! Râdeți! Ei, iaca, vă spun: eu, dacă n-am în lucru un *ștraml*, mi-e silă de to ce-i în jurul meu! Adică, ce? La ce muncesc? Tot ca să-mi îndoț țărâna asta! Și cu ce? Cu pâine și cartofi, pâine fără cartofi și foarte adeseori cu cartofi fără pâine. Păi, face?

Credeți-mă pe mine, când un om muncește cincizeci de ani zi de zi și cincizeci de ani mănâncă zilnic cartofi, *trebuie* să i se facă lehamite de viață! Trebuie să-i treacă vreodată prin minte să-și facă seama, să-și ia viața lui sau s-o ia pe a lui Leibl morarul! Și daci totuși mănânc mai departe în liniște cartofi și lucrez, o fac numa mulțumită *ștramlului*!

Când îmi cade un *ștraml* în lucru, simt că mi se împrăștează sângele în vine! Știu pentru ce trăiesc.

Când lucrez un *ștraml*, parcă în o pasăre în mână; ajunge și desfac pumnul, și pasărea își ia zborul, sus, sus de tot, de abia o mă zărești!

Iar eu stau să privesc și mă umflu în pene: e pasărea *mea*, eu am făcut-o, eu am înălțat-o!

În târg, slavă Domnului, cuvântul meu nu-i luat în seamă, la adunări nu sunt chemat: nechemat nu mă duc, doar nu-s croitor, așa că aproape nu ies în stradă. N-am jețul meu la nici o sinagogă, nic

la *beit-hamidraș*, nici la *minian*! Nicăieri și nimic nu pot să hotărâsc... La mine acasă, pantalonii îi poartă „doamna“ Marieml. De cum încerc să deschid gura, blestemele ei cad ca grindina! Ea știe dinainte cam ce vreau să spun, ce crede „Berl Cârnat“ și... cazanul intră în clocot!

Așa că, ce mare scofală-i de mine? Mai nimic... Și totuși, când iese vreodată un *ștraml* din mâinile mele, apoi obștea se apleacă adânc în fața lui.

Eu stau liniștit acasă, dar *ștramlul* meu se lăfăiește la loc de cinste pe la nunți, *brituri* sau mese rituale... Stă în fruntea tuturor la alegerile obștii, la o judecată rabinică!

Și când mă gândesc la această cinste, îmi crește inima...

*

Peste drum de mine locuiește un ceaprazar. Credeți-mă, nu-l invidiez!

Să încerce un „epolet“ sau un „galon“ de-al lui să decidă că un bou e interzis, e adică „treif“, iar celălalt „cușer“! Să încerce numai! Îl ascultă careva? Dar dacă *ștramlul* meu zice de patru ori la rând „treif“, apoi pe casap îl ia mama dracului, măcelarii n-au nici de pâine, tot târgul vine din nou cele „nouă zile“, o companie de soldați capătă cu șase groși funtul de carne și gata! Nimeni nu crâcnește!

Asta zic și eu putere!

V-aduceți aminte, anul trecut a dat molima între oi.

Se spunea că oițele se învârtesc cam ciudat, până ameteșc și cad moarte! Eu n-am fost de față. Las' să se învâртеască! Dar cred că Iankl casapul dădea carnea de oaie la un preț destul de scăzut!

Medicul veterinar spunea: *treif*! Dar cine-l asculta?

A adus patru feluri de epoleți, o pereche de galoane! Tuturor li s-a furat carnea de sub mână și timp de trei zile întregul orașel a avut carne cușer, ieftină, la masă!

La *ștramlul* meu nu se fură! El n-are nevoie de galoane, nici de epoleți, ba nici nu se urnește din loc. Dar până când *ștramlul* meu nu spune: mâncați! nimeni nu deschide gura să mănânce!

Credeți cumva că puterea asta vine de la cel ce poartă *ștramlul*? Ferit-a sfântul!

Dumneavoastră poate nu-l cunoașteți!

Eu însă, slavă Domnului, îl cunosc.

„Creatura“ a fost înainte, Doamne iartă-mă, dascăl într-un târg mai mic decât al nostru. Tata, odihnească-se în pace, înainte de a-și da seama că n-o să mai iasă cine știe ce din mine, m-a trimis la acest dascăl să învâț. Ferească Dumnezeu de așa un nepricopsit! Nu-i găseai pereche! Un adevărat „belfer“!

Oamenii, văzând cu cine au de-a face, i-au scăzut jumătate din simbrerie, iar cealaltă jumătate i-o plăteau cu monezi false. Nevastă-sa, văzând că n-o poate scoate cu binele la capăt, îl trăgea zi de zi de bărbiță!

Și nu trebuie să-i purtați pică!

În primul rând, n-aveau de nici unele. În al doilea rând, unei femei îi place să ciupească și, în al treilea rând, avea dascălul o bărbiță, parcă te îmbia, te implora s-o ciupești! Te ispatea în așa chip s-o ciupești, că nici noi, elevii, nu ne puteam stăpâni. De fiecare dată altcineva din noi se băga sub masă, se apropia de bărbiță și smulgea un fir!

Ei, spuneți și dumneavoastră! Poate să zacă vreo putere într-o asemenea creatură?

Credeți poate că s-a mai schimbat cu timpul?

Ferească Dumnezeu! Nici o schimbare! Aceiași ochișori mici, stinși, plini de urdori, veșnic speriați...

E adevărat că de atâtea nevoi și strâmtoare i-a murit prima nevastă. Ei, și? S-a schimbat ceva? Îl ciupește și cea de-a doua de bărbiță! Dacă bărbița te roagă, te imploră s-o ciupești, n-o poți refuza! Și mie, ori de câte ori o văd, îmi lasă gura apă să trag de ea!

Ce s-a întâmplat, totuși? Nimic altceva decât că eu i-am făcut un *ștraml*...

Recunosc sincer că ideea n-a fost a mea. Nici nu mi-ar fi trecut prin cap așa ceva!

Obștea l-a comandat, eu l-am făcut. Când aceeași obște a aflat că vine *ștramlul* comandat la mine, că se apropie de oraș *ștramlul* pe care eu, „Berl Cârnat“, l-am făcut, i-a ieșit în întâmpinare cu veselie, cu bucurie. Cu mic și mare i-au ieșit în cale. Chiar și cei bolnavi au părăsit paturile.

Caii au fost deshămați și toată obștea, ca un singur om, a vrut să se înhame și să tragă birja în care era *ștramlul* meu; Dumnezeu știe la ce păruială s-ar fi ajuns! Ce de-a palme, ce de-a reclamații... Noroc că s-a găsit pe acolo un deștept care să-i sfătuiască să se facă o licitație!

Leibl morarul a oferit o groază de bani, drept care el a fost primul cal.

Ei, nu-i așa că în *ștramlul* meu zace o putere deosebită?

*

Evlavioasa mea nevastă îmi spune, în afară de „Berl Cârnat“, și păcătosule, neobrazatule, spurcăciune, nemernicule și tot ce-i vine la gură...

Drept e că omul nu e vită. Îmi face plăcere să iau pe câte unul în zeflema; am o bucurie să-l înțep uneori cu un cuvânt pe Leibl morarul, de față cu el sau în lipsa lui.

Iarăși — de ce s-o neg? —, îmi place s-arunc o privire la slujnicele care scot apă la cișmeaua de peste drum. Doar nu sunt, fe-rească sfântul, *kohen*, să binecuvânteze obștea...

Dar, credeți-mă, nu asta mă ține în viață!

Un singur lucru mă ține în viață, faptul că toată lumea se închină o dată pe an, de Pesah, la idolul meu, la *ștramlul* meu, la opera mâinilor mele.

Știu că atunci când cuvioasa mea soție îmi aruncă cheile peste masă, n-o face de capul ei, *ștramlul* meu îi poruncește să facă așa... Pe mine nu mă ascultă, dar de *ștramlul* meu trebuie să țină seama.

Când vine acasă de la măcelărie, în ajunul sâmbetei sau al sărbătorilor, fără came și-l înjură pe casap, știu că el, săracul, n-are nici o vină, că *ștramlul* meu nu-i dă voie nevesti-mi să facă astăzi budincă!

Știu că atunci când aruncă în stradă o oală bună, fără nici o spărtură, nu dânsa face treaba asta, ci *ștramlul* meu a aruncat oala în stradă¹. Că atunci când scoate din aluat o bucată de cocă și o

¹ Autorul se referă la legiurile de „cușer“ (vezi și nota *cușer*), care interzic consumarea cărnii declarate *treif* și utilizarea vaselor care au devenit *treif* din greșeală (ex.: când vasele pentru mâncăruri de carne au fost întrebuințate la preparate cu lapte, și invers) și care, după prescripțiile religioase evreiești, trebuie înlăturate.

aruncă în foc, ridicând în același timp mâinile și holbând ochii în tavan, știu foarte bine că tavanul habar n-are de toate acestea, că *ștramlul* meu și nu altul a ars această bucată de cocă!

*

Știu, totodată, că evlavioasa mea nevastă nu-i singura în obștea noastră și că obștea noastră nu-i singura în fața lui Dumnezeu. Că în obște femei cucernice ca ea sunt multe și că Dumnezeu, lăudat fie, are multe, multe obști de felul ăsta și că *ștramlul* meu poruncește tuturor acestor milioane și milioane de femei.

Milioane de chei sunt aruncate, milioane de femei nu fac budincă, milioane de oale plesnesc pe caldarâm și din aluatul aruncat în foc aş putea să hrănesc un regiment de săraci!

Și cine face toate astea? Tot opera mâinilor mele! Tot *ștramlul* meu!

*

Iarăși ceaprazarul! Ia uite-l. Stă în fața ferestrei. Fața îi strălucește, parcă ar fi unsă cu untură.

Ce lucește așa? De ce-i strălucesc așa ochisorii?

A răsucit două galoane de aur.

Întâi de toate, știm noi ce e aur și ce e *doublé*. Și-apoi, știu că o pereche de galoane are în subordine de zece ori mai mulți soldați decât are blana de samur a lui Leibl ori purtătorii de cojoace și pieptare. Și, totuși, să încerce cel mai mare galon să dea un ordin: „Zece boi să tai și numai o jumătate de bou să gătești!“; „să-ți pui dinții la chimir, să ai patru feluri de veselă, dar splina s-o mănânci pe dosul farfuriei!“¹; „din fiecare îmbucătură s-arunci o parte în foc sau în apă!“ sau „fiecare mire trebuie să-mi arate întâi mie mireasa și fiecare mireasă, mirele!“ „Prin mine — fă tot ce vrei, dă-te și peste cap; fără mine — nici o mișcare“.

¹ Pentru că lăsa mult sânge și s-ar fi putut să nu fie totdeauna complet cușer (nu era voie să se consume sânge), splina se mânca pe farfuria întoarsă. La evrei existau mai multe feluri de veselă: vasele de carne, de lapte și cele folosite la Pesah.

Cel mai mare galon, de general, nici n-ar putea avea fantezia, nici n-ar avea îndrăzneala să se gândească la așa ceva! Și dacă ar îndrăzni cumva, ar trebui să împânzească toată țara cu ostași: lângă fiecare pat să posteze cel puțin doi cazaci, unul să-l păzească pe celălalt și amândoi — patul!

Și câte furtuni s-ar mai petrece, ce contrabandă! Câte escrocherii! Dumnezeu, ce n-aș da să-mi cadă și mie așa o plească!

În schimb, *ștramlul* meu face toate acestea, liniștit și delicat, fără nagaici, fără cazaci!

Eu stau cuminte acasă și știu că, fără voia *ștramlului* meu, nici un Moişală nu se va atinge de vreo Hanală, nici măcar cu privirea! Ferească Dumnezeu!

Dimpotrivă, dacă *ștramlul* meu leagă un Moişală de o Hanală, apoi așa rămâne până la moarte! Nu poți scăpa din strânsoarea asta decât o dată cu viața! Și de nu vrei s-aștepti atât de mult, trebuie să mergi să te rogi, să implori tot același *ștraml*: Dragă *ștraml*, salvează-mă! Dragă *ștraml*, desfă-mi lanțurile! Dă-mi drumul din temniță!

*

În colțul străzii e o cârciumă.

De când cuvioasa mea nevastă se ocupă de treburi obștești și nu-mi mai face vișinată, mă furizez câteodată acolo, să-mi descânt sufletul! Mai ales într-o zi de post... În orice caz, doar n-oi fi și eu obligat să postesc; *ștramlul* e totuși făcut de mine.

Pe cârciumar îl cunosc de multă vreme. Nici el nu-și trage existența din *mișvoturi* și fapte bune. Dar nu despre asta e vorba acum...

Două fiice a avut! Două fete leite, mă rog, gemene! Pe cuvântul meu că nu erai în stare să le deosebești una de alta. Și erau frumușele amândouă, să le mănânci, nu alta!

Obrăjori ca merele roșii din steagurile de *Simhat Tora*, parfumate ca mirodeniile; zvelte ca palmierii și două perechi de ochi, să te ferească Dumnezeu! Când îți arunca vreuna o privire, ți se părea că strălucește un briliant. Dar copile cinstite! În cârciumă — și totuși

departe de cârciumă! Nici în chivotul sfânt nu puteau fi crescute mai bine și mai cu pioșenie!

Cu toate că se născuseră în cârciumă, crescuseră ca niște regine! Nici un bețiv n-a scos vreodată o vorbă urâtă în fața lor... Nici un paznic, nici un slujbaş mare! Omul cel mai important, de-ar fi intrat în cârciumă, n-ar fi îndrăznit — cred eu — s-o atingă pe vreuna, nici cu mâna, nici cu privirea, nici măcar în gând! Cât pe ce, cât pe ce era să spun că în ele zăcea o putere mai mare decât în *ștramlul* meu! Dar aș fi comis o eroare grosolană!

Ștramlul s-a dovedit a fi mai puternic; de o mie de ori mai puternic decât ele!

Gemene! Una fără alta nu se arăta. Dacă pe una o durea ceva, simțea și cealaltă durerea... Și cu toate astea — ce repede li s-au despărțit drumurile...

Au făcut același lucru, cu o foarte mică deosebire, totuși...

Deodată s-au schimbat amândouă. Uneori erau mai vesele ca înainte, alteori mai triste și mai îngândurate. Nu pot să zugrăvesc ce s-a întâmplat. Cuvintele potrivite îmi stau pe limbă, dar nu le pot rosti... Nu-s om cu multă carte. Dar cu ele s-a întâmplat ceva. Au devenit mai serioase, mai hotărâte și, în același timp, mai triste și mai duioase...

Se știa cine-s vinovați de schimbarea asta. Erau arătați cu degetul. Doi Moişală le-au făcut pe cele două Hanală mai frumoase, mai bune, mai grațioase, mai zvelte!...

Eh, dar azi parcă întrebuițez alt limbaj! Și nu i se potrivește unui cojocar! O lacrimă mi s-a rătăcit pe geană! Nu-i pentru anii mei...

Pioasa mea nevastă va zice iarăși: Păcătosule...

N-o voi mai lungi mult.

Amândouă surorile au făcut același lucru, absolut același lucru, nu degeaba erau gemene! Amândouă s-au ales cu câte un Moişală mic și amândouă au fost nevoite să-și pună în scurt timp câte un clin la rochiță!

Nu vă rușinați, așa e mersul lumii, asta e voia Domnului. N-avem de ce ne rușina!

Totuși, ce deosebit s-au petrecut lucrurile cu ele!

O soră și-a purtat sarcina în fața tuturor: față de Dumnezeu la sinagogă, față de oameni pe stradă, față de paznic, de slujbaş și de toți mușteriii din cârciumă!

Aceeași soră s-a culcat apoi într-un pat curat, într-o odaie liniștită și călduroasă, departe de bețivii din cârciumă.

S-au tras perdelele la ferestre, s-au împrăștiat paie pe stradă, să nu se audă zgomot, a venit o moașă, s-a trimis după un doctor... După aceea a fost o petrecere... și ce petrecere!

Și a început să crească un nou mic Moişală — „întru învățătură, cununie și fapte bune!“. Și dacă a văzut că toate merg bine, toarnă an de an mici Moişală și e gospodină până în ziua de azi...

Cealaltă însă și-a purtat sarcina în cea mai mare taină, durerile facerii au apucat-o într-o pivniță, moașă i-a fost o pisică neagră...

Micul ei Moişală zace de mult pe undeva sub un gard. Alți Moişală nu va mai face! Ea însăși a dispărut! A fugit Dumnezeu și unde!

Unii spun că e slujnică undeva, departe, că trăiește din ceea ce pică de pe la mese străine... Alții spun că nici nu mai trăiește...

Trist sfârșit a avut!

Și toată deosebirea între faptele celor două surori a fost că la una lucrurile s-au petrecut în curtea sinagogii, pe vechia moviliță de gunoi, sub o bucată de stofă murdară, cu litere în fir de argint... dar cu *ștraml*, pe când la cealaltă faptul s-a petrecut undeva, într-o pădure încântătoare, pe iarbă verde și flori proaspete, sub cerul albastru al lui Dumnezeu, presărat cu stelele sale, dar fără *ștraml*.

Nu ajută nici florile mirositoare, nici pădurea încântătoare, nici cerul lui Dumnezeu, nici stelele sale, nici Dumnezeu însuși!

Nu în astea toate stă puterea, în *ștraml* e puterea! Nici în ciucuri, nici în epoleți, nici în Hanală de o mie de ori mai frumoase, ci în *ștraml*. În *ștramlul* pe care eu, Berl Cârnăț, îl fac.

Numai asta mă mai face să-mi duc viața mea goală de rost, redusă la mâncarea de cartofi.

URMUZ ȘI AHRIMAN

După credința persană, există doi zei. Primul, Urmuz (duhul bun), bun să-l pui la rană. De la el ai numai lumină, milă, înțelegere și alte lucruri folositoare omului. Al doilea, Ahriman (duhul rău), fie vorba între noi, un zeu rău, căruia îi place bezna, ca unui sobol sau unui liliac, un tiran ca Torquemada și prieten bun cu nebunii. Să te ferească Cel de Sus să-i cazi în mână!

Se înțelege, așadar, că dacă Ahriman n-ar exista, lumea ar fi un rai: oamenii ar trăi ca frații. Până și bărbatul și nevasta nu și-ar dori niciodată vreun rău unul altuia, oamenii n-ar alerga care încotro, după afaceri sau după coțcării, ci după *mișvor* și fapte bune. Pretutindeni s-ar auzi: „Cel despuiat să vină să-l îmbrăcăm, cel flămând să vină să-l săturăm, celui însetat îi vom potoli setea. Poftim apă, vin, coniac... după pofta inimii! Butoaie întregi de nectar“.

Pe butoiul de bere din Heidelberg ar sta scris: „Cel nemâncat să vină să se ospăteze“, întocmai ca în cartea noastră, *Hagada*.

Femeile n-ar purta la pălărie pene de păsări, ucise în acest scop. S-ar pune, poate, și întrebarea dacă băiașul are voie să te bată cu măturica la baie.

Dimpotrivă, dacă ar exista numai Ahriman, lumea ar fi un iad, plutind pe un ocean de sânge omenesc, iar cele șapte ceruri ar duhni de mirosul cârnii omenesti, afumată, friptă sau arsă.

Dar dacă lumea nu e nici rai, nici iad, dacă din timp în timp se sting rugurile, amuțește zăngănitul lanțurilor și încetează bubuitul tunurilor; dacă toate indicatoarele de la răscruci nu sunt spânzurători

și se mai ține vreodată o adunare la Haga, unde se vorbește despre pace; dacă există în același timp închisori și spitale, societatea pentru protecția animalelor și antisemitism, congrese mondiale și șovinism; dacă burii trimit englezilor o felicitare de Anul Nou împreună cu un pudding (un fel de budincă englezească), acestea toate se întâmplă pentru că fiecare dintre zei îi tulbură celuilalt apele și i se vâra în ciorbă.

Toate acestea le știu nu atât din vechile cărți persane apărute în diferite traduceri, cât din gura unei cunoștințe, un bătrân persan care locuiește în același imobil, ușă în ușă cu mine. L-am cunoscut întâmplător, și ne ținem amândoi ca doi „năsoși” căroră lătratul potărilor le este la fel de nesuferit... Și pălăvrăgim adesea...

Când mă întâlnesc cu persanul, ne salutăm foarte cordial.

— Ce face „bătrânul” vostru? — mă întreabă zâmbind, iar eu îi răspund, lăsând ochii în jos:

— Deocamdată e liniștit! Și Urmuz ce face?

— Va câștiga lupta! E încredințat personal. Trebuie să învingă!

Și bătrânul optimist își suflă zgomotos și cu fermitate nasul, ștergându-și fața cu o basma roșie ce i-ar fi ajuns lui Urmuz pentru un drapel.

Odată, totuși, nu mi-a părut prea sigur de sine.

— Cine știe — mi-a spus —, cine știe! Ahriman e viclean, foarte viclean. Și-i nemaipomenit de dibaci!... Atâta timp cât Ahriman a dus un război deschis cu Urmuz, eram sigur că va veni odată și odată ziua cea veșnică a lui Urmuz, după care nu va mai urma noaptea! Am observat însă...

— Ce-ai observat?

Ne așezăm pe o bancă — era vara, într-o grădină — și bătrânul persan suspină.

— Am observat — spune el — că Ahriman și-a schimbat tactica și a devenit într-adevăr periculos... E fățarnic! Și-a pus mască! Se arată a fi supus față de Urmuz, îl duce cu vorbe mieroase și-l înșală mereu. Și Urmuz cel bun se lasă tras pe sfoară.

— E posibil oare?

— Ascultă — spune persanul —, am să-ți dau vreo două exemple, ca să vezi ce tactică folosește Ahriman. Pe vremuri, de pildă, dacă

Urmuz voia să facă oamenilor o deosebită plăcere, să le facă o surpriză, și crea o femeie de o rară frumusețe, venea Ahriman și, de necaz, o atingea cu mâna lui necurată, pe frunte sau pe obraz. Mai mult nu trebuia. După această atingere, frumoasa femeie se alegea cu un corn pe frunte sau se umplea de râie... Degeaba însă! Cum vedea Urmuz asta, pe dată trimitea o rază din harul său și cornul cădea jos, râia dispărea, iar frumoasa femeie se făcea și mai frumoasă, și mai fermecătoare...

Astăzi Ahriman lucrează altfel: se prefacă a fi mulțumit de tot ce face Urmuz. Așa că își pune frac și cilindru, se prezintă femeii și îi spune zâmbind mioros: „Doamnă (sau domnișoară), vă felicit pentru grația cu care v-a învrednicit stăpânul meu Urmuz! O meritați pe deplin... Toți muritorii ar trebui să îngenunchie în fața nemuritoarei dumneavoastră frumuseți!”.

Atât e de ajuns! Și frumoasa femeie devine o cochetă, o rece cuceritoare de inimi.

Odată, vede Urmuz un om sărac care muncea din greu și nu-și putea astâmpăra măcar foamea. Cum de felul lui e bun la inimă, iar bani în tezaur nu lipsesc, ia un săculeț cu ceva mărunțiș și-l aruncă săracului...

Altădată, Ahriman ar fi trimis niște tâlhari sau ar fi dat foc, să-i răpească săracului dania zeului cel bun. Dar la ce-ar fi folosit? Urmuz i-ar fi dăruit iarăși și iarăși. Când voia, punea norocul la ușa sărmanului și acesta devenea bogat și fericit!

Astăzi, Ahriman procedează altfel.

Urmuz îi dă unui sărac câteva copeici! Foarte bine. Ahriman nu se ceartă cu fratele mai mare! Dimpotrivă, merge și el pe drumul lui, vrea să facă și el pe darnicul! Și-i mai aruncă săracului încă un săculeț — numai cu monezi de aur!

Omul sărac devine bogat. Sacul cu aur crește și, cu cât crește, magnetul devine mai puternic și atrage, atrage din ce în ce mai mult. Dar proaspătul bogătaș, înconjurat numai de săraci, nu poate fi fericit! Nici nu poate dormi liniștit. Săracii din jurul lui, cu atât mai mult, nu pot dormi!...

Urmuz vrea să dea în dar cuiva un lucru deosebit. De pildă, o inimă de leu! Un om cu asemenea inimă este de folos fiecărui popor, în orice timp.

Pe vremuri, pe un astfel de om Ahriman l-ar fi înjunghiat, l-ar fi nimicit. Ar fi trimis împotriva lui cete întregi de diavoli și strigoi. Nici urmă n-ar fi rămas din el. Dar nici Urmuz nu s-ar fi lăsat; împotriva cetelor de diavoli și strigoi, ar fi trimis cete de îngeri, ca să-i alunge înapoi în iad și eroul ar fi rămas erou...

Astăzi, Ahriman se poartă altfel. Urmuz îi dă cuiva putere, Ahriman mai adaugă puțin. Și cel înzestrat de Urmuz devine un aventurier, o brută, fiindcă îl mână puterea, puterea nefirească. Și în loc de foloase, aduce numai pagube...

Soarele apune și pentru persanul nostru a sosit timpul să plece acasă. Își ia rămas bun.

— Încă una vreau să-ți spun — zice el, ridicându-se. Omul trebuie să mănânce, să se bucure de mâncare. Pentru asta, Urmuz îi face un maț, un intestin. E neapărat trebuit, fără de el nu poți trăi! Ce face Ahriman? Doar nu-i va tăia omului mațul! Îi mai adaugă încă o bucățică, un apendice. Iar această bucățică poate deveni foarte periculoasă.

Persanul a plecat. Eu am rămas pe gânduri. Nu cumva are dreptate?

Urmuz, duhul bun, ne insuflă sentimentul de dragoste pentru aproapele nostru, dragoste de poporul nostru, de bietul nostru popor, pentru care noi vrem să muncim și să ne jertfim. Ce face Ahriman sau duhul rău? Mai adaugă puțin din acest sentiment. Naționalismul se preface în șovinism, sentimentul frumos într-un fanatism dezgustător, de șarlatani, ce nu încălzește, nu luminează, ci arde în beznă și ne poate mistui pe toți!...

Un biet vagabond oropsit își caută un acoperiș, un locșor liniștit unde să-și pună capul, un pat în care să-și odihnească oasele, spre a se trezi, *cu toți cei de o seamă*, la viața nouă ce-i așteaptă: toți pentru toți!... Acest gând l-a insuflat Urmuz... Ce face însă Ahriman? El face din locșorul liniștit, din patul de odihnă un țel îndepărtat, de neatins, la care să visezi veșnic... Iar noi...

Noi am dat înapoi cu vreo sută douăzeci de ani.

Și e, într-adevăr, păcat de timp!

SÂNGE PĂCĂTOS

De trei zile sunt aici, dar nu l-am văzut încă pe doctor la față.

Ieri mă mai plimbam prin grădină. Bolnavele povestesc că doctorul e un medic foarte bun, își cunoaște meseria, însă că e nervos. Țipă, se înfurie, dă din mâini și câteodată te sfredește cu privirea, să te străpungă, nu alta. Când se sălbăticește cu totul, dispare pentru vreo două-trei zile și se înapoiază calmat...

Ele pretind că e îndrăgostit de sora mea de caritate. Sora e frumoasă, o blondă cu gene lungi, dar cu ochii totdeauna lăsați în jos.

Cine știe dacă sub pleoape nu ascunde acele dulci lumini, acele scântei de aur pe care blondele le împrăștie câteodată în jurul lor!

Îi propun sorei de caritate să cheme un alt medic și-i spun că pot plăti. Ea îmi răspunde ferm:

— Azi-măine vine la spital.

— Dar se poate ca un doctor să dispară din spitalul lui?

Ea își pleacă mai adânc privirile.

— Ei, câte nu poate avea un om pe suflet...

— Și ce face atunci? Bea?

Sora nu-mi răspunde. Încet, iese afară.

Nici ei nu-i place.

Când i-am cerut sorei de caritate cerneală, toc și hârtie, m-a întrebat cui vreau să-i scriu.

— Logodnicului?

— Eu n-am logodnic — i-am răspuns —, îmi plac toți bărbații la fel.

— Uiți unde te afli!

Nu, nu pot uita, doar că mi-e foarte greu să cobor din pat.

Vreau să scriu câte ceva despre mine însămi. Bărbaților le plac numai aiurelile. Las' să scriu odată — că tot n-am cu cine vorbi — un cuvânt adevărat despre mine.

Trebuie să arăt cum am ajuns aici.

Când „nenea“ cel nou m-a preluat de la celălalt și m-a dus acasă, a strigat spre camera vecină:

— Un pahar cu ceai! — și m-a poftit să șed.

Mă uit în jurul meu — un salon, mobile tapisate, un pian. Aici va fi mai vesel. Din camera de alături se aude un târșit de papuci de casă. Și, legănându-se, apare „tața“ — o masă de came — cu paharul de ceai.

Îl pune în fața mea, mă cercetează un moment cu ochii stinși, se apropie, mi se uită în față, îmi ridică cu degetele grase pleoapele și mă privește atentă în ochi. Apoi deodată îmi trage în jos gulerul bluzei, apleacă atentă capul, sare înapoi și țipă la „nenea“:

— Boule!

„Nenea“ sare de pe canapea...

— Ce este?

— Nu întreba, du-te imediat cu dânsa la doctor. S-o consulte și să-i elibereze o adeverință. Altfel ăla n-o să-ți dea banii înapoi!

Și ia înapoi paharul cu ceai.

Nenea se dezvinovățește, deși tața stă gata să plece.

— Cine s-ar fi așteptat — cu o față atât de candidă...

Și se repede spre mine furios.

— Lua-te-ar dracul, cu tat-tu cu tot...

Faptul că-l înjură pe tata, care-i dispărut și pe care n-am apucat să-l cunosc, nu mă deranjează. Însă se repede spre mine cu pumnii. Tața își dă seama ce vrea să facă, se oprește în prag și se întoarce.

— N-o atinge! Marfa așinsă nu se primește înapoi.

„Nenea e ascultător, îmi zic. Uite, nu mă atinge, deși ne înjură întruna, pe mine și pe tata“. De tata, cum am spus, nu-mi pasă. Pe mine însămi am început să mă urăsc, așa că înjurăturile lui nu mă

deranjează. „Fie ce-o fi, mă gândesc eu. Și cât mai repede, tată cerească!“, mă rog Celui de Sus.

M-a consultat un doctor și a telefonat imediat aici. Și au venit după mine...

Am rugat-o pe sora de caritate să mi se dea o oglinjoară. A clătinat din cap, nemulțumită. Mi-a adus o oglindă. E bună, foarte bună. Fața mea candidă e încă limpede...

— De ce nu vine nimeni la tine? — m-a întrebat compătimitor sora.

— Nu am pe nimeni.

— N-ai tată?

— A dispărut... Eu nu-l țin minte. Nimeni nu-și amintește de el. Poate că nici nu mai trăiește.

— Și frați, surori?

— Am fost unicul copil.

— Fost? — s-a mirat.

M-a privit lung, consimțind oarecum la acest „fost“ și m-a întrebat mai departe:

— Și mamă?

M-am întors spre perete și m-a podidit un plâns cu sughițuri.

„Mamă“...

Ce blestemăție! N-am voie să-i pomenesc numele aici... De unde până unde ea, femeia pioasă, curată, sfântă, aici?

Dar să șterg ce-am scris nu pot, mâna nu mă ascultă... Stă neajutorată, pe măsută... vineție, cu pistrui roșietici...

Credeam că voi fi cruțată de nenorocirea care m-a lovit.

Când am început să păcătuiesc cu trupul, sufletul mi s-a întors spre Dumnezeu. În liceu, auzisem de la prieteni și prietene atâtea rele despre Dumnezeu. Căisem atâtea blestemății împotriva lui, prin cărți.

Dar, odată împovărată de păcate, mi-am smuls din minte toate ereziile acestea și m-am așternut pe rugăciuni. Țineam toate posturile, de *Iom Kipur* mă izolam, nu lăsam pe nimeni să-mi calce pragul. Dădeam întruna pomeni. Toate darurile pe care le primeam, toate rochiile pe care le dezbrăcam le dădeam prietenelor mai sărace.

Și mă rugam întruna. Milostive părinte, uite, păcătuiesc, am moștenit un sânge rău și păcătos. Pedepsește-mă cu ce vrei, ia-mă cu totul, numai asta nu, asta nu!

Dumnezeu însă nu-i milostiv!

Dar poate sunt eu însămi de vină. Nu trebuia să-mi ajut prietenele, să placă mai mult pe stradă. Mai bine le dăruiesc văduvelor și orfanelor. Să caut din când în când câte o mireasă săracă și să-i dau o rochie pentru cununie...

Și poate așa și meritam, pentru moartea ei...

N-a putut suporta, evlavioasa, sfânta mea...

Cuvântul care gonește din inimă spre buze nu vreau să-l mai rostesc, să-l mai pomenesc aici.

În sfârșit, a venit și doctorul...

Un bărbat brunet, puțin încăruntat, cu ochelari cu ramă de aur. O bărbăță ascuțită, pe care și-o tot ciupește. Pe sora de caritate o soarbe din ochi. Dar ea roșește ușor și-și tot trage mâna dintr-ale sale.

El îi murmură:

— Totul depinde numai de dumneata! Numai de dumneata!

Ea nu răspunde și-l împinge spre patul meu. Rămâne și el uluit:

— *Taka skromna na twarzy!*¹ Fața unei sfinte! — adăugă el.

— Gură spurcată! — strigă sora la dânsul.

— Pardon! — și începe să mă consulte.

Ieșind după ce mi-a prescris rețeta, îi spune sorei în ușa:

— E plină de otravă.

Cele de felul meu au auzul fin.

Foarte bine, vreau să mă răzbun pe mine însămi. Totuși, ar fi păcat de fața mea!

Fața o am de la aceea pe care nu vreau s-o pomenesc aici. De la sfânta care n-a putut supraviețui rușinii și păcatului meu...

Sângele stricat de la cine?

Cu siguranță, de la tata...

¹ Ce față modestă! (În lb. polonă).

Odată, îmi amintesc, am ascultat o discuție între doi elevi care-mi erau prieteni. Ședea pe o bancă în grădinița liceului. Iar eu mă apropiasem pe la spate, cu gândul să-mi pun palmele pe ochii celui care-mi plăcea mie. Aud cum celălalt spune:

— Știi, o iubesc foarte mult pe Manea!

Credea în mine. Dar cel pe care-l iubeam eu, sau aproape că-l iubeam, răspunde râzând:

— Ei... Mărul nu cade departe de pom...

— De ce ești atât de bună cu mine, soră?

— Fără îndoială c-ai suferit mult!

Eu îi spun adevărul: n-am avut numai suferințe, am avut parte și de bucurii... Uite, am avut chiar și șampanie...

— Nu te ponegri singură, sunt sigură că ai fost...

— Siluită? Adevărat. În liceu, profesorul de religie!

— Imposibil! — sare ea în sus.

— Ție, soră, nu-ți voi spune minciuni. Aici, mai ales, nu spun și nu scriu minciuni. Bărbații fac din noi niște mincinoase... Dar asta a fost numai începutul... Apoi... Mă ascultă, soră?

— E datoria mea!

— Mai vinovat, soră, e sângele meu păcătos. Știam și eu că profesorul vrea să...

Ea-mi pune mâna peste gură și ochii mă imploră.

— Nu spune!

— Știi, citeam ca într-o carte în fața sa brună, focoasă, în ochii sălbatici, dogorători cu care mă privea... În mâinile sale crispate, în degetele tremurânde care pipăiau aerul în jurul meu, în răsuflarea lui fierbinte, care mă învăluia când ne întâlneam pe coridor...

— Și?

— Și nopți întregi eram în friguri, speriată de ceea ce putea urma, avea să urmeze, trebuia să urmeze...

— Îl iubeai?

— Îl uram...

Sora nu înțelege.

— Sânge păcătos, soră! Îl uram și totuși începusem să umblu singură seara în parc, unde câteodată se plimba și el, sau să mă așez

undeva pe aleile cele mai izolate, gândindu-mă că poate mă va întâlni... Ședeam înfrigurată...

— De ce nu i-ai mărturisit mamei?

— Sfintei? Pentru nimic în lume!

— Atunci, unei prietene.

— N-aveam. Mă ocoleau. Desigur, tot din pricina tatei... Odată, îl zăresc — vine! Mă cuprinde spaima. Cad pe bancă. Trece și nu mă vede. Ședeam în umbra unui salcâm... El trece și, fără să-mi dau seama, scot un țipăt răgușit, străin. Nu era vocea mea! Se întoarce, mă recunoaște și scoate și el un țipăt, tot atât de sălbatic... dar mai puternic! Mă învăluie o spaimă rece. Și iată-l lângă mine... Ca o fiară sălbatică, mârâie. Cu mâini înnebunite, sfâșie hainele de pe mine, mă frige cu răsuflarea; sărutându-mă, îmi mușcă buzele... Și eu, cu scârbă și spaimă, mă apăr, mă apăr cu dinții și unghiile, mă încolăcesc ca un șarpe. Dar adânc, adânc în inimă se aprinde parcă dorința ca totuși el să învingă... Învinge și salcâmul ne ninge cu fulgii săi de zăpadă. Acasă nu mai puteam merge.

— De ce? O mamă iartă totul...

— Soră! Nu puteam veni la ea *mânjită de păcat*. În nici un caz. Mai bine moartea. Nici nu-mi puteam închipui să întinez, cu răsuflarea mea păcătoasă, aerul din jurul ei... Nu aveam dreptul să stau cu dânsa în aceeași casă. Simțeam asta, o știam! Cu hainele rupte, zgâriată, cu petale de salcâm în păr, am fugit spre casă. Dar m-am oprit la fereastră. Mi-am lipit buzele de geam. „Ea” sta lângă masă și se ruga lui Dumnezeu. Buzele ei, desigur, șopteau: Părinte al nostru, milostiv părinte, aibi milă de noi... Aibi milă, părinte din ceruri, așa cum un tată are milă de copiii lui... La voi, tot așa se spune?

Sora se miră. Ce ochi mari, rotunzi, a căscat!

— Și am fugit, soră.

— Încotro?

— Afară din oraș, în lume... cât mai departe de ea. Să n-o umilesc, să nu-i fac rușine... Să creadă că m-am pierdut pe undeva, că m-a sfâșiat vreo fiară. Departe, departe de orașel, am căzut vlăguită pe șosea. Apoi a trecut cineva, poate chiar tata.

— Ce vorbești, copilă!

— Poate... Un bătrân cu ochi ca de piatră. S-a oprit, m-a ridicat și m-a luat în căruță... Pe drum m-a necinstit încă o dată... S-a dus la gară, a scos bilete și m-a adus aici, în orașelul ăsta. Un timp, m-a ținut la el, apoi m-a vândut...

Palidă, tremurândă, sora vrea să plece.

— Așteaptă, soră, bea paharul până la fund! Doar trebuie să mă ascuți!

Sora lasă capul în jos și rămâne.

— „Ea”, pioasa, sfânta, a aflat, mi-a dat de urmă, s-a îmbolnăvit și a murit. E înmormântată în cimitirul de aici. Eu am știut, dar n-am venit să-i stau la căpătâi. Nici ochii nu i-am închis eu. La înmormântarea ei n-am fost, mormântul nu i l-am văzut. N-am putut, nu pot, nu am voie! Am trecut din mână în mână, din casă în casă și am băut mult...

Și doctorul are mâini febrile, degete lungi. Și el pipăie aerul în jurul sorei.

Abia după aceea vine la mine.

— Gata, i-a fost cuprinsă și fața — îi spune sorei, fără un pic de milă.

În acest timp ea îmi fură oglinjoara de sub pernă. O văd, dar mă fac că nu observ...

Azi doctorul a spus că n-o s-o mai duc mult...

— Copilă — mi se adresează sora după plecarea lui —, a sosit timpul să te „pregătești”, să te împaci cu Dumnezeu... Ei — adaugă apoi, tristă — dacă ai fi de religia noastră...

Și îmi povestește ce bun, ce milostiv e Dumnezeu ei. Toate le iartă... Numai să te pocăiești, numai să regreti. El singur îți deschide porțile cerului...

— Nu vreau să intru în cer, soră!

— Ce-e?

— Acolo e mama mea! — strig eu, și în spaima de moarte ce mă cuprinde uit și pomenesc numele ei.

Stă un timp și, înduioșată, iese încet. Pe prag se oprește.

— Totuși, gândește-te la asta, copilă.

Își acoperă ochii cu mâinile și dispare.

Cuget. Nopti întregi mă tot gândesc. Dorm atât de puțin și atât de prost...

Nu mă gândesc la pocăință și regrete...

Vreau să mă scufund în gheenă... Să nu mă întâlnesc cu ea! Mă urăsc groaznic, groaznic! Răzbunarea mea mă va lovi numai pe mine... Nu mă voi pocăi. Aici am încetat să fac rugăciuni, nu mă mai rog vreodată lui Dumnezeu. Dacă mi-ar sta în putere să-l îndârjesc și mai mult, aş face-o. Să mă pedepsească și mai crud, și mai aspru!

Mă gândesc cu groază, dar la cu totul altceva.

Voi muri aici și voi fi înmormântată aici, în oraș.

Nu vreau să zac cu dânsa în același pământ... Nu vreau să profanez cu trupul meu pământul, în care zace ea... Sub nici o formă...

Trebuie să plec de aici, să plec în lume.

— Domnule doctor, dați-mi drumul din spital.

— Ia încearcă să te dai jos din pat...

— Domnule doctor — ne întrerupe sora —, prescrieți-i mai bine ceva să doarmă, doarme puțin și foarte agitat.

Îmi prescrie, și ea îmi aduce — morfină.

— E o otravă groaznică — îmi spune ea. Mai mult de două-trei picături deodată să nu iei, ferească Dumnezeu!

Sticluta e de un alb atât de imaculat. Razele soarelui care apune se reflectă în ea, se reflectă în ea...

Undeva, departe, în grădină, o pasăre cântă...

N-am luat nici o picătură de doctorie și n-am închis ochii.

Nu, nu vreau să fiu înmormântată în cimitirul evreiesc, nu vreau!

Și a doua zi dimineață spun:

— Soră!

— Ce e, copilă? (Câtă compătimire pentru muribunzi!).

— Trimite după preot.

— Ce înseamnă asta?

— Vreau să trec la religia ta.

Nu-i vine să creadă. Îi repet dorința mea.

— Vreau să merg la Dumnezeuul tău, la Dumnezeuul tău milosiv.

Bucuroasă, aleargă ca vântul. Eu strig după dânsa, strigătul țâșnește din mine și nu-l pot reține.

— Repede! N-am dreptul să zac în cimitirul evreiesc... Nicidecum!

Din fericire, nu mă aude.

Și încă în aceeași zi m-am botezat.

Moartea fiind aproape, se grăbeau să nu piardă un suflet.

Dimineața, vine doctorul. Aflase, și încă de la ușă mă apostrofează:

— Nemernico!

Cum de nu mi-am dat seama imediat că-i evreu! Și de unde până unde legătura lui cu sora cea cuvioasă?

— Să faci o porcărie ca asta înaintea morții?!

— Tăcere! — strigă la el sora.

E evreu! E evreu! Numai la un evreu se țipă în felul ăsta. Și-i aruncă o privire plină de ură. Și ce frumoasă e la mânie!

Dar el nu tace, nu poate să tacă. Face spume la gură.

— Când ești tânăr, în pragul vieții... Și te îndrăgostești...

— ăsta a fost cazul dumitale? — întreabă sora.

Nu-i recunosc vocea. Un șuierat de șarpe.

El nu sesizează ce spune sora.

— Sau de dragul carierei... Nu face să suferi toată viața pentru o prostie, pentru o tâmpenie cum e religia...

— Taci!

L-a tutuit!

Mi-e milă de doctor, care tremură de enervare din tot corpul.

— Păcat — strigă el răgușit —, păcat!

Pentru el, e păcat că nu există nici Dumnezeu, nici cer, nici iad, că toate acestea sunt pânze de păianjen spre a prinde sufletele-muște. Dar de dragul meu, pentru mine și pentru altele ca mine, ar trebui să fie un cer și un Dumnezeu în cer, un Dumnezeu care pedepsește. Pentru noi, trebuie să fie o gheenă, o adevărată gheenă, cu cazane pline de smoală și sub ele să ardă un foc veșnic...

— Eh, dac-ar fi așa, domnule doctor!

El mă privește tulburat și pleacă aproape alergând.

Sora de caritate și-a făcut datoria creștinească și a dat de știre acolo unde trebuie că doctorul, el însuși evreu botezat, îndepărtează pe oameni de la dreapta credință. De astă dată vine la mine cu un alt doctor. Unul bătrân, zâmbitor, cu capul tremurând și chel. Ea are ochii roșii, umflați — n-a dormit, totuși. Ochii bătrâni ai doctorului parcă-mi mângâie fața.

— Greșeală? Da' de unde! S-a speriat degeaba colegul meu focos. Ai voștri sunt atât de fanatici! Și, de remarcat, cei botezați încă și mai mult. Nu e ciudat, soră?

Sora tace.

Fanatismul se trezește în ei și mai puternic.

— Dar — mi se adresează el mie — într-adevăr, tot una-i... Dumnezeu nostru e Dumnezeu tuturor vietăților, milostenia lui e la fel de trează pentru toți. Indiferent de religie... toți suntem copii lui... Un singur părinte ceresc pentru toți... Cerul e deschis pentru fiecare, dacă te-ai unit cu Dumnezeu... Mai devreme sau mai târziu...

Îmi prescrie o rețetă nouă și iese zâmbitor. O rețin pe soră și, cu groaza morții, o întreb:

— Adevărat?

— Adevărat, copilul meu!

— Și nici un păcat nu poate să te arunce pentru veșnicie în gheenă?...

— Nici unul? Ba există... De pildă, dacă-ți curmi singură viața... Atunci mori fără spovedanie, nu ți se face o înmormântare creștinească... te îngroapă ca pe un câine.

— Mi-e somn, soră!

Ea mă sărută pe frunte (nu îi e frică), iese, iar eu iau morfina.

— Oh, în gheenă, pentru veșnicie!

Să nu mă întâlnesc cu mama (vai, pentru ultima oară îi pomenesc numele) nicum, nicăieri, să nu mă întâlnesc...

Și nu învinovățiți pe nimeni de moartea mea!

LĂUTARUL ÎN PRAGUL MORȚII

În pat zace un pachet de oase. Un schelet cu pielea galbenă și uscată. Mehl lăutarul moare. Lângă el, pe o ladă, șade Mirl, nevastă-sa, cu ochii umflați de plâns. În odăiță sunt înșirați cei opt feciori ai lor, lăutari ca și tatăl lor.

E liniște. Cu toții tac. N-au ce vorbi. Doctorul le-a spus de mult că nu mai e nici o speranță, felcerul de asemenea. Riven, de la azil, adevăratul „specialist“, s-a pronunțat și el că e pierdut.

Moștenire nu e. Giulgiul și groapa le vor da comunitatea, asociația „Hévra nos'im“ va împlini cele necesare înhumării, iar după înmormântare va da și câte un păhăruț de rachiu, de sufletul mortului. Totul e pus la cale, totul e limpede. Nu ai ce să mai vorbești.

Singură Mirl nu vrea să se resemneze! După ce a încercat o dată toate mijloacele prescrise de dătină, a fost din nou la sinagogă și, în rugi și plânsete amare, și-a strigat durerea. Chiar în clipa asta vine de la cimitir, unde s-a rugat la mormintele strămoșilor. Ea însă rămâne tot la vorba ei. Mehl îi moare pentru păcatele copiilor. Copiii nu sunt pioși. Își fac de cap. Drept care Dumnezeu — lăudat fie el — le ia totul... „Taraful își pierde cununa. Nici o nuntă nu va mai

avea vreun farmec. La nimeni nu va mai fi o veselie cu adevărat evreiască“.

Mare este doar mila Domnului! Numai că trebuie să țiți, să implori, să-i trezești mila. Și ei, copiii, acești scripcari, n-au nici un dram de inimă, nu poartă *laibțudel*... Dacă n-ar fi aceste păcate mari, ar avea ea în cer un unchi, un haham, care fără îndoială că are un cuvânt de spus acolo. I-ar veni el în ajutor. Pe când trăia — fie-i amintirea binecuvântată —, întotdeauna o dezmiarda. Desigur că nici astăzi n-ar fi rău cu ea. S-ar strădui. Ar face el ce trebuie...

— Dar păcatele — țiță ea — păcatele! Copiii umblă pe la baluri neevreiești, mănâncă pe acolo pâine cu unt și Dumnezeu mai știe ce!... Nu poartă *laibțudel*. Unchiul nu poate doară să treacă prin ziduri. Face, desigur, tot ce se poate... Vai, păcatele, păcatele!

Feciorii nu răspund. Privesc în pământ, fiecare în colțișorul lui.

— Mai e timp! — plânge ea în sughițuri. Copii, copii! Vai de mine, pocăiți-vă, copii!

— Mirl, Mirl — o strigă bolnavul —, liniștește-te, Mirl, totul e pierdut. Mi-am cântat cântecul, Mirl!... Încetează, Mirl. Vreau să mor!

Mirl se aprinde:

— De cap să-ți... Auzi, să moară, vrea să moară! Dar eu, dar pe mine... Eu n-am să te las să mori, trebuie să trăiești... trebuie... O să țiți atât de tare, că n-ai să-ți poți da sufletul!

Și se pare că în inima lui Mirl s-a deschis o rană veche, nevindecată.

— Lasă lucrurile astea în pace, Mirl — o roagă bolnavul —, destul ne-am certat în viață... destul. Înaintea morții nu se cuvine... Vai, Mirl, Mirl, eu am păcătuit; tu n-ai păcătuit... dar s-a terminat! Mai bine taci! Simt cum moartea rece mă năpădește, din vârful degetelor de la picioare până la inimă, mor măduarele unul după altul... Nu țița, Mirl... E mai bine așa!

— Pentru că tu vrei să scapi de mine — îl întrerupe Mirl —, vai, tu întotdeauna ai vrut să scapi de mine! — plânge ea amar. Totdeauna! La Pesea bruneta, la dansa îți era totdeauna gândul... Mereu spuneai că vrei să mori... Vai de zilele mele... Nici acum nu se pocăiește, nici acum, nici chiar acum...

— Nu numai Pesea cea brunetă — zâmbește amar bolnavul —, au fost multe brunete și blonde și galbene chiar. Dar de tine, Mirl, n-am vrut niciodată să scap... O fetișcană e altceva, așa e treaba lăutărească... te trage ca o buhă rea, e ceva care te vrăjește. Nevasta e totuși nevastă! Astea sunt două lucruri cu totul deosebite. Ții tu minte, când Pesea cea brunetă ți-a spus un cuvânt urât, cum, în mijlocul străzii, am zvântat-o în băți pe toate părțile... Mai taci din gură, Mirl! Nevasta e nevastă! Afară doar dacă divorțezi. Și încă te doare la inimă... Crede-mă, Mirl, o să-mi fie dor de tine. Și după voi, copii! Mi-ați făcut voi destule... dar treacă... Asta-i soarta lăutarului, asta zace în scripcă. Știu, nu v-ați purtat cumsecade, totuși m-ați iubit. Dacă vreodată am luat o înghițitură de rachiu mai mult, ați mormăit: „bețivul“... Nu se cade! Unui tată? Nu se cuvine... Dar, treacă... Și eu am avut un tată și nu m-am purtat mai bine. Hai să uităm. Eu vă iert... A obosit vorbind. Eu vă iert — reia el după câteva secunde. Apoi se ridică puțin în pat și se uită la cei din jur. Ia te uită — zice el deodată —, proștii! Au lăsat ochii în jos, parcă n-ar ști să numere până la doi! Aha! Totuși, păcat de tata! Cu toate că-i bețiv, ha?

Feciorul cel mai tânăr ridică ochii. În aceeași secundă, genele încep să-i tremure și se pornește pe plâns. Ceilalți frați îl urmează. Într-o clipă, odăița se umple de hohote de plâns.

Bolnavul privește și îi crește inima.

— Ei — zice el repede, cu puteri proaspete —, destul! Mi-e frică c-o să-mi pară prea tare rău! Destul, copii! Dați ascultare tatei!

— Călăule! — țiță Mirl. Călăule! Lasă-i să plângă, lacrimile lor pot ajuta, pentru Dumnezeu!

— Taci, Mirl — o întrerupe bolnavul, ți-am mai spus, eu mi-am cântat cântecul. Destul... Ei! Haim, Berl, Ioină... toți! Ascultați! Luați repede instrumentele!

Toți zgăiesc ochii.

— Vă poruncesc — spune bolnavul —, vă rog! Faceți-mi pe plac, luați instrumentele și apropiați-vă de pat!

Copiii se supun și se rânduiesc în jurul patului: trei viori, un clarinet, un bas, o trompetă...

— Vreau să văd cum va cânta taraful fără mine — spune bolnavul. Mirolă, te rog, cheamă-l între timp pe vecinul nostru.

Vecinul e ceaușul de la „*Hevra nos'im*“. La început, Mirl nu vrea să se ducă, dar bolnavul o privește cu ochi atât de rugători, încât trebuie să-l asculte. (Mai târziu, Mirl povestea că acest „Mirolă“, ca și privirea dinaintea morții, erau aidoma zilelor lor de după nuntă. „Vă amintiți, copii, spunea ea, vocea lui dulce și ochii lui?“).

Ceaușul de la „*Hevra*“ intră, aruncă o privire asupra bolnavului și zice:

— Fii așa bună, Mirl, și cheamă înăuntru un *minian*.

— Nu-i nevoie — spune bolnavul —, ce-mi trebuie mie un *minian*? Eu am *minianul* meu, taraful meu! Nu te du, Mirl, n-am nevoie de un *minian*...

Și întorcându-se spre copii, zice:

— Ascultați, copii... cântați fără mine ca și cum ați cânta cu mine, cântați frumos... Purtați-vă cuviincios la nunțile oamenilor nevoiași... S-o cinstiți pe mama. Și acum, cântați-mi *vidui*, vecinul nostru îl va rosti...

Și odăița cea de patru coți se umple toată de cântec.

INAUGURAREA UNEI SPÂNZURĂTORI

A fost odată, undeva, o țară cu oameni obișnuiți, nici prea buni și cumsecade, dar nici prea răi, adică oameni mijlocii, unul ceva mai rău, altul ceva mai bun, după om și după vreme.

Regele acelei țări era un judecător înțelept, care știa să-l împace pe Dumnezeu cu oamenii, ca și pe oameni între ei, încât niciodată nu se ajungea la pedepse grele. Avea, pasămite, însușirea să potolească mânia oamenilor, să astâmpere pe cel furios, să convingă pe cel îndărătnic. Nu numai că în timpul domniei sale nu s-a pomenit să i se fi tăiat cuiva capul sau să fi fost careva spânzurat, ci regina — văzând că nimeni nu mai era închis — și-a făcut din închisoare coteț de găini. Pe cel ce păcătuia regele îl puneă să arunce ceva în curtea milelor sau să dăruiască ceva spitalului, și-atât.

„Va veni o vreme, spunea regele, când oamenii, văzând spânzurătoarea din mijlocul pieței, nu vor pricepe cu nici un chip de ce a fost înfipt în pământ un asemenea stâlp!“.

Dar, zicând acestea, regele suspina și nimeni nu știa ce înseamnă acest suspin.

Prințesa, unica fiică a regelui, observă și insistă ca tatăl ei să-i explice de ce suspină.

Regele nu putu s-o refuze și-i mărturisi, în cea mai mare taină, că-i e teamă de doi oameni.

— Țara nu-i greu de condus — spuse el — cu oameni ca ai noștri, la care binele și răul sunt amestecate, căci atunci când oamenii aceștia vin în fața noastră, răul dispare și binele iese la suprafață.

Există însă în țară doi oameni. Unul este întruparea binelui, celălalt întruparea răului. Dacă aceștia doi — se temea regele — se vor întâlni, toată înțelepciunea lui nu va mai ajuta la nimic și va trebui iarăși să spânzure și să taie capete.

Principesa rămase pe gânduri, se gândi îndelung, dar tot nu înțelese ce vrea să spună regele.

„Eh!, își zise ea, făcând un gest din mână. Tata a îmbătrânit!“.

Odată, în orașul de reședință regală era mare târg și s-au strâns toți locuitorii țării. Printre ei erau și cei doi oameni de care se temea regele, cel foarte bun și cel foarte rău.

Și iată ce se întâmplă:

Când cel foarte rău zări spânzurătoarea goală din mijlocul pieței, rosti cu glas tare, în auzul tuturor:

— Popor, mai mare mila de voi! De mulți ani n-ați mai avut fericirea să-i vedeți pe păcătoși spânzurând și dând din picioare în aer.

— Adevărat, adevărat! — începu poporul să murmure.

Cel foarte bun îl auzi și spuse:

— Popor, pace și bunăvoie între voi! Domnul și îngerii cei buni vă însoțesc! Trăiți atât de frățește și în frica lui Dumnezeu, încât nimeni nu trebuie să fie spânzurat.

— Adevărat, adevărat! — murmură iarăși poporul.

— Nu — spuse cel prea rău —, lumea nu e împărăția Cerului. Aici nu locuiesc îngeri! Aici domnește păcatul! Dar sunt atâția păcătoși, atâția ticăloși, atâția răi în ochii lui Dumnezeu, că unuia îi e frică să se plângă de celălalt pentru ca păcatele lui proprii să nu iasă la iveală și de aceea spânzurătoarea stă goală!

Poporul tăcea, dar oleacă mânios.

Cel bun dădu să vorbească, dar cel rău nu-l lăsă să ia cuvântul.

— Oameni — strigă el mai departe —, dacă nu spun adevărul, dovediți-mi-o! Să văd care din voi se simte atât de bun, atât de cinstit, atât de curat față de Dumnezeu și de oameni, încât să nu-i fie teamă să-l arate pe cel ce ar trebui să fie spânzurat! E cu neputință ca toți să fie fără păcate!

Mulțimea se trase îndărăt, speriată.

— Vedeți, păcătoșilor? — strigă cel rău. Vedeți ce adevărate sunt cuvintele mele? Bine, am să vă dovedesc că eu sunt curat! Că mie nu mi-e frică! Uite, pe ăsta trebuie să-l spânzurăm! — și-l arătă pe cel foarte bun.

Poporul se sperie și mai tare.

— Nu degeaba v-a lăudat! Nu degeaba. Vrea să desființeze spânzurătoarea! Spânzurătoarea, fără de care voi ați părăsi calea cea bună și copiii voștri ar uita de Dumnezeu! Cine vrea să dovedească acum că nu e prietenul lui, că nu e ruda lui, că nu e tovarășul lui, că nu e la fel cu dânsul, cine nu vrea să apere păcatele altora, pentru ca ale lui să fie acoperite, acela să ajute la spânzurarea lui!

Și când cel rău scoase funia din sân, sute de mâini se întinseră într-ajutor și într-o clipă cel foarte bun a fost spânzurat.

Nu degeaba se temea regele — spânzurătoarea era inaugurată...

UN ÎNOTĂTOR, UN TINICHIGIU ȘI O FETIȚĂ DE PORȚELAN

(Trei povești triste)

Pentru călduții noștri filozofi de provincie, adică pentru aceia care vorbesc mult și ascultă puțin, am trei povești triste: una despre un excepțional înotător pe apa târgului, una despre un tinichigiu, mai bine zis un specialist în acoperișuri, care nu voia să-și ia ochii de la acoperișul casei lui, și una despre un ciob de porțelan, aruncat de la o fereastră de sus.

Să le luăm pe rând. Începem cu înotătorul. Era, după cum am spus, un înotător excepțional. Mai mare plăcerea să vezi cum i se mișcau brațele pe luciul apei, sau numai palmele, de pildă, când înota pe spate, ori numai degetele picioarelor.

Unii oameni politici mișcă și ei din deget, dar pe ascuns, în cizme. Înotătorul nostru o făcea în văzul tuturor, pe apa din spatele casei comunității — unde erau baia rituală, sinagoga și *beit-hamidrașul*. Iar de acolo se avânta hăt, hăt, departe, de unde toate acestea se zăreau ca niște puncte negre, tremurătoare.

Dar nu e vorba de puncte. E vorba de înotător, de marele, excepționalul înotător, ce se mișca pe luciul apei, sub oglinda cerului. Era un omuleț gras. După cum se știe, grăsimea e mai ușoară ca apa. De asta plutesc atât de ușor cei grași. Dacă își umplea plămânii cu aer, înotătorul rămânea întins pe luciul apei. Nici degetele de la picioare nu mai mișcau și aluneca atât de liniștit, atât de țeapăn, că din depărtare părea un mort ce plutește încet pe apă, un înecat purtat spre mal...

Abia din apropiere se vedea că trăiește și ține ochii deschiși, niște ochi albaștri, nu prea profunzi, care priveau în sus, în sus, drept spre cer.

Dar nu înota numai pe spate. Era renumit și prin crawl-ul său. O mână după alta, fără zgomot, fără a împrăstia vreun strop, mai mult dezmiardând apa. Sau ca „broasca“, repede, grăbit... Înota așa numai când pornea departe, departe de casa comunității, de baia rituală, de sinagogă și de *beit-hamidraș*. De înapoiat, se înapoia crawl. Să-și ia hainele, să se întoarcă în oraș...

Pe scurt: înota frumos. Câteodată până cine știe unde, dar niciodată sub apă! Să se arunce (sau, cum se spune, să „plonjeze“) nu obișnuia. Aluneca pe râu, deasupra, la suprafața apei...

Ce se petrece la fund, cum se trăiește la fund, în nisip și nămol, fără o rază luminoasă, asta nu l-a interesat niciodată... Nu putea fi frumos și, poate, era și prea în adânc fundul.

În timp ce el plutea liniștit deasupra, dedesubt nu era liniște! Dumnezeu știe de unde, căzuse în nisip o sămânță, o sămânță vie, și din ea răsărise o plantă de apă. Nu un lămâi, nu un portocal sau o chitră. Aceștia trebuie să fie înfipti în pământ gras și să se legene în aer. O biată plantă care se mulțumește cu pâlpâitoarea lumină verzuie a apei și cu umezeala adâncurilor, și care, deși tremură și se clatină la fiecare mișcare a apei, se dezvoltă încet, încet. Săracă, dar bună de sămânță... O plantă care crește și se întinde în lung și în lat...

De ea, însă, excepționalul nostru înotător nu știa. De unde să știe? Nu se scufunda, nu se lăsa în adânc. Planta de apă crescuse fără știrea lui, se înmulțise fără știrea lui, iar când excepționalul înotător o atinse cu piciorul, n-a fost spre binele lui!

Omul nostru s-a înspăimântat și a holbat niște ochi cât cepele... Apoi nu s-au mai văzut decât vreo câteva fire de păr, care pluteau pe apă, ca niște viermișori subțiri. În cele din urmă, au dispărut și ele...

Așa s-a sfârșit cu înotătorul!

Un tinichigiu care, după ani de osteneală și chin, a dobândit o căsuță mai răsărită, n-a procedat nici el mai bine. Casa a cumpărat-o ieftin și imediat s-a apucat să-i înnoiască acoperișul. De ce tocmai

acoperișul? Pentru că asta știa, asta era meseria lui, la treaba asta n-avea nevoie de ajutorul nimănui, de sfatul nimănui!

Nu-i plăcea să aibă de-a face cu străini!

Și după ce a înnoit acoperișul, nu-l mai scăpa din ochi. Era și trebuia să rămână cel mai bun, cel mai frumos și cel mai rezistent acoperiș din oraș.

Ce se petrecea în pivniță nu era treaba lui. La asta nu se pricepea... Ce se întâmpla mai jos încă, la temelie, nu-l privea... Pe acoperiș, fie el cât de înalt, tinichigiul se simțea în voie, se simțea bine...

Un acoperiș are nevoie de îngrijire.

Iarna, trebuia măturat. Cum cădea cât de puțină zăpadă, el se și urca sus cu mătura! Vara avea și mai mult de lucru. Brusc, nu se știe cum, în crăpătura dintre două foi de tablă apărea un firicel de iarbă. Trebuia rupt. De nu, s-ar întinde, calicul, și s-ar desface foile de tablă. Apoi, apărea undeva, pe tablă, un strop parcă, o pată galbenă. Periculos. Acoperișul începea să ruginească. Tinichigiul lua ulcica de smoală și pensula, ungea și îndepărta rugina. Altădată, de vânt sau de soare, se ridica urât colțul unei table, amenințând să se îndoiească ca o bucată de carton. Dădea fuga după cositor și aparatul de lipit. Tabla nu se va mai mișca!

Și așa, zi de zi, zi de zi! Să vadă și Cerul cum își păzește el acoperișul. Să-i placă strălucirea lui...

Între timp, se petrecea și jos ceva.

În pivniță se scurgea apa ploilor și a zăpezilor, apa din stradă și de la rigolă.

Dar lucrul acesta tinichigiul nu-l știa. Temelia și pivnița nu erau specialitatea lui. Iar când a aflat... nu fu spre binele lui! Încețușor, încetușor, fără știrea lui, apa se infiltra în temelii, le umezea, pătrundea printre cărămizi și le mânca.

Sus, tinichigiul se gândea: „Cum mai strălucește acoperișul meu! Dacă ar avea lună și stele, ar fi ca un cer!“ Dar în aceeași clipă, se auzi un trosnet! Apoi încă unul!

Oare să tune din senin?

Nu. Cerul curat, albastru era liniștit. Dar căsuța trosnea, până se prăbuși și-l îngropă pe tinichigu sub dărâmături!

Mi-a mai rămas ultima poveste, a treia.

A fost odată un biet copil hrănit numai cu cartofi. Se născuse într-o hrubă, în pământ (Dumnezeu știe de unde răsărise acolo). Trăia și scâncea, trăia și scâncea.

Copilul, răsărit Dumnezeu știe de unde, avea numai mamă. Iar mama abia dacă-l hrănea cu cartofi și niciodată pe săturate. Mai mult nu-i putea da. Nici măcar un nume!

Cartofii — știe orice medic — nu conțin fosfor și, fără fosfor, oasele nu se pot dezvolta cum trebuie. Oaselor le trebuie pește, carne și mai ales lapte. Acestea conțin fosfor și din acestea se dezvoltă oasele. Copilul, care rar vedea puțin lapte apos, iar de carne și pește nu se bucura nici măcar în noaptea celei mai vesele sărbători, avea, de aceea, oscioare subțiri, slabe.

Oricât de slab și de uscat îi era trupșorul, oricât de puțină carne avea pe el, totuși piciorușele sale slăbănoage nu-l puteau duce, se încovoiau sub greutatea trupșorului, se răsuceau ca două arcuri. Bietul copil se târa în patru labe prin hruba umedă și întunecoasă.

Câteodată, se târa până afară; mai ales în zilele frumoase de vară, tânjea să iasă din hrubă. Dar tânjea nu după soare, nu după lumină și căldură, ori după libertate, ci după varul care era împrăștiat pe câmpul întins din fața hrubei. Instinctul îi spunea: mănâncă var!

Copilul se târa în patru labe din hruba jilavă și întunecoasă afară și, fără știrea mamei, lingea var... Căci mama nu l-ar fi lăsat!

Deodată însă, soarta copilului luă o nouă întorsătură. Mama nici nu se înstări, nici nu căpătă ceva mai bun de lucru. Alceva se întâmplă. Un bogătaș din oraș își clădi, nu departe de hrubă, o locuință de vară, un mic palat. Bucătăria palatului se nimeri tocmai în fața hrubei. Și înaintea bucătăriei se afla o moviliță de gunoi, ce se înălța zi de zi, ceas de ceas. Movilița se dovedi a fi un paradis, o comoară pentru sârmanul copil hrănit cu cartofi, o comoară din tot felul de resturi de la masa bogatului.

Copilul uită de var. Se târa pe movila de gunoi și se hrănea ca un vierme...

De cealaltă parte a palatului, se întindea o grădină cu flori. Așa departe nu-l duceau piciorușele pe copil. Și-apoi, la cel bun florile? Peste capul lui se boltea un cer albastru, luminos. Atât de sus nu-și

ridica bietul copil capul umflat și ochii apoși. Și, în fond, la ce bun? Se târa doar pe movilița din fața bucătăriei. Uneori nici nu-și mai folosea mâinile și atunci gura flămândă își lua hrana de-a dreptul din gunoi.

De înălțat capul, și l-a înălțat abia mai târziu, pe la mijlocul verii, după ce se hrănise pe săturate, când piciorușele i s-au mai întărit și îndreptat. Dar nici atunci spre cer, ci numai spre ferestrele palatului, unde zări niște perdele albe.

Odată, perdelele se dădură la o parte, și dintre ele se arătă un copil mic, roz, cu ochii mari, mari de tot, într-o rochiță albă, acoperită cu stelute...

Copilul „hrănit cu cartofi“, sau copilul din gunoi, rămase ca năuc. Mult timp nu-și putu lua ochii de la fereastră. Nu și-i putea desprinde. Se trăsese perdeaua și el tot se uita țintă.

În ochii lui apoși începu să rătăcească o rază luminoasă. Noaptea avea visuri minunate, neînțelese. Fetița cea mică (pentru că fusese o fetiță) dispăruse, dar bietul copil își fixase în sărmăna lui inimă imaginea ei dulce. Și n-o mai uita.

Și-o închisese în inimă. O văzuse ziua, o visa noaptea... Închisese în el o taină sfântă. Nu se mai târa afară din hrubă de dragul varului, nici pentru resturile din gunoi. Ieșea numai de dorul ferestrei cu perdele albe, printre care zărise cândva ce-i mai bun și mai frumos în viață, și spera, nu înceta să tot spere, s-o mai vadă....

Și o mai văzu o dată pe fetiță. Dar asta se întâmplă hăt, hăt, târziu, spre sfârșitul verii... Însă tot nu spre binele lui...

Boierul se muta din palat înapoi în oraș. Perdelele fură date jos, se deschise o fereastră și deodată o mână o înhăță pe fetița cea mică, dorită, visată, și o azvârli în gunoi, în fața copilului...

Iar mica fetiță nimeri într-un os și nădăjduita, visata fetiță de porțelan se sparse și din ea se scurse numai rumeguș.

... Morala?

1. Cufundați-vă mai adânc!
2. Îndreptați-vă atenția spre temelii și aflați că
3. Idealurile de porțelan, care se aruncă de sus în fața mulțimii hrănite cu cartofi, sunt pline de rumeguș...

BARDUL

Chiar și în cele mai grele vremuri se găsesc oameni inimoși cărora le place să aducă o veste bună. Și când poetului i s-a ivit primul cititor, s-au găsit oameni buni care să dea fuga în mansarda lui, să-i anunțe vestea cea bună.

— Te felicităm, poete. Lumea a început să te citească și să te înțeleagă.

Dar cum poetul nu se arăta prea bucuros, adăugară:

— Adevărat, cu o rândunică nu se face primăvară, dar o prevestește. Va veni ziua când versurile tale vor răsună sub toate ferestrele, vor fi cântate și mamele își vor adormi copiii cu cântecul tău gingaș. Cuvintele tale înaripate vor fi în gura îndrăgostiților, cu rimele tale înduioșătoare sărmanul cerșetor orb de pe stradă va opri pe trecători.

Astfel grăiră oamenii cei buni. Dar poetul nu păru mai vesel. Cu tristețe în glas, le răspunse:

— Pentru vestea cea bună n-am nici măcar cu ce să vă cinstesc. Ieri am împărțit ultima bucată de zahăr cu canarul meu. În schimb, dacă doriți, am să vă spun o poveste...

Oaspeții zâmbiră și acceptară.

— Pe vremuri, într-o veche și puternică cetate, se pregătise o întreită sărbătoare. Stăpânul cetății își serba ziua numelui, se înapoiasă învingător de pe câmpul de luptă și adusese cu el —capitivă — o femeie de o rară frumusețe.

Ce mai iluminații!

Pe oglinda verde și rece a apei ce înconjura cetatea pluteau butoaie cu smoală aprinse. Zidurile vechi fură împodobite cu ghirlande și lampioane multicolore. Locuitorii din vale stătură toată noaptea de pază, măturând de pe acoperișurile lor scânteile ce zburau dinspre cetate. Asemeni unor ochi diavolești injectați cu sânge, de după ferestrele gotice țâșneau flăcări.

În salonul unde se desfășura marele ospăț, totul strălucea. Lumânările de ceară, plăcut mirositoare, împrăștiu lumină. Diademele din părul doamnelor, cingătorile eroilor scânteiau. Vesela de argint, aur și cristal de pe masă scliffea, fețele erau aprinse de băutură, ochii doamnelor străluceau...

Și totuși, la masă nu domnea veselie.

„Avem vin și femei, spuse cu fruntea încruntată seniorul, dar de ce lipsește cântecul?“

„Mare și puternice învingători!“, i se răspunse. Am avut barzi în țară... dar au cântat cântece nerușinate în fața ta și, la porunca ta, i-am spânzurat!“

„N-a mai rămas nici unul să ne cânte la masă?“

Curtenii tăceau, dar un bătrân om de casă se apropie și, înclinându-se, spuse:

„A mai rămas doar unul care n-a avut încă cinstea să se arate în fața ta; locuiește în vale... Mama lui e pe moarte și el stă acum la căpătâiul ei, ca să-i alunge, cântând, spaima morții“...

„Aduceți-l!“ , răsună porunca scurtă a seniorului.

„Vrei să mă ucizi?, întrebă bardul. Atunci fă-o imediat, pentru ca sufletul meu să se întâlnească cu cel al mamei“.

„Cântă!, îi porunci seniorul. Și adresându-se halebardierilor, rosti: Scoateți-i lanțurile!“.

„Ce să-ți cânt?“ , întrebă bardul.

„Cântă victoria mea, orașele pe care le-am incendiat, cetățile pe care le-am zdrobit, arată cum i-am îngenunchiat pe dușmani, cântă despre capetele însângerate din vârful lăncilor noastre, despre strălucirea comorilor pe care le-am jefuit!“.

„Așa ceva nu pot, stăpâne! Vrajită e cetera mea, dar de-i ating cumva strunele, râurile de sânge pe care le-ai vărsat vor începe să fiarbă... Suspinele și blestemele celor uciși se vor trezi, șuieratul șerpilor de foc, gemetele înăbușite ale femeilor siluite și țipetele de spaimă ale copiilor spintecați, toate acestea se vor deștepta și nu bucurie vă voi aduce, ci spaimă și cumplită jale. Ochii vă vor ieși din găvane, părul vi se va încolăci ca șerpilor“.

„Taci!, porunci seniorul și, abia stăpânindu-se, urmă: Cântă frumusețea iubitei mele captive, privirile ei, și asemuiește-le cu stelele, fața ei palidă asemuiește-o cu cea mai curată marmură, trupul ei zvelt asemuiește-l cu... ei, găsește tu cu ce!“.

„Sfântă e cetera mea și curată, răspunse bardul, dar ea nu cântă ocară și păcatul... Una după alta vor plesni strunele... Pot cânta doar nefericirea captivei tale, rănile ce vor apărea sub sărutările tale vinovate, ochii ei stinși și supti de buzele tale însetate de păcat“.

„Taci!, porunci seniorul, căutând a se stăpâni spre a nu strica întreita sărbătoare. Cântă bucuria, vinul spumegând în cupele auri“...

„Sânge spumegă în cupa ta, îl întrerupse bardul. Sudoare și sânge sorb buzele tale“...

Seniorul îi făcu un semn din ochi să tacă, adresându-se apoi celor din jur:

„De trei ori mi-a răspuns bardul. I-ați înțeles oare vorbele?“.

„Nici un cuvânt“, răspunseră toți într-un glas.

„Voi i-ați salvat viața, spuse seniorul, și tot voi o să-l băgați la închisoare“.

Și bardul fu aruncat într-o temniță întunecoasă. De trei ori pe zi i se întindea pâine și apă printr-o spărtură a peretelui. Bezna era atât de deasă, încât nu vedea nici măcar mâna care i le întindea...

„Bietul de el!“ , îl compătimeau oamenii inimoși care-i aduseseră poetului vestea cea bună.

— Și totuși — povesti mai departe poetul — bardul era fericit, pentru că fericirea stă în putere. Cine, gândea el, e mai puternic ca dânsul?

Erou nu s-a născut, arme nu purta, drept de stăpânire n-a moștenit de la nimeni și totuși cetatea tremura în fața lui, până și stăpânul cetății tremura. Un cuvânt al lui, cel mai ușor sunet al ceterei sale îl făceau pe senior să tremure! Bardul zăcea în întuneric, dar sufletul i se scălda în lumina fericirii.

„Eu sunt cel puternic. Pe mine unul trebuie să mă păzească ei, cei tari, stăpânii, cei înarmați!”

Se scurseră așa ore, zile, săptămâni, luni și ani. Bardul nu-i mai număra. Nu simțea trecerea vremii. Aripile ei liniștite nu-i atingeau fața, fâlfâitul lor nu-i ajungea la urechi. Își simțea numai propria putere, din care sorbea o desfătare calmă și statornică. Nici tunurile, nici trompetele nu-i puteau acoperi glasul. Toți tremurau în fața lui. De spaimă, îl zidiseră de viu.

„Seniorul nu are liniște din pricina mea. A cucerit țări, a dăruit cetăți, popoare tremură în fața lui și a oamenilor săi, iar el tremură din pricina mea. Atâta timp cât sunt în viață, groaznice coșmare îl înspăimântă, tronul i se clatină, viața-i păcătoasă e otrăvită... Eu sunt puterea!”

— De ce ne povestești toate acestea? — îl întrebară, mirați, pe poet oamenii cei inimoși care îi aduseseră vestea cea bună.

Poetul se întrerupse o clipă, apoi își sfârși povestirea:

— Dar există o vreme pentru toate. După multe, multe zile și nopți, bardul auzi pași pe coridor și zgomot de fiare.

„Vin să mă ucidă!”, își zise bardul și vru să întâmpine moartea cu bucurie. Căci moartea celui puternic e apoteoza vieții lui. Spiritul său eliberat de trup îi va înspăimânta și mai mult pe asupritorii săi. Îl vor vedea și în vis.

Numai că bardul se înșelase.

„Am venit să te punem în libertate!”, îi strigară cu bucurie cei veniți, deschizând larg porțile temniței, care fu inundată de lumină.

„Ce mult a îmbătrânit!”, îl compătimeau eliberatorii. „Cum i-a albit părul!”

„Totuși, ochii-i strălucesc!”

Cu ochii stinși și cu vocea sugrumată, bardul întrebă:

„Vreți să mă puneți în libertate? Nu le mai este teamă de mine? Oare sunt chiar atât de bătrân?”

„Nu frică le e de tine, îi răspunseră eliberatorii, ci dor. În sfârșit, oamenii te-au înțeles și vor să-ți audă cântecul, chiar din gura ta. Seniorul și-a adus și el aminte de tine. Chiar el ne-a trimis. Azi e ziua lui. Un jilț a fost pregătit la dreapta lui la loc de cinste, pentru tine. Cupe de aur așteaptă pe masă. Doamnele de onoare s-au risipit prin grădină să culeagă flori din care să-ți împletească o cunună... Stăpânii ți-au pregătit un dar de preț... atât de mult te prețuiesc! Au prins dragoste de tine, de cântecele tale, care sunt cântate la Curte... Vino cu noi, ai să-ți vezi norocul cu ochii!”

„Nu știu, răspunse bardul, cât am așteptat clipa asta despre care îmi vorbiți. N-am numărat anii. Dar între timp părul mi-a crescut sălbatic...”

„Vei fi tuns, îngrijit și stropit cu apă înmiresmată...”

„Hainele au puzezit pe mine...”

„Ți-au fost pregătite haine noi, brodate cu aur și argint. Vino cu noi, iubite bard!”

„Cum pot îmbrăca hainele regești, se tângui bardul, de vreme ce trupul mi-e neîngrijit, murdar! Oameni buni, duceți-mă la râul ce curge în preajma palatului și lăsați-mă să mă scald în el.”

Oamenii cei buni îi făcură voia.

Bardul intră în apă, dar nu mai apăru la suprafață...

— S-a înecat? — întrebară oamenii, cutremurați.

— Firește!

— De ce?

— La ce bun să mai trăiască?

GLOSAR

cuprinzând, pe lângă note despre anumite obiceiuri și sărbători religioase evreiești, evenimente și personaje istorice etc., numeroși termeni laici și religioși de cult mozaic — folosiți curent de autor în nuvelele sale

A

AGUNA: Femeie măritată, al cărei soț a plecat departe, fără să o dezlege de căsătorie, sau a dispărut fără să se știe dacă e în viață sau nu. Pe vremuri, când mijloacele de comunicație erau reduse, aceste cazuri erau destul de frecvente.

AHAȘVEROȘ: Vezi *Estera*.

AL HET: „Pentru păcatul“. Rugăciune care face parte din „rânduiala mărturisirii păcatelor“. Se rostește, o dată cu alte rugăciuni, în ziua de *Iom Kipur* (vezi nota). Se mai rostește și de logodnici, în ziua cununiei. Unii evrei bătrâni obișnuiesc s-o spună o dată cu rugăciunea dinaintea culcării. La începutul fiecărei fraze, credincioșii se bat cu pumnul în piept, semn de regret și pocăință pentru păcatele făptuite.

ALȘIH: Tratat de morală (comentariu al *Bibliei* pe înțelesul oamenilor din popor), al cărui autor este Moise Alsheih, care a trăit în sec. al XVI-lea.

ATARA: Țesătură de argint de pe marginea *talitului* (vezi *talit*).

B

BAAL TEFILA: Persoană care recită rugăciunile în fața amvonului. Se cere să fie un om recunoscut ca evlavios.

BADHAN: „Trubadur“, cântăreț chemat la nunțile evreiești, unde ținea un logos moralizator, de obicei în rime — evocând și pe

părinții morți, dacă era cazul — înaintea cununiei și întreținea apoi invitații în timpul mesei.

BALDACHIN: În limba ebraică, „Hupa“. Ceremonia cununiei religioase la evrei se face sub un baldachin, după un anumit ritual.

BATLAN: Om care se dedică studiului *Torai* (vezi *Tora*), rupând orice contact cu viața, pierzând simțul realității și fiind întreținut fie de familie, fie de obște.

BAR-MITVA: Majoratul religios al băieților evrei la vârsta de 13 ani. La această ceremonie tinerii a u dreptul să-și pună *tfilin* (vezi *tfilin*) și rostesc în sinagogă o cuvântare, promițând că vor merge pe drumul cel drept. La fel ca și cei vârstnici, sunt obligați să țină prescripțiile religioase, între care și toate posturile.

BEIT-HAMIDRAȘ: Casă de rugăciune și studiu (spre deosebire de sinagogă, rezervată exclusiv serviciului religios).

BELFER: Ajutor al învățătorului (*melamed*) la școala religioasă evreiască pentru băieți (*heder*). În sarcina sa cădea — mai ales — supravegherea copiilor și, dată fiind vârsta fragedă a unora dintre ei (copiii începeau să frecventeze *hederul* de la 3—4 ani), să-i ia dimineața la școală și să-i ducă apoi acasă.

BRIT: „Legământ“. Ceremonia de circumcizie a băieților evrei, la opt zile după naștere. Simbol al legământului dintre Divinitate și patriarhul Avraham și seminția sa.

C

CUȘER: Mâncăruri preparate după ritualul religios evreiesc. Vite, păsări și pești, a căror consumare e permisă de prescripțiile religioase. La figurat: om onest, cumsecade, cuvios, cucernic.

CVITEL: Notă, cerere. Adepții *hasidismului* (vezi *hasid*) o înmânau *țadicului* (vezi *țadic*) de care țineau, arătând ce anume doleanțe ar avea pentru fiecare dintre membrii familiei (sănătate în cazuri de boală, reușită în căsătorie etc.), cerându-i sfatul și binecuvântarea.

D

DAIAN (pl. **DAIANIM**): Judecător de cult mozaic, asesorul rabbinului la judecata rabinică.

E

EIN IAACOV: Carte de legende talmudice, întocmită de Iacob Ibn Habib (sec. al XV-lea), pentru folosul celor care nu cunosc *Talmudul*.

EL MALE RAHAMIM: „Dumnezeule, plin de îndurare“, rugăciune care se rostește la înmormântări, precum și înaintea oficerii unei cununii, când unul sau amândoi mirii sunt orfani.

ELUL: A douăsprezecea lună a anului, luna pocăințelor.

ERET-ISRAEL: Țara Sfântă..

ESTERA: Soția lui Ahașveroș, regele perșilor, și nepoata lui Mordehai. Avertizată de Mordehai, regina Estera a putut împiedica masacrele împotriva evreilor, puse la cale de Haman, dregătorul lui Ahașveroș.

ETROG (pl. **ETROGHIM**): Chitră. Fruct citric întrebuințat în ceremonialul sărbătorilor de *Sucot* (vezi *Sucot*). Simbolul culegerii recoltei de cereale, vin și fructe. Etrogul se înmănunchiază cu frunze de palmier (*lulav*), mirt și salcie, în scopul de a arăta egalitatea tuturor creaturilor între ele, fie că sunt frumoase ca etrogul, mărețe ca palmierul sau umile ca salcia.

EXILARH: Cap religios și administrativ pentru centrele evreiești din Babilonia după împrăștierea evreilor, funcție atestată până în sec. al VIII-lea.

G

GHEMARA: Parte a *Talmudului*. Întregește *Mișnaiothul* (partea legislativă) cuprinzând comentariile legilor talmudice, legende și pilde.

GOT FUN AVRUM: Rugăciunea femeilor evreice în ziua de Șabat, la coborârea serii.

H

HADAT VERHAHAIM: Roman scris în limba ebraică de R.U. Broides (sec. al XIX-lea).

HAGADA: Carte de cult în care se relatează despre ieșirea evreilor din Egipt și care se citește în primele două seri de Pesah.

HALA: Pâine specială de Șabat și de sărbători, de obicei coaptă în casă; se ia o mână de aluat, se rostește o binecuvântare și se arde, pentru a nu fi eventual profanată după binecuvântare.

HAMAN: Personaj biblic din Cartea Esterei. Mare dregător la curtea regelui persan Ahașveros, adversar înverșunat al evreilor.

HAREI AT: „Iată tu“... Începutul frazei sacramentale rostită de mire la cununia religioasă evreiască. După rostirea acestei formule, mirii se consideră legați prin căsătorie.

HASID (pl. HASIDIM): Evreu ortodox, evlavios, adept al curentului popular denumit „hasidism“.

HASIDISM: Mișcare populară religioasă evreiască, cu caracter democrat, inițiată de Israel Baal Șem în sec. al XVIII-lea.

HAȚOT: „Jumătate“. Se înțelege miezul nopții. Citanie rostită de unii credincioși evrei după miezul nopții.

HAVDALA: „Deosebire“. Binecuvântarea vinului în seara de Șabat, sau la sfârșitul altor sărbători religioase evreiești, ca semn al deosebirii dintre zilele de sărbătoare și cele de lucru. Tot astfel se mai numește și lumânarea pe care o ține un membru al familiei în timp ce capul familiei rostește această binecuvântare. Lumânarea era de obicei făcută din 5—6 lumânările lungi și subțiri de ceară, răsucite împreună. Se întrebuița la celebrarea ceremoniei religioase a cununiei.

HAZAN: Cantor, țarcovnic.

HEDER: „Cameră“. Școală evreiască tradițională, frecventată numai de băieți, începând de la vârsta de trei ani.

HEVRA NOS'IM: Asociație cu caracter religios, în ale cărei atribuții intră și înmormântarea membrilor săi.

HOL-HAMOED: Cele patru zile cuprinse între primele și ultimele două zile ale sărbătorilor de *Pesah* și *Sucot*.

I

IEROBOAM (sau IERAV'AM): Primul rege al regatului Israel (930 î.e.a.). După moartea regelui Solomon, regatul evreu s-a scindat în două, regatul Iudeii și cel al Israelului; Ierav'am era considerat ca un nelegiuit, pentru că a introdus idolatria și „a păcătuit și a îndemnat și pe alții să păcătuiască“ (Regi, I, 14.16).

IEȘIVA: „Ședere, așezământ“. Școală superioară la evrei, condusă de un „Roș ieșiva“ (capul *ieșivei*), ales dintre marii cărturari ai comunității; uneori însuși rabinul comunității respective.

IOM KIPUR: „Ziua ispășirilor“. Cade în ziua a zecea a lunii Tișri (septembrie-octombrie). Începe în ajun, pe înserate. Este o zi de permanentă rugăciune și de post riguros pentru iertarea păcatelor făptuite de oameni față de Dumnezeu. E considerată de credincioșii evrei drept cea mai sfântă zi din an, denumită și „sâmbăta sâmbetelor“.

J

JET: Scaunul de la sinagogă cumpărat de credincioși; dreptul de proprietate asupra lui era transmisibil.

K

KADIȘ: Rugăciune pe care o rostesc urmașii de sex bărbătesc la înmormântarea și comemorarea anuală a părinților, precum și zilnic timp de unsprezece luni după înmormântare.

KIDUȘ: „Sfințire“. Binecuvântare rostită asupra vinului, prin care se sfințesc Șabatul și sărbătorile în casele evreiești. În lipsa vinului, se poate face binecuvântarea și asupra a două pâini întregi.

KITEL: Veșmânt alb purtat de credincioși în zilele marilor sărbători evreiești și care la moarte servește și de lințoliu.

KOHEN (pl. KOHANIM): Preoți evrei, considerați că se trag din spița lui Aaron, primul mare preot, fratele lui Moise. După tradiție,

kohanimii rostesc binecuvântările în zilele de mare sărbătoare. Se obișnuiește ca obștea să nu se uite la chivot, în timpul rostirii binecuvântării de către kohanimi.

KOL NIDRE: Începutul serviciului divin din seara de ajun de *Iom Kipur* (vezi *Iom Kipur*).

L

LAIBȚUDEKEL (sau TALIT CATAN): Pe timpul vechiului stat iudeu, evreii purtau drept îmbrăcămintă — printre altele — un talar cu ciucuri (așa numitul *Talit*) cerut de prescripțiile *Peritateuhului*. Întrucât în împrăștiere nu li s-a mai permis purtarea acestui talar în permanență, și-au confecționat un soi de pieptar cu ciucuri, denumit *laibțudekel* sau *talit catan* (talit mic), care acoperă parțial trupul.

LAMNAȚEAH: Psalmul XLVII, care se recită de credincioșii evrei în ziua Anului Nou, înainte de a se sufla din *șofar* (vezi *șofar*).

LEIVI IȚHOC: Conducător al mișcării religioase hasidice (vezi *hasidism*), născut în 1740 în Galiția și decedat în 1809 la Berdicev. Renumit pentru evlavie și pentru felul plin de simplitate și de duh în care își făcea rugăciunea, adresându-se Divinității în limba poporului.

LEVIATAN: „Chit”. Pește mitologic din care se vor hrăni cei drepti pe lumea cealaltă, după cum spune legenda.

LEVIȚI: Urmașii lui Levi, al treilea fiu al patriarhului Iacov; îndeplineau funcții cvasisacerdotale în templu, pe lângă preoți (*kohanim*).

LEHAVDL: „Spre deosebire”. Termen desemnând lucrurile sfinte, spre deosebire de cele profane.

LULAV (pl. LULAVIM): Ramură de palmier. În zilele de *Sucot* (vezi *Sucot*), se rostesc în sinagogi și prin case diverse binecuvântări, ținând în mână o ramură de palmier, o chitră și o ramură de salcie, simbolizând culesul recoltei (vezi și *étrog*).

M

MAARIV: Rugăciune de seară, la credincioșii de cult mozaic.

MAPU ABRAHAM: Autorul (1808 — 1867) mai multor romane în ebraică, dintre care notabile sunt: *Ahavat Tion*, un roman istoric a cărui acțiune se desfășoară în vremea domniei regelui iudeu Hizkia (tradus în idiș, engleză și arabă), și *Ait Tavua*. Mapu este considerat creatorul romanului ebraic. A avut o mare influență asupra literaturii epocii Hascalei (vezi *maskilim*).

MASKILIM: Adepți ai mișcării culturale iluministe evreiești inițiată de filozoful Moses Mendelssohn (1729 — 1786), care a preconizat adaptarea vieții evreiești la cerințele epocii și cercetarea critică a operelor religioase.

MAȚA-ȘMIRA: Azimă de Pesah, special preparată din grâu ferit de umezeală din momentul secerișului. Această precauție se ia spre a feri grâul de orice eventuală dospire. Se prepară numai de către credincioșii habotnici.

MAZAL TOV: Noroc bun. Urare și felicitare ce se face la ocazii fericite, ca: nașteri, nunți etc.

MEIER BAAL-NES: Personaj legendar, în numele căruia se strângeau bani pentru întreținerea cărturarilor săraci din Palestina. Nu se cunosc date precise asupra acestui personaj considerat făcător de minuni.

MELAMED: „Învățător”. Persoana care predă lecții la *heder* (vezi *heder*). La figurat: om care nu prea se descurcă în viața de toate zilele.

MEZUZA: „Uscior”. Un mic sul de pergament, conținând anumite fragmente din *Biblie*, introdus într-o cutiuță care se fixează la ușa credincioșilor evrei, ca să-i apere de duhuri rele.

MICVA: Bazin pentru spălări rituale.

MINHA: Rugăciune de după-amiază, la credincioșii de cult mozaic.

MINIAN: „Număr”. Numărul de cel puțin zece persoane de sex bărbătesc necesar pentru a se putea face rugăciunile în comun, de obicei la înmormântări, sau când se rostește *kadișul* (vezi *kadiș*). Uneori *minianul* se întrunește și în preajma muribundului, în ultimele clipe ale sale.

MIȘNAIOTH: Parte a *Talmudului*. Codice de legi religioase, penale și civile.

MITNAGHED (pl. MITNAGDIM): Adversar al *hasidismului* (vezi *hasidism*).

MITVA: Faptă bună sau împlinirea unei obligații religioase. După credință, „mițva” se înscrie în cer, în catastiful celui care a făcut-o, tot așa ca și faptele rele („averot”).

MITVOT: Obligații religioase.

MLAVE-MALCA (pl. MLAVE-MALCOT): „Însoțirea reginei”. Denumirea mesei din seara de *Șabat* (vezi *Șabat*). Era un prilej mai ales pentru *hasidim* (vezi *hasid*) să povestească legende din viața figurilor intrate în folclorul evreiesc; se cântau felurite melodii hasidice.

MOHEL: Persoana care îndeplinește operația circumciziunii.

MORDEHAI: Vezi *Estera*.

MORE NEVUHIM: Opera cea mai de seamă a filozofului evreu Maimonide (sec. al XII-lea).

MOȘE RABENU: „Moșe, învățătorul nostru”. E vorba de Moise, conducătorul evreilor la ieșirea din Egipt, legislatorul religiei mozaice.

N

NABUCODONOSOR: Regele Babilonului. În anul 586 î.e.a. a distrus primul Templu din Ierusalim (Vezi *Tișa b'Av*).

NIGUN: Cântec cu un laitmotiv popular sau sinagoga.

NIMROD: Personaj biblic, un „vajnic vânător înaintea Domnului” (Facerea, 10.8.13). Prin extensie, vânător pasionat.

P

PARNUȘĂ: Mijloc de existență; sursă de câștig.

PARUȘ: Credincios care-și părăsește temporar familia, spre a se dedica studiului și practicilor religioase.

PDUTER: Compozitor de melodii hasidice și cântăreț.

PEREK (PIRKE AVOT): Tratatul „părinților sinagogii”, făcând parte din *Talmud*. Cuprinde sentințe morale.

PESAH: Sărbătoare în amintirea ieșirii evreilor din Egipt, astfel că se mai numește și „sărbătoarea eliberării”. Cade în ziua de 15 Nisan (corespunde cu lunile martie-aprilie). Se consideră și ca sărbătoare a primăverii și durează opt zile.

PURIM: Sărbătoare prin care evreii aniversează ziua când prin intervenția reginei Estera, la îndemnul unchiului ei Mordehai, evreii au scăpat de masacrele puse la cale de Haman, dregătorul lui Ahașveros, regele Persiei. Purimul este precedat de o zi de post, numit „postul Esterei”. Cu ocazia acestei sărbători, se citește Cartea Esterei, se fac danii nevoiașilor, iar prietenii își trimit unul altuia prăjituri tradiționale. Se fac mari serbări, mese și carnavaluri.

R

RABI: Învățător, maestru, rabin. În idiș acest cuvânt se citește și „rebe”, cu următoarele trei sensuri:

a) titlul învățătorului la școlile rituale (*heder*);

b) titlul acordat rabinilor, conducătorilor spirituali ai obștilor evreiești. Aceștia au atribuții religioase, judecătorești și de îndrumare în chestiuni de învățământ religios și aplicarea preceptelor prescrise de cultul mozaic. La nașteri, căsătorii, divorțuri etc., au atribuții sacerdotale. În trecut, îndeplineau și funcția de ofițer de stare civilă;

c) titlul acordat personalităților religioase, considerate de adepții lor (*hasidim*) ca oameni învățați, foarte pioși și milostivi. Li se atribuiau puteri aproape divine, din care cauză erau denumiți „rabini făcători de minuni”. Li se spunea și „tadikim”. Ei își aveau reședința la „Curtea rabinică”. Acolo îi primeau pe adepții lor, veniți în cazuri importante, familiale sau de afaceri, după sfat, sau pentru a prăznui sărbătorile.

REB: „Domnule” (idiș).

REȘIT-HOHMA: „Începutul înțelepciunii“. Tratat de morală din secolul al XVII-lea, al cărui autor este Eliahu de Vidas.

RIVCA: Soția patriarhului Isaac.

ROLA: „Ogorul“ (în polonă). Revistă scoasă de publicistul polonez T. Jelenski, devenit prin anii 1870—1880 purtătorul de cuvânt al antisemitismului din Polonia.

ROȘ HAȘANA: „Începutul anului“. Sărbătoarea Anului Nou religios la evrei. Ține două zile și cade în ziua întâi și a doua a lunii Tișri (corespunde cu septembrie-octombrie). În aceste zile, evreii credincioși fac rugăciuni speciale și prelungite, pentru fericire și împlinirea dorințelor.

ROȘ HODEȘ: „Începutul lunii“. Întâia zi a lunii. După prescripțiile religioase evreiești, în fiecare ultimă sâmbătă a lunii se anunță și se binecuvântează, în cadrul unor rugăciuni speciale, luna următoare, în sinagogi și case de rugăciuni.

S

SAFED: Oraș în Palestina.

SANHEDRIN: Cea mai înaltă instanță judecătorească pe timpul existenței statului iudeu și până în secolul al V-lea e.a.

SEFER HABRIT: Carte de știință popularizată.

SIMHAT TORA: „Sărbătoarea Torei“ (vezi *Tora*). Sărbătoare când se încheie citirea ciclului anual al Pentateuhului și Sulurile Legii sunt purtate în sinagogi de către enoriași, în cântece și dansuri tradiționale. La această sărbătoare sunt admise în mod excepțional femeile și copiii. Se fac reuniuni vesele la rabini și episcopii de sinagogi.

SLIHOT: „Iertări“. Rugăciunile pentru iertarea păcatelor, rostite înainte de răsăritul zorilor, în zilele care preced anul nou religios și postul de *Iom Kipur* (vezi *Iom Kipur*). Enoriașii sunt de obicei treziți de ceașul casei de rugăciuni.

SOFER: Caligraf, scriitor. Persoana care transcrie pe pergament Sulurile Legii. Trebuie să fie un cărturar și un om evlavios. Se

spune că *soferii* extrem de evlavioși se scufundau în bazinul ritual (*micva*) ori de câte ori scriau numele lui Dumnezeu în Suluri.

SUCA: Cort (Vezi *Sucot*).

SUCOT: Sărbătoarea corturilor. În timpul zilelor de *Sucot*, credincioșii evrei iau masa în niște corturi făcute ad-hoc, în amintirea ieșirii din Egipt, când evreii au locuit în corturi. Sărbătoarea de *Sucot* este și sărbătoarea străngerii recoltei.

Ș

ȘABAT: Sâmbăta, zi de odihnă absolută, de rugăciune și de studiu, prescrisă de porunca a treia a Decalogului (Ieșirea 20, 10—11) și reglementată ulterior prin *Talmud*. E cea mai de seamă și mai strictă sărbătoare pentru evrei (după *Iom Kipur*). De aici, grija pe care evreii evlavioși, chiar cei mai săraci, o poartă de a o prăznui cu solemnitate, lipsindu-se uneori de cele necesare în cursul săptămânii, pentru a-și putea asigura o sâmbătă cât mai îmbelșugată. Începe, ca toate sărbătorile religioase evreiești, în seara de ajun.

ȘABAT SIRA: „Sâmbăta cântării“. Șabatul când se citește pericopa din *Biblie* care vorbește despre ieșirea evreilor din Egipt și care cuprinde imnul pe care l-au cântat evreii la ieșirea din Egipt.

ȘALOM ALEHEM: „Pace vouă“. Salutul tradițional al evreilor.

ȘALOȘ SEUDOT: „Trei mese“. Este vorba de cea de a treia din cele trei mese obligatorii de *Șabat*. Prima se ia vineri seara, a doua sâmbătă la prânz, iar a treia spre seară, după rugăciunea de *minha* (vezi *minha*).

Ș'MA ISRAEL: „Ascultă, Israele“. (...Domnul Dumnezeuul nostru unic e). Rugăciune rostită seara și, parțial, la culcare. De asemenea, în momente grave. Cuvântul „unic“ este pronunțat mai prelung, pentru a accentua asupra principiului de „Dumnezeu unic“.

Ș'MONE ESRE: „Opsprezece“. Rugăciunea fundamentală a credincioșilor mozaici. E compusă din optsprezece binecuvântări.

Se recită de trei ori pe zi. Pretinde o mare evlavie. Din această cauză, nu e permis credincioșilor să întrerupă recitarea.

ȘOFAR: Corn din care se sună în sinagogă timp de o lună înaintea Anului Nou religios și în zilele de Anul Nou și *Iom Kipur*.

ȘORABOR (ȘOR-HABOR): Animal mitologic (un fel de zimbbru) din care se vor hrăni cei drepti pe lumea cealaltă, după cum spune legenda.

ȘOȘANAT IAACOV: Cântec de *Purim* în care se exprimă bucuria evreilor de a fi scăpat de masacrele puse la cale de Haman (vezi *Purim*).

ȘTRAML: Pălărie de blană în 13 colțuri, pe care o purtau evreii evlavioși.

ȘULHAN ARUH: Codice juridic religios, baza legislației evreiești religioase, redactat de rabinul *Iosif Karo* (1548—1575).

TALIT: Talar alb cu dungi de culoare albastră sau neagră, având la colțuri câte un ciucure în patru fire duble și o fâșie ornamentală brodată cu fir în partea de jos. Se întrebuințează zilnic de bărbații căsătoriți la rugăciunea de dimineață și în seara de ajun de *Iom Kipur* (vezi *Iom Kipur*).

TAITȘ-HUMEȘ: Carte cuprinzând traducerea fragmentară a Pentateuhului în idiș, împletită cu diverse legende și povestiri morale pentru uzul femeilor evreice. E opera lui *Iaacov ben Isaac Așkenazy*, rabin și scriitor din Boemia (sec. al XVI-lea).

TALMUD: „Învățătură”. Operă monumentală (36 de tratate), conținând dispute juridico-religioase și povestiri moralizatoare materializând tradiția orală păstrată în popor de-a lungul secolelor. Se compune din *Mișna* (sau *Mișnaioth*) și *Ghemara*.

TARIAG-MITVOT: Cele șase sute treisprezece prescripții religioase și morale prevăzute în *Biblie* și considerate, de credincioșii mozaici, obligatorii pentru bărbați; numai puține sunt obligatorii pentru femei.

TAȘLIH: „Aruncare”. De Anul Nou, credincioșii evrei recită pe malul unei ape curgătoare rugăciuni pentru iertarea păcatelor, pe care le „aruncă” simbolic în apă.

TFILIN: Sau *filacterii*. Două capsule de piele neagră ce cuprind diverse texte biblice și care se fixează în curele de frunte și brațul stâng, la rugăciunea de dimineață din zilele lucrătoare. Simbol al obligației de a respecta prescripțiile legii și datoriile umane, cu creierul, inima și brațele.

TIȘA B'AV: „A noua zi a lunei AV”. Zi de post și de doliu, pentru comemorarea dărâmării primului Templu de către Nabucodonosor, regele Babilonului, în anul 586 î.e.a. și a celui de al doilea Templu de către Titus, în anul 70 î.e.a.

TORA: Cele cinci cărți ale lui Moise. În casele de rugăciuni se țin transcrise pe suluri de pergament. Într-un sens mai larg, prin *tora* se mai înțelege orice fel de învățătură religioasă. Credincioasele evreice nu sunt obligate să studieze *Tora*.

TREIF: Noțiune desemnând tot ce nu e îngăduit de prescripțiile religioase evreiești; se referă în special la mâncăruri.

T

ȚADIC: Om drept, onest și foarte evlavios. Denumirea se dădea și rabinilor hasidici (vezi *hasid*).

ȚITIT: Ciucuri de lână care se prind de *tales* și *laibțudekel* (vezi cuvintele *tales* și *laibțudekel*).

Ț'LAFHAD: După legile biblice, averea rămasă de la părinți trece în moștenirea fiilor. Numai în cazul când nu există moștenitori de sex bărbătesc, fetele au drept la moștenire. Despre acest caz vorbește *Biblia*, când fiicele lui Ț'lafhad i-au cerut lui Moise să le facă parte de moștenire, Ț'lafhad neavând moștenitori de sex masculin.

V

VIDUI: Spovedanie înaintea morții, când muribundul nu mărturisește păcatele personale, ci invocă iertare în general, pentru toate păcatele cunoscute și necunoscute. Spovedania se

compune dintr-un număr de texte care se rostesc în rugăciunile zilnice sau în cele de *Iom Kipur* (vezi *Iom Kipur*).

Z

ZERES: Personaj biblic, din Cartea Esterei. Soția lui Haman (vezi *Haman*).

Z'MIROT: „Cântări“. Imnuri de slavă cântate de evreii credincioși la mesele de *Şabat* (vezi *Şabat*).

CUPRINS

PREFATĂ.....	7
LA CĂPĂTÂIUL MURIBUNDULUI	13
CU PRIVIRILE PLEATE	20
CIOBUL	34
UN BĂTRÂN COPAC A RÂS (Veche fabulă indiană).....	43
JERTFA	50
DACĂ NU ŞI MAI SUS (Povestire hasidică).....	54
ÎN DILIGENȚĂ.....	59
BUȘTEANUL POVESTITOR.....	76
DOJANA	86
BĂIATUL NEVOIAS.....	93
ARMONIA CONJUGALĂ.....	102
POSTUL	107
LA GRANIȚĂ.....	111
LA FACHIR.....	113
COPIII (Poveste de Sucot).....	118
PISICA EVLAVIOASĂ.....	130
VISELE UNEI GĂINI.....	133
CARE?	137
TICĂLOSUL.....	139
DOAR NU E UN CIORAP	140
BONTE TĂCUTUL	142
UN ŞTRAML	150
URMUZ ŞI AHRIMAN.....	161
SÂNGE PĂCĂTOS.....	165
LĂUTARUL ÎN PRAGUL MORȚII	175
INAUGURAREA UNEI SPÂNZURĂTORI.....	179
UN ÎNOTĂTOR, UN TINICHIGIU ŞI O FETIȚĂ DE PORȚELAN (Trei povești triste).....	182
BARDUL	187
GLOSAR	193

Tipar: *P*grupul drago print.

TIPOGRAFIA FED Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; Tel.: 335.93.18; Fax: 337.33.77